

ЦЕНТР ПРОГРЕСИВНОЇ ОСВІТИ «ГЕНЕЗУМ»

*Збірник матеріалів Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

«КОНЦЕПЦІЇ, РЕАЛІЇ ТА НОВІ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВИЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН»

10 червня 2020 р.

Луцьк – 2020

УДК 93/94
ББК 63.3

Концепції, реалії та нові стратегії у сфері викладання історико-правознавчих дисциплін: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луцьк, Україна, 10 червня 2020 року). Луцьк: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 152 с.

У збірнику містяться результати практичних та теоретичних досліджень вчителів історичних та правознавчих дисциплін, що були подані на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Концепції, реалії та нові стратегії у сфері викладання історико-правознавчих дисциплін». Даний збірник розрахований на вчителів історії та правознавства. Тематика публікацій свідчить про різноманітність інтересів педагогічної спільноти у сфері історико-правознавчих дисциплін. Опубліковані матеріали адресовані як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом інноваційних педагогічних досліджень у сфері історії та правознавчих дисциплін.

Організатори конференції приймали матеріали у авторській редакції, що позначилося на тому, що у збірнику тез доповідей із максимальною точністю відображається орфографія і пунктуація, яка була обрана авторами публікацій.

Усі матеріали подаються у оригінальній редакції авторів тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концепції, реалії та нові стратегії у сфері викладання історико-правознавчих дисциплін».

© Колектив авторів, 2020

© Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020

Зміст

Секція 1. Практичні нароби у сфері викладання історичних дисциплін

Ачкасов А.Є. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів навчання на уроках історії.....	5
Дебела Т.В. Розробка уроку з використанням мультимедійної презентації : «Суцільна колективізація України».....	9
Караганова О.А. Методична розробка практичного заняття у формі захисту проекту з використанням дебатних технологій.....	13
Примачек Т.М. Використання методу кроссенс на уроках історії...	17
Присяжнюк О.П. Використання «Корнинського методу» при формуванні предметних компетентностей на уроках історії.....	21
Прокопчук М.М. Культура Київської Русі наприкінці IX – у першій половині XI століття.....	26
Розсудовська Н. М. Україна в подіях північної війни.....	30
Устименко І.С. Розробка заходу «День захисника України».....	34

Секція 2. Правознавчі дисципліни в школі: теорія і практичний досвід

Грязнова В.І. Організація дослідницької діяльності як засіб формування креативних компетентностей учнів під час вивчення історії.....	41
Грязнова В.І. Формування життєвих компетенцій учнів в умовах державотворення України шляхом впровадження технології громадянсько-патріотичного виховання.....	59
Ласкава С. Є. Екскурсія присвячена Героям Небесної Сотні «Герої не вмирають».....	65
Матвійчук О.Б. Розробка уроку з правознавства, 9 клас.....	69
Мироненко В.І. Правова освіта як засіб виховання у молоді демократичних принципів життя та пріоритету прав людини.....	74
Нестеренко О.Ю. Неповнолітні як учасники цивільних правовідносин.....	82

Секція 3. Історичний ракурс виховних аспектів у роботі заступника директора з НВР та вчителя історії

Безпалько С.З. Методична розробка «Минуле устами сьогоденних українців».....	90
Горчакова А.Б. «Усна історія», як засіб формування історичної пам'яті здобувачів освіти старших класів.....	96
Міснік Л.В. «Час обрав нас».....	100

Шумейко Л.В., Слепухіна Р.І. Сценарій позакласного заходу «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності».....	110
--	-----

Секція 4. Методичні аспекти викладання історико-правознавчих дисциплін в умовах реформування української освіти

Ковтун-Павлова О.В. Розробка уроку на тему: «Кримінальне право. Поняття та ознаки злочину» (9 клас).....	118
Любченко В.В. Візуалізація інформації на уроках історії.....	122
Геча О.А. Дослідницький підхід і джерельна база історії повсякденності на уроках історії України в старшій школі.....	127
Деркач Ю.О. Рекомендації щодо організації самостійної роботи учнів в умовах дистанційного навчання.....	132
Панчук Л. І. Організація навчання в умовах дистанційної освіти за МРСН.....	136
Фролова Т.М. Конспект відкритого уроку-проекту в інклюзивному класі (для учнів з порушеннями слуху та мовлення) на тему: «Передня Азія в I тис. до н.е. Ассирія». Всесвітня історія. Історія України. 6 клас.....	141
Відомості про авторів	150

СЕКЦІЯ 1 ПРАКТИЧНІ НАРОБКИ У СФЕРІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Ачкасов А.Є.,
вчитель історії та правознавства
Харківська загальноосвітня школа I – III ступенів №25
м. Харків, Харківська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТА МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Бурхливий розвиток в останні роки нових інформаційних технологій наклало певний відбиток на розвиток особистості сучасного учня. Потужний потік нової інформації, застосування комп'ютерної технології, поширення різних технічних засобів накладають великий вплив на виховання підростаючого покоління та їхнє сприйняття навколишнього світу. Істотно змінюється й характер навчання в сучасному навчальному закладі. Застосування технічних засобів навчання в освітньому процесі стало насущною потребою сьогоденної школи.

Система освіти, відповідно до вимог сучасності, потребує докорінного переосмислення, практичної реалізації базових принципів компетентності за концепцією ЮНЕСКО - навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом, навчитися жити.

Я.А. Каменський визначив принцип наочності як золоте правило дидактики, тому що чим більше аналізаторів або органів почуттів беруть участь у процесі навчання й виховання, тим краще й ефективніше їхні успіхи [4, с. 28].

Технічні засоби навчання дають можливість використати зорові й слухові аналізатори в процесі навчання й виховання.

- 1 етап - етап засвоєння знань;
- 2 етап - етап осмислення;
- 3 етап - етап запам'ятовування;
- 4 етап - етап застосування знань на практиці.

У процесі застосування ТЗН повинне підсилюватися емоційний вплив.

Дидактичні особливості ТЗН:

- інформаційна насиченість;
- можливість подолати існуючі часові й просторові границі;
- можливість глибокого проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів;
- показ досліджуваних явищ у розвитку та динаміці;
- реальність відображення дійсності;
- виразність, багатство образотворчих прийомів, емоційна насиченість [2, с. 15].

Для людини, що живе в рамках сучасної цивілізації характерне прагнення до візуального сприйняття інформації. Дане культурне явище приводить до того, що в процесі інформаційної комунікації зоровий знак переважає над текстовим. Предмет історія не є виключенням. Застосування в процесі навчання мультимедійних технологій, сприяє частковому рішенню даної проблеми. Електронні навчальні посібники, створені на базі мультимедіа, презентації, відео фрагменти та відеофільми надають сильний вплив на пам'ять і уяву, полегшують процес запам'ятовування, дозволяють зробити урок більше цікавим і динамічним, «занурити» учня в обстановку якої-небудь історичної епохи, створити ілюзію співприсутності, співпереживання, сприяють становленню об'ємних і яскравих уявлень про минуле.

Мій досвід - це досвід учителя історії, який працює в умовах обмежених технічних можливостей, бо один кабінет інформатики в школі не дозволяє всім учителям у повній мірі використовувати в процесі навчання інформаційно-комунікаційні технології. Але в кабінеті історії школи теж є комп'ютер та телевізор з великим (55 дюймів) екраном, який підключений до комп'ютера за допомогою кабелю HDMI.

Ці засоби навчання дають змогу створити нове навчальне середовище, яку здатне підвищити якість історичної освіти, залучитися до світового інформаційного простору. І в цьому середовищі наголос робиться не на вивчення фактологічного матеріалу, а більше на розвиток навичок мислення, міжособистісних відносин і творчості.

Мною створена велика база документальних фільмів з історичних питань. Але на уроці не так багато часу для перегляду фільмів, тому я широко використовую комп'ютерні програми з нарізки та склейки відеороликів та відео фрагментів.

За останні роки мною було створено біль ніж 350 відеороликів з історії, у яких середній час тривалості перегляду 6 – 7 хвилин.

Використання аудіовізуальних засобів та мультимедійних засобів є необхідною ланкою у роботі творчого вчителя тому, що арсенал дидактичних можливостей аудіовізуальних та мультимедійних засобів навчання дуже великий.

Стисло його можна визначити так:

- урізноманітнення форм подання інформації;
- урізноманітнення навчальних завдань;
- забезпечення зворотного зв'язку, широкі можливості діалогізації навчального процесу;
- широка індивідуалізація процесу навчання, розширення поля самостійності;
- широке застосування ігрових прийомів;
- активізація навчальної роботи учнів, посилення їх ролі як суб'єкта учбової діяльності;
- посилення мотивації навчання.

Побудована таким чином робота сприяє розвитку учнівських компетентностей, дозволяє сформувати в учнів наступні дослідницькі вміння і навички:

- робота з аудіовізуальними засобами, як зі специфічним історичним джерелом;
- спостереження і аналіз історичних подій;
- формування гіпотези;
- використання набутих знань на практиці і в галузі інших споріднених з історією предметів.

Оснащення кабінету сучасним мультимедійним устаткуванням створює основу для використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Оптимальний хронометраж відеоматеріалів на уроці тривалістю 40 – 45 хвилин повинен складати 10 – 15 хвилин. Для уроків різних типів і форм проведення доцільно використовувати різні види відеоматеріалу: відео-пояснення (розповідь), відео-ілюстрацію, відео-підтвердження, відео-тест тощо. Для кожного конкретного уроку вчитель повинен ретельно відібрати той відеоматеріал, який відповідає меті, плану і структурі уроку. Відібраний навчальний відеоматеріал обов'язково повинен бути поділений на невеликі фрагменти (кадри), які розташовані в логічній послідовності.

Окрім нової навчальної інформації, кожен відеофрагмент має також і завдання, яке необхідно виконати після отримання інформації (це може бути питання, завдання та ін.). Слід пам'ятати, що при переобтяженні уроку аудіовізуальними засобами (чисельним демонструванням, прослуховуванням, застосуванням різноманітної техніки) губиться навчальний зміст уроку.

Фільми і відео фрагменти мають бути розподілені за темами, для кожного уроку потрібно вибирати окремі фрагменти, які не повинні заважати вчителю і учням у процесі проведення уроку. Кожен документальний фільм має автора з своїми поглядами, тому вчителю потрібно чітко відбирати відеоматеріал так, щоб учень міг самостійно робити висновки. Більшість документальних фільмів побудовані на архівних матеріалах, інтерв'ю сучасників та учасників подій і можуть розглядатись в якості відеоматеріалів, які дозволяють наблизитися до вирішення завдання формування дослідницьких навичок учнів. Однак, супроводжуючі ці фільми коректні, вивірені коментарі містять, як правило, готові оцінюючі твердження і висновки, які не дозволяють учням, повністю побудувати власні висновки і виступити в якості самостійних дослідників минулого. Тому доцільно використовувати в даному випадку елементи інноваційної технології Ю.Троїцького (навчання без підручника). Переглядаючи певний відеоматеріал, учень може перевірити його за історичними документами, архівними дослідженнями і зробити самостійно висновки.[1, с. 30]

Достоїнством комп'ютерних презентацій є збільшення темпу уроку, вони практично замінюють традиційні крейду й дошку. Всі важливі етапи

уроку зафіксовані вчителем на слайдах заздалегідь, тому йому не доводиться віднімати від уроку час для записів на дошці. Ще одним позитивним моментом презентацій є постійна наявність необхідної інформації перед очами дітей, а так само повернення до потрібної інформації при необхідності на будь-якому етапі уроку. Таким чином, в учнів відразу працюють два види пам'яті (візуальна, слухова), що сприяє кращому засвоєнню нового матеріалу.[5, с.6]

Прикладом використання ІКТ на уроках історії є робота над навчальними проектами.

Пріоритет дослідницьких і проектних технологій у викладанні історії припускає використання широкої бази історичних джерел, що не завжди є в шкільних бібліотеках. Можливості ІКТ (електронних навчальних посібників і глобальної мережі Інтернет) по зберіганню й передачі інформації дозволяють вирішити ці завдання: підвищити інформаційну насиченість уроку, вийти за рамки шкільних підручників, доповнити й поглибити їхнє втримування.

Однак, учителям, що використає ІКТ на уроках, не слід забувати, що в основі будь-якого навчального процесу лежать педагогічні технології. Інформаційні освітні ресурси повинні не замінити їх, а допомогти їм бути більш результативними. Вони дозволяють оптимізувати працю вчителя, щоб навчальний процес став більше ефективним.

Література

1. Баханов К.О. Навчання історії без підручника за технологією Ю. Троїцького // Історія в школі. – 2000. – № 7. – С. 28-31.
2. Вегерчук С. М. Використання мультимедійних технологій навчання на уроках історії та правознавства / С.М. Вегерчук, О.В. Тимошенко, Ю.А.Кондратова // Історія та правознавство. – 2006. – № 10. – С. 15-16
3. Жаріков В. З досвіду використання мультимедійних технологій на уроках історії // Історія в школах України. – 2010. – № 9. – С. 13-15
4. Левківський М.В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. / М.В.Левківський. – Вид. 4-те. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.
5. Мисан В.О. До проблеми характеристики сучасного уроку історії / В.Мисан // Доба. – 2006. – № 1. – с. 1 – 8.
6. Мокрогуз О.П. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя (з практики запровадження комп'ютерних технологій на уроці історії) / О.П.Мокрогуз // Історія в школах України. – 2005. – №1. – С. 23-27.
7. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.метод.посібник. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.

Дебела Т.В.,
вчитель історії,
Ріпкинська гімназія імені Софії Русової,
Чернігівська область, Україна

РОЗРОБКА УРОКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ: «СУЦІЛЬНА КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ УКРАЇНИ»

Інформаційно-комунікативна компетентність - один з основних пріоритетів сучасної освіти. Змінюється весь характер життя, надзвичайно зростає роль інформаційної діяльності, а всередині неї - активної, самостійної обробки інформації людиною.

Однією з причин використання нових інформаційних технологій в даному уроці є те, що вчитель змушений постійно вирішувати дилему - як "укласти" зростаючий обсяг навчального матеріалу в невелике число годин, особливо при вивченні історії у непрофільних класах старшої школи.

Одним із шляхів вирішення проблеми є створення навчальних презентацій, які на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій є одним з найефективніших методів представлення та вивчення будь-якого матеріалу. Мультимедійні презентації дозволяють підійти до процесу навчання творчо, урізноманітнити способи подачі матеріалу, поєднувати різні організаційні форми проведення занять з метою отримання високого результату, при мінімальних витратах часу на навчання.

Інформативність електронних презентацій набагато вище традиційних за рахунок мультимедійності – наявності не лише тексту і графіки, але й анімації, відео та звуку. Мультимедійні презентації надають можливості здійснювати віртуальну взаємодію користувача з об'єктами або процесами пізнання, які знаходять своє відображення на екрані. Іншими словами, використання мультимедіа-презентацій дозволяє створювати інформаційний і візуальний образ об'єкту, який досліджується.

Використання презентацій дозволяє вчителю зручно й ефективно візуалізувати статичну й динамічну інформацію, самостійно готувати завдання, підбирати навчальний матеріал, що відповідає змісту конкретної теми з будь-якої базової дисципліни, і з історії зокрема. У традиційному навчанні підготовка уроку викликає низку труднощів, які пов'язані з необхідністю продемонструвати учням статичні та динамічні елементи.

Тема уроку: «Суцільна колективізація України»

Мета уроку:

- з'ясувати причини переходу до прискореної колективізації;
- зрозуміти політику радянської держави щодо приватних сільських господарств, трагічної долі заможного селянина – господаря;
- критично оцінити джерела знань, подій та діяльність людей з позиції загальнолюдських цінностей;

- виховувати в собі неприйняття насильства та жорстокості

Важливі дати:

- Листопад 1929 р. – *постанова пленуму ЦКВКП(б) про здійснення колективізації*
- Січень 1930 р. – *постанова ЦКВКП(б) про заходи щодо ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації*

Терміни та поняття: *колективізація, розкуркулювання, куркуль*

Очікувані результати:

- Називати та характеризувати причини колективізації
- Називати та пояснювати основні дати та поняття
- Характеризувати складові колективізації та її наслідки

Обладнання та матеріали: мультимедійна презентація, проєктуючі засоби, дидактичні матеріали.

ХІД УРОКУ

1. Організаційна частина уроку.

2. Повідомлення теми, мети уроку, очікуваних результатів.

(слайд 1-5)

3. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Проблемне питання: *Чи згодні ви з твердженням про те, що колективізація – це перемога великої ідеї, світле свято визволення села, яке добровільно прямує до нового життя? (слайд 6)*

План: (слайд 7)

1. Перехід до суцільної колективізації.
2. Ліквідація куркульства як класу.
3. Наслідки колективізації.

4. Організація діяльності учнів на уроці.

1. Перевірка домашнього завдання. Учні працюють у парах. (слайд 8-13)

Завдання : знайди помилку

- Індустріалізація – це відбудова важкої промисловості та інших галузей крупного машинного виробництва.
- Курс на індустріалізацію був проголошений у 1929 році.
- Причини індустріалізації –
 - ✓ неспроможність СРСР розрахуватися за борги після Першої світової війни;
 - ✓ наздогнати й перегнати країни Сходу за економічними показниками.

2. Вивчення нового матеріалу.

А) Завдання 1: *Проаналізуйте таблицю та порівняйте темпи зростання промислового і сільськогосподарського виробництва. Що привернуло вашу увагу? Які ви можете зробити висновки?*

Учні працюють у парах. (Орієнтовна відповідь учнів: Економіка розбалансована, промислове виробництва удвічі опереджає сільськогосподарське) (слайд 14)

	<i>Виробництво</i>	1913 рік	1928 рік	1940 рік
Промисловість	Електрика (млрд. кВт)	1,9	5,0	48,3
	Нафта (млн. т)	9,1	11,6	31,1
	Сталь (млн. т)	4,2	4,3	48,3
	Вугілля (млн. т)	29,1	35,5	166,0
	Трактори (тис. один.)		1,3	31,6
С/г	Молоко (млн.. т)	24,8	29,3	26,5
	Зерно (млн. т)	76	69	77
	М'ясо (млн. т)	4,1	4,2	4,0

Б) Слова учителя: «На минулому уроці ми вивчали першу складову сталінської модернізації – індустріалізацію. Сьогоднішня тема надасть вам ґрунтовні знання про ще одну складову, яка торкнулася аграрного сектора - колективізація. Актуальність теми полягає в тому, що наслідки колективізації ми відчуваємо і сьогодні.

Тож, як ви вважаєте: що таке колективізація. (Робота учнів у парах, метод асоціацій) (слайд 15)

В) Завдання 2. Робота з документом (групова робота). (слайд 16)

Як пояснюють причини колективізації сучасні дослідники?

Чи збігаються їхні точки зору з офіційними документами?

Думка дослідника

Існує думка, що такі надзвичайні заходи були зумовлені безвихідною ситуацією із забезпеченістю країни збіжжям, необхідністю прогудувати місто, робітничий клас. Проте це не так. Для внутрішнього ринку в ті часи хліба не вистачало. Йшлося про демпінговий експорт з метою будь-що здобути валюту на прискорену індустріалізацію. 1932 р. було вивезено за кордон 1760000 тонн пшениці, а 1933 р., незважаючи на голод, — 1 717 500 тонн, тобто майже стільки ж.

Думка дослідника

Керівництво мало надію, що за індустріалізацію заплатять селяни; колективізація сільського господарства, яка проводилась у роки першої п'ятирічки, була покликана досягнути такого результату, змушуючи селян змиритися з низькими державними цінами на їхню продукцію...

Офіційний документ

Гасла до XIV річниці Жовтня:

Боротьба за хліб – боротьба за соціалізм! Міцніше вдар по куркулю, по рвачах, по дезорганізаторах хлібозаготівлі! Ні одного центнера приватнику!

За виконання плану хлібозаготівлі!

газ. «Правда». – 24 жовтня 1931р.

Офіційний документ

Зі звернення ЦК ВКП(б) «До всіх організацій ВКП(б)» від 13 лютого 1928 р.

На січень 1928 р. ми мали найсерйознішу кризу в хлібозаготівлях. Що означає криза в хлібозаготівлях, у чому її сенс, які вірогідні результати? Це означає, перш за все, кризу постачання робітничих районів... Це означає, по-друге, кризу постачання Червоної Армії... Це означає, по-третє, кризу постачання лляних та бавовняних районів. Це, означає, по-четверте, відсутність хлібних резервів у руках держави як для потреб усередині країни (на випадок неврожаю), так і для потреб експорту, необхідного для ввезення устаткування і сільськогосподарських машин.

Сталим І.В. Сочинения. – Т. 11. – С. 10-11.

Думка дослідника.

Було два шляхи виходу з хлібозаготівельної кризи: підвищити ціни на зерно і тим самим задовольнити потребу селянства на товари широкого вжитку чи під загрозою штрафних санкцій, навіть з конфіскацією майна, змусити селян здавати хліб за не вигідну ціну. Протягом 1926— 1927 рр. радянське керівництво діяло першим шляхом, але з січня 1928 р. Політбюро ЦК ВКП(б) було прийнято рішення про примусове вилучення в селян зернових залишків. Сталін оголосив курс на форсовану колективізацію сільського господарства, а з липня 1929 р. був взятий курс на суцільну колективізацію. Одним з її ініціаторів в Україні став генеральний секретар ЦК ВКП(б)У С.Косіор, який зобов'язався провести колективізацію протягом року.

Учні виділяють причини колективізації і групи звітують перед усім класом.

Г) Завдання 3. Робота в парах. (слайд 17)

Яким було ставлення до колективізації різних прошарків населення?

Які прошарки хотіли йти в колгосп, а які ні?

На який прошарок більше розраховувала радянська влада у проведенні колективізації? Яким чином влада могла змусити селянина вступати в колгоспи?

БІДНИЙ СЕЛЯНИН	СЕЛЯНИН- СЕРЕДНЯК	ЗАМОЖНИЙ СЕЛЯНИН
---------------------------	------------------------------	-----------------------------

Слова учителя: «Процес примусового залучення заможного селянства до колгоспів отримав назву “розкуркулення”, який був затверджений постановою в січні 1930 року.» (слайд 18)

Д) Завдання 4. Обговорення в групах.

Хто ж такий куркуль?

Учні висловлюють думку.

Слово учителя: «Подивіться на визначення та на два наступні кадри та проаналізуйте, чи є правильним визначення «куркуля», запропоноване радянською владою?» (слайд 19-21)

Слово учителя: «У той час були поширені агітаційні плакати стосовно ліквідації «куркулів» як класу. Подивіться на наступний слайд і скажіть для чого це було потрібно владі?» (слайд 22)

Д) Завдання 5. Робота в групах.

Які були наслідки колективізації? Подивіться відеосюжет та зробіть висновок. (слайд 23-24)

5. Відповідь на проблемне питання уроку. (слайд 25)

Учні відповідають на проблемне питання.

6. Підведення підсумків уроку.

7. Домашнє завдання, оцінювання учнів.

Домашнє завдання: опрацювати §54-55 підручника.

Караганова О.А.,

викладач суспільних дисциплін,

учитель-методист історії

Полтавський обласний науковий ліцей-інтернат II-III ступенів
при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С. Макаренка

Полтавська область, Україна

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ У ФОРМІ ЗАХИСТУ ПРОЕКТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ДЕБАТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тема: Стан промисловості та сільського господарства.

Соціальна політика за доби «відлиги».

Очікувані результати. Після цього уроку учні зможуть:

- характеризувати реформи М.Хрущова, їхні особливості та їх суперечливий характер; давати оцінку діяльності політичного діяча.
- використовувати різні джерела інформації;
- працювати у творчих групах;
- готувати презентації з даної проблематики;
- збирати необхідну інформацію, уміти її аналізувати з різних точок зору, робити висновки;

- аналізувати та порівнювати історичний матеріал;
- логічно та критично мислити, вести дискусію;
- аргументовано висловлювати й доводити свою точку зору;
- аналізувати явища суспільного життя, визначати причини та наслідки реформ;
 - описувати повсякденне життя та визначати зміни, пов'язані з процесом лібералізації суспільства.

Тип уроку: практичне заняття у формі захисту проекту з використанням дебатних технологій.

Обладнання:

ТЗН:

1. Комп'ютер,
2. Проектор.
3. Презентації та відеосюжети

Основні поняття і терміни: раднаргосп, екстенсивний та інтенсивний методи розвитку народного господарства, волонтаризм, вертикальна і горизонтальна системи управління.

Основні дати:

1954 р. - початок освоєння цілинних земель;

1955 р. — початок «кукурудзяної епопеї»;

1957 р. — запровадження системи раднаргоспів; початок масового житлового будівництва;

1958 р. - ліквідація МТС.

ХІД УРОКУ

I Організаційний момент

II Основний етап

Учитель оголошує тему проекту - «**Наслідки соціально-економічних реформ М.С.Хрущова**».

Мета: розглянути суть реформ, проведених М.Хрущовим у сфері управління, промисловості, сільського господарства та соціальної політиці, виявити їхні позитивні та негативні наслідки.

Учні класу готують проект у вигляді виступу двох команд - ствердження і заперечення. Захист проекту відбувається у вигляді гри «Дебати».

Формуються дві групи в складі «аналітиків», «ілюстраторів» та «спікерів», які отримали випереджальні завдання: підібрати матеріал для лінії ствердження і заперечення. Капітани розподілили обов'язки:

- «аналітики» шукають історичні факти, досліджують документи (хрестоматія новітньої історії України та ін.), історичні джерела, матеріали підручників, публікації (газети, журнали), статистичні дані, готують питання дебатерам;

- «ілюстратори» забезпечують ілюстративний матеріал (добирають фотоматеріали, плакати, відеоматеріали: документальні фільми,

мультифільми), готують презентації з використанням діаграм, таблиць, схем, відео сюжетів;

- «спікери» добирають аргументи та контраргументи, готують тези своїх виступів, питання опонентам.

Постановка проблемного питання

Учитель. - Сьогодні я хочу запросити вас до розмови про епоху, яка увійшла в історію під назвою «відлига» або десталінізація, основним творцем якої став Микита Сергійович Хрущов. Це один із найбільш суперечливих періодів нашої історії. По-перше, тому, що стосується десятиліття, яке спочатку називали «славним», а потім засуджували як час «волюнтаризму» та «суб'єктивізму». По-друге, через непослідовний і неоднозначний характер реформ, які він проводив.

З початком десталінізації, що зумовила лібералізацію суспільно-політичного життя та реабілітаційні процеси, було зроблено спробу переглянути й деякі аспекти економічної політики, щоправда, не зачіпаючи основ тоталітарної системи.

На цьому уроці ми маємо проаналізувати реформаторську діяльність М.С.Хрущова, визначити, у чому полягали її переваги та недоліки. Адже не дарма знаменитий скульптор Ернст Неізвестний, який створив надгробний пам'ятник М.С.Хрущову із чорного граніту й білого мармуру сказав: «Я так і не зрозумів, чого в нього було більше - білого чи чорного...» Суперечки з цього приводу тривають і сьогодні. Тож, запрошуюю вас до дискусії.

Організація захисту проекту:

- учитель надає слово спікерам команд ствердження й заперечення, які проголошують конструктивні промови (перші, другі та треті спікери) та промови-спростування (четверті спікери кожної із команд).

- решта групи по ходу дебатів складає таблицю: «Позитивні й негативні наслідки соціально-економічної політики М.С. Хрущова», фіксуючи аргументи сторони ствердження й заперечення; задають питання дебатерам.

- «судді» голосують за команду, яка краще виступила чорними та білими картками (якщо кращою була команда ствердження - білого кольору, якщо заперечення - чорного).

Представлення учасників дебатів:

1-а команда у складі... доводить, що реформи М. Хрущова мали позитивні наслідки. У складі команди 4 спікера сторони ствердження (С1,С2,С3,С4)

2-а команда у складі... доводить, що реформи М. Хрущова мали негативні наслідки. У складі команди 4 спікера сторони заперечення (З1,З2,З3,З4)

Питання для обговорення

1. Реформи управління та промисловості.
2. Реформи в галузі сільського господарства.
3. Реформи в соціальній сфері. Повсякденне життя.

Хід дебатів.

Перші спікери лінії ствердження та заперечення роблять презентації, представляють свою лінію аргументації **по першому питанню**, заперечують лінію аргументації протилежної сторони, наводять докази для підтвердження своєї позиції.

Другі спікери лінії ствердження та заперечення роблять презентації, представляють свою лінію аргументації **по другому питанню**; заперечують лінію аргументації протилежної сторони, наводять докази для підтвердження своєї позиції.

Треті спікери лінії ствердження та заперечення роблять презентації, представляють свою лінію аргументації **по третьому питанню**; заперечують лінію аргументації протилежної сторони, наводять докази для підтвердження своєї позиції.

Четверті спікери задають питання з метою послабити лінію аргументації команди суперника, заперечують її докази, акцентують увагу на перевагу позиції своєї команди, роблять висновки, підбивають підсумки.

Учитель дає оцінку гри команд, оголошує результати голосування суддів.

III. Завершальний етап.

Аналіз таблиці «Позитивні й негативні наслідки соціально-економічної політики М.С. Хрущова».

Реформи управління та промисловості		Реформи у галузі сільського господарства		Реформи соціальної сфери	
Позитивні	Негативні	Позитивні	Негативні	Позитивні	Негативні

Метод «Точка зору» або «Займи позицію»

Учитель: - Повернімося до нашого проблемного питання. Пропоную вам зайняти позицію щодо переваги негативних або позитивних наслідків реформ і аргументувати її за схемою:

Структура аргументу:

теза – твердження, що треба довести

доказ – приклади, факти, посилання

обґрунтування – пояснення суттєвого зв'язку між тезою та доказом.

Висновок учителя

Жодну людину, тим більше керівника країни, не можна оцінювати однозначно. Головна причина успіху реформ М.Хрущова полягала в тому, що вони відродили економічні методи керівництва народним господарством і були початі сільським господарством, а тому отримали широку підтримку в масах.

Головна причина поразки реформ - та, що вони не торкнули командно-адміністративну основу тоталітарного режиму. Використання старого політичного та економічного механізмів зумовило крах нововведень.

Тому вже через п'ять-шість років багато реформ почали згортатися зусиллями як самих реформаторів, так і могутнім адміністративно-управлінським апаратом, номенклатурою.

Домашнє завдання.

Історія вчить: немає майбутнього без минулого. Сьогодні, коли наша держава переживає складні часи, ми, як ніколи раніше, розуміємо, наскільки окрема політична особистість може впливати на долю цілого народу.

Метод «Скарбничка думок»

Учитель: - Подумаймо, які уроки періоду «відлиги» ми можемо взяти для сьогодення? З якими порадами ви звернулися б до сучасних українських політиків, враховуючи успіхи й провали «хрущовського десятиліття»?

(Занотувати у вигляді тез)

Примачек Т.М.,
вчитель історії та правознавства
Запорізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 38
м. Запоріжжя, Україна

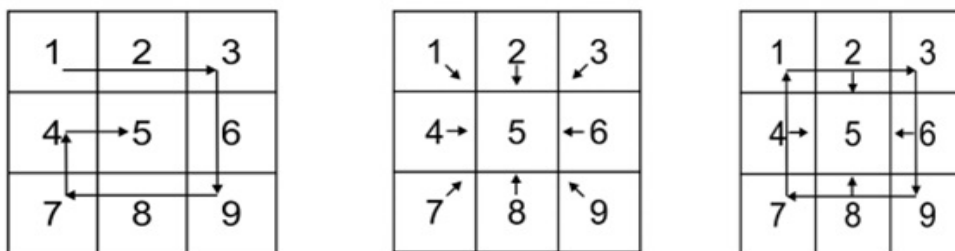
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КРОССЕНС НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Кроссенс (від англ. cross – перехрестя, sens – смисл, тож кроссенс – перехрестя значень, понять) – це методичний прийом візуалізації навчального матеріалу у вигляді асоціативного ланцюжка, який складається з дев'яти пов'язаних між собою зображень.

Кроссенс поєднує в собі декілька інтелектуальних розваг: загадок, ребусів, головоломок. Він сприяє засвоєнню навчального матеріалу в ігровій формі, пробуджує інтерес до навчальної теми та бажання розгадати головоломку, пояснює причини і закономірності певного явища, його елементи, протиріччя; сприяє розвитку творчого, логічного та образного мислення.

Завдання здобувачів освіти - пояснити кроссенс, скласти розповідь, встановивши асоціативний зв'язок між сусідніми картинками.

Зображення розташовують так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою і наступною. Центральна поєднується за змістом не тільки с сусідніми, а й, при бажанні, з усіма іншими образами/символами.

У будь-якому варіанті діє один і той самий алгоритм створення кроссенса:

1. Оберіть тему.
2. Встановіть асоціації, що розкриватимуть обрану тему.
3. Доберіть взаємопов'язані між собою словесні символи і образи.
4. Запишіть обрані символи і образи, встановлюючи послідовність відповідно до обраного варіанту кроссенса.
5. Замініть словесні образи і символи зображеннями, які їх ілюструють.
6. Перевірте, чи правильно розташовані зображення, наскільки легко встановлюються взаємозв'язки між ними.

Кроссенс застосовують на різних етапах уроку:

- при формулюванні теми і мети уроку
- при вивченні нового матеріалу
- при систематизації та узагальненні вивченого матеріалу
- як домашнє творче завдання

Тема. Україна в умовах десталінізації

Приклад розв'язання:

1. реабілітація жертв сталінських репресій
2. організація територіальних рад народного господарства – раднаргоспи
3. освоєння цілинних земель
4. грошова реформа 1961
5. М. С. Хрущев
6. розширення посівів кукурудзи
7. житлове будівництво
8. кампанія з вилучення худоби
9. колгоспні тваринницькі ферми

Завдання на розвиток інформаційної компетентності:

1. Портрет, якого державного діяча потрібно розмістити в квадраті № 5?
2. Які наслідки для соціально-економічного розвитку УРСР в 1954—1964 рр. мав процес, зображений на плакаті № 3?

3. Із якою метою партійно-радянське керівництво СРСР і УРСР наприкінці 1950-х — на початку 1960-х рр. розповсюджувало зображений плакат № 6?

Тема. Дисидентський рух

Приклад розв’язання:

1. прем’єра фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у київському кінотеатрі «Україна»
2. вихід праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?»
3. «самвидав»
4. Українська Гельсінська група
5. дисидентський рух
6. стаття історика М. Брайчевського «Приєднання чи возз’єднання?»
7. видавництво «Смолоскип»
8. вихід першого номера «Українського вісника»
9. прем’єра фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у київському кінотеатрі «Україна»

Завдання на розвиток інформаційної компетентності

1. Який термін Ви пропонуєте записати у квадрат зі знаком питання?
2. Проаналізувавши світлини, назвіть прізвища відомих діячів опозиційного руху в Україні.

Тема. Радянізація західноукраїнських земель

Приклад розв’язання:

1. псевдовибори до рад усіх рівнів (1946-1947 рр.)
2. колективізації сільського господарства

3. арешт митрополита Й. Сліпого
4. розпочато будівництво газопроводу Дашава - Київ
5. радянська
6. Львівський (неканонічний) собор УГКЦ, який ухвалив рішення про скасування Берестейської унії 1596 р. (березень 1946 р.)
7. операція «Вісла» (квітень-травень 1947 р.)
8. операція «Захід» (21 жовтня 1947 р.)
9. діяльність Української повстанської армії (1942-1960 рр.). Ніл Хасевич - головний художник УПА.

Завдання на розвиток інформаційної компетентності:

1. Який термін післявоєнних років пояснює світлина № 5?
2. У 2007 р. президенти Польщі Л. Качинський та України В. Ющенко в спільній заяві засудили операцію «Вісла» й визнали, що вона суперечила основним правам людини. Назвіть основні права людини, які порушила операція «Вісла».

Тема. Суверенізація УРСР. Проголошення незалежності України

Приклад розв'язання:

1. Вибори до ВР УРСР (березень 1990 р.)
2. Схвалення Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.)
3. Обрання Головою ВР УРСР Л. Кравчука (23 липня 1990 р.)
4. «Революція на граніті» (жовтень 1990 р.)
5. Референдум і вибори Президента України (1 грудня 1991 р.)
6. Верховна Рада ухвалила постанову про відновлення автономії Криму (лютий 1991 р.)
7. Всесоюзний референдум (17 березня 1991 р.)
8. Спроба державного перевороту в СРСР (19-21 серпня 1991 р.)
9. Схвалення Верховною Радою УРСР Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.)

Завдання на розвиток мовленнєвої компетентності:

1. За допомогою кроссенса прослідкуйте етапи відновлення незалежності України.
2. Напишіть твір-роздум на тему: «Державотворчі процеси 1990-1991 років — основа майбутнього Української держави»

Присяжнюк О.П.

вчитель історії

Лисівської філії I – II ступенів

Корнинського ООЗ Корнинської селищної ради

с. Лисівка, Житомирська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ «КОРНИНСЬКОГО МЕТОДУ» ПРИ ФОРМУВАННІ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Бути вчителем гідний лише той,
хто звертаючись до старого,
спроможний відкривати нове.

Конфуцій

Завданням освітньої галузі «Суспільствознавство» є забезпечення реалізації можливостей розвитку учня як вільної особистості, здатної за допомогою набутих ключових та галузевих компетентностей ефективно самореалізуватися в сучасному багатоманітному глобалізованому світі та брати участь у житті демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства, вчитися протягом усього життя [2]. На думку укладачів навчальної програми «Історія України. Всесвітня історія» (5-9 класи), ефективність навчання залежить передусім від залучення учнів до різноманітних видів діяльності, що дає їм змогу успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості. Тому таким актуальним у сучасному закладі освіти є добір методик, застосування яких сприяє формуванню ключових та предметних компетентностей учнів.

Досягненню згаданих завдань сприятиме використання «корнинського методу взаємонавчання». Метод формує в учнів ключові компетентності Нової української школи: уміння вчитися впродовж життя, бажання ділитись знаннями з іншими, вміння досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, ефективно співпрацювати з іншими, використовувати власний і чужий досвід.

«Корнинський метод» успішно використовують у світовій педагогічній практиці, але він майже невідомий у нас в українській педагогіці, хоч вперше застосовувався у нашому краї. Автором даного методу є педагог – новатор ХХ століття Рівін Олександр Григорович. Науково обґрунтував, описав і розвинув практичний досвід Рівіна видатний педагог, вчений Дяченко Віталій Кузьмич. «Корнинський метод» досліджували у своїх працях М.А.Мкртчян, Л.В.Бондаренко, О.С.Соколов та інші.

Ідеї О. Г. Рівіна були піддані забуттю, і тільки в післявоєнні роки крізь перепони і перешкоди, які вибудовуються офіційною педагогікою і консервативною системою управління освітою, ці ідеї реалізував на практиці і розвинув в цілісну систему В. К.Дяченко, а слідом за ним - М. А. Мкртчян.

Узагальнюючи досвід використання механізму діалогового

спілкування в навчальному процесі, В.Дяченко створив теорію Колективного способу навчання (КСН). Він визначив навчання як вид спілкування : «Навчання – це спеціальним чином організований процес спілкування, в якому кожне покоління отримує, засвоює й передає свій досвід суспільно – історичної й практичної діяльності».

Таблиця 1.2

Особливості методики КСН порівняно з ГСН (за В.К.Дяченком)

[7,с.52-53]

Груповий спосіб навчання	Колективний спосіб навчання
Організаційні	
Чіткість, впорядкованість Говорить один Спілкування учнів відсутнє Мовчанка Постійне робоче місце	Відсутня Говорять усі Всі спілкуються Робочий шум Зміна
Дидактичні	
Навчає педагог Весь матеріал – одразу і для всіх Мало самостійності Співробітництво відсутнє Засвоєння і застосування рознесені	Навчають учні Різні темпи і матеріал Повна самостійність Співробітництво – основа навчання Максимально наближені
Розвивальні	
Учень – об'єкт Зрівнялівка, усереднення здібностей дітей Систематичний характер навчання Не вчаться виступати Не вміють пояснювати	Учень – суб'єкт + об'єкт Відповідно до індивідуальних особливостей Спонтанний характер Вчиться виступати, розмірковувати, доводити Розвиток педагогічних здібностей
Виховні	
Кожний працює на себе Відносини - неколективістські	Кожний працює на себе і на інших Відносини відповідальної залежності: колективістські

Важливе значення у формуванні предметних компетентностей на уроках історії мають способи організації навчальної діяльності учнів. Головним є співробітництво учителя й учнів, а також учнів з учнями. Саме тому вчитель повинен прагнути до створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність.

Робота в парах змінного складу на уроці історії має виконувати дві важливі функції – розв'язання поставлених навчальних завдань та формування вміння ефективно спілкуватися між собою під час роботи на уроці.

Історія – це навчальний предмет, який передбачає його вивчення за лінійним принципом з чітким дотриманням хронологічної послідовності історичних подій та процесів. Метод Рівіна може застосовуватись:

- протягом цілого уроку, якщо при вивченні теми дотримання хронологічної послідовності не є обов'язковою, або на уроці узагальнення, коли весь навчальний матеріал теми вже вивчено всіма учнями;
- на окремій ланці уроку (вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення).

«Корнинський метод» може застосовуватись у класах, де кількість учнів кратно 4 або 6.

При діалогічному спілкуванні важливо розмістити дітей обличчям до обличчя. Для цього потрібно поміняти розміщення парт. Якщо в класі немає можливості пересувати меблі, потрібно організувати взаємодію чотирьох учнів, які сидять за двома партами поруч.

Обмінявшись інформацією та виконавши завдання обох карток, учні обмінюються картками і міняють партнера, пересідаючи на одне місце за часовою стрілкою. Таких зустрічей буде три по 3-4 хвилини(якщо це робота у парах змінного складу на одному з етапів уроку), або 9 хвилин кожна(якщо це робота протягом цілого уроку).

На уроках історії доцільно використовувати «корнинський метод» під час організації роботи учнів з поняттями, датами, історичними джерелами, документами, текстами, газетними та журнальними статтями, контурними картами. Організувати роботу в парах змінного складу можна на різних етапах уроку, аби не була порушена хронологічна послідовність. Особливу увагу вчитель повинен приділяти підготовці карток, за змістом яких будуть формуватися у дітей предметні компетентності (хронологічна, просторова, інформаційна, логічна, аксіологічна). Працюючи в парах учні вчаться говорити, слухати, ставити запитання, аргументовано доводити свою позицію, користуватися довідниками, тлумачними словниками, енциклопедіями.

Формування цих умінь можна забезпечити вдалим підбором завдань до учнівських карточок, за допомогою яких організовується робота учнів на уроці колективного навчання. Від типу завдань у картці залежатиме які компетентності будуть формуватися у дітей. Якщо вчитель планує організувати роботу дітей в парах змінного складу на одному з етапів уроку(вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), то картки можуть містити завдання на формування якоїсь однієї компетентності. На будь - якому етапі уроку можна використати методуку «Взаємний обмін завданнями».

Суспільство доручає педагогу своє майбутнє і, звичайно, чекає від нього застосування найефективніших методів та форм передачі знань школярам.

Впровадження ідей «корнинського методу» в освітній процес заслуговує на увагу. Позитивні моменти використання «корнинського методу» :

- формуються вміння досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю;
- ефективно співпрацювати з іншими;
- використовувати власний і чужий досвід;
- взаємодопомога;
- відповідальність;
- самостійність;
- опрацьовується чимала кількість матеріалу;
- кожен учить кожного;
- кожен учень виступає в ролі учня і вчителя;
- формуються в учнів навички взаємооцінки та самоконтролю навчальної діяльності;
- розвиваються педагогічні здібності.

Труднощі в застосуванні «корнинського методу»:

- непарне число учнів у класі(в такому випадку потрібно готувати завдання для одного окремого учня);
- довготривала підготовка матеріалів на урок (матеріали карток);
- не можна використати при вивченні тем, які вимагають дотримання чіткої хронологічної послідовності;
- завчасна підготовка дітей з теми, з якою вони вже повинні бути ознайомлені до початку уроку(якщо не залучати до «запуску» уроку учнів старших класів, обізнаних з темою);
- різний темп роботи пар(потрібно готувати додаткові картки із завданнями) ;
- шум у класі під час співпраці пар.

Маючи деякі недоліки, «корнинський метод» має всі ознаки інноваційної технології. Якщо навчати учнів, заохочуючи їх ставити запитання та шукати відповіді, застосовувати отримані знання для розв'язання завдань і проблем, а також слухати один одного, обговорювати ідеї чомно і конструктивно, то навички, яких вони набувають у такому навчанні, знадобляться їм у житті. Застосовуючи метод, можна досягти значних успіхів за короткий період, діти вчать критично мислити, співпрацювати в команді, розуміти одне одного, не бояться висловлювати власну думку. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Використання такого виду співпраці сприяє тому, що учні не можуть ухилитися від виконання завдання.

В сучасній освіті акцентується увага на підготовку такого випускника, який здатний навчатися протягом усього життя, оперувати і управляти інформацією, який володіє навичками координації та взаємодії, уміє вирішувати складні завдання. Використання «корнинського методу» допоможе сформувати ті ключові та предметні компетентності, які допоможуть майбутньому випускнику успішно адаптуватися в умовах

дорослого життя, гармонійно взаємодіяти з технологічним суспільством, що так швидко розвивається.

Література

1. Закон України «Про освіту» (Електронний ресурс). – Режим доступу: [//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-IS](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-IS).
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011р. №1392 // Офіційний вісник України. 2012. № 11.
3. Концепція Нової української школи (Електронний ресурс) – Режим доступу: <http://nus.org.ua>.
4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів.
5. Дьяченко В.К. Новая дидактика. Москва, 2001. 496 с.
6. Дьяченко В.К. Организованная структура учебного процесса и ее развитие. Москва, 1989.
7. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволокова та ін. Харків, 2012. 176 с.
8. Карплюк С.О. Досвід Рівіна-Дяченка у проектуванні методики взаємонавчання // Вісник Житомирського державного університету. Вип. № 43.
9. Лебединцев В.Б. Виды учебной деятельности в парах // Школьные технологии. 2005. № 4. С. 102-112.
10. Левітас Ф.Л. Сучасний учитель та сучасний урок (методичні рекомендації щодо вивчення історії України та всесвітньої історії в школі) // КМІУВ ім. Б. Грінченка. 2002. С.7.
11. Мкртчян М.А. Конец «Великой дидактики» великого Яна Амоса Коменского // Коллективный способ обучения: научно-методический журнал. 2016. № 16. С.6.
12. Мкртчян М.А. Проблемы современной дидактики и её развитие: сборник докладов и выступлений на конференции «Современная дидактика и качество образования». Красноярск, 2018. 168с.
13. Остапенко Л.Т., Трохименко Т.О. Організація колективного способу навчання в парах змінного складу: методичний посібник. Тернопіль, 2001. 48с.
14. Русаков А. КСН і метаморфози методу Рівіна // Завуч. 2008. №4(334). С. 20-24.
15. «Корнинський метод» - погляд крізь століття / А.Г. Стельмах та ін. Житомир, 2019. 160 с.

Прокопчук М.М.,
вчитель історії, географії та предмета «Захист України»
Сланецька гуманітарна гімназія
смт Сланець, Сланецький район, Миколаївська область, Україна

КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ НАПРИКІНЦІ IX – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI СТОЛІТТЯ

Мета уроку: сформувати та закріпити знання здобувачів освіти про культурну діяльність жителів давньоруського Києва; розвивати вміння уявляти події, які вивчаються, здатність втілюватися в історичний образ; заохочувати до пошукової діяльності в різних її формах; виховувати естетичні смаки та повагу до культурних надбань минулого свого народу.

Основні поняття: кирилиця, писала, берест, билини, фреска, мозаїка, скоморохи.

Тип уроку: комбінований.

Форма уроку: урок-екскурсія в минуле з використанням мультимедіа.

Епіграф уроку: «Культура є дзеркалом нації».

Хід уроку

I. Організаційний момент

Слайд 1

II. Актуалізація знань

Слайд 2-3

Приєм «Відгадай та поясни» (зачитуються питання, здобувачі освіти показують відповідну фігурку та один з них пояснює свій вибір)

1. Які племена нападали на Київську Русь за часів князювання Володимира та Ярослава?

печеніги;

авари.

2. Хрещення Русі відбулося 998 року.

так;

ні.

3. Ярослава Мудрого називали «тестем Європи».

так;

ні.

4. Як називався перший писаний збір законів складений Ярославом Мудрим?

«Закони Ярослава»;

«Руська правда».

5. Основним заняттям населення Київської Русі було будівництво.

так;

ні.

6. Яку частину податків віддавали церкві?

десятину;

▲ *третину.*

III. Мотиваційний аспект

Слайд 4

«Це буде мати городам Руським»

Питання

1. Кому належать ці слова?(*Олегу*)
2. Про яке місто йдеться?(*Київ*)

Оголошення теми

Слайд 5

Вчитель: Сьогодні на уроці ми з вами відправимося на уявну екскурсію по Давньому Києву і ознайомимося з його культурними пам'ятками та цінностями (*тема уроку*)

Питання

Чого ви очікуєте від уроку?

(Здобувачі освіти свої очікування записують на листочках та наклеюють їх на край парти та вибірково озвучують)

IV. Вивчення нового матеріалу

Слайд 6

План уроку

1. Мова та писемність.
2. Освіта.
3. Усна народна творчість.
4. Архітектура та малярство.
5. Музична творчість.

Слайд 7

1. Мова та писемність

Слайд 8

Вчитель: Для того, щоб нам потрапити до Давнього Києва скористаємося «Машиною часу». Але спершу треба всім зареєструватися в базі даних та прихопити з собою підручники адже вони будуть слугувати путівниками по місту.

Слайд 9-10

Дивимося, що тут у нас! Це давньоруські письмена і невідомий алфавіт, саме на давньоруській мові ми повинні ввести свої імена.

Завдання

1. Давайте з'ясуємо за допомогою підручника, що це за алфавіт, яким нам доведеться зареєструватися.
2. Записати свої імена кирилицею на аркуші та поставити перед собою.

Слайд 11

Перевірка імен

Вчитель: Можливо хтось з вас чув або знає про Кирила та Мефодія і може всім розповісти про них.

Повідомлення здобувача освіти про Кирила та Мефодія

Слайд 12

Завдання

Записати в зошити хто такі Кирило та Мефодій. (*Кирило і Мефодій - творці слов'янської азбуки (кирилиці), перші перекладачі богослужбових книг на слов'янську мову, брати*)

Слайд 13

2. Освіта

Переміщуємося і потрапляємо до давньоруської школи

Питання

1. Чому серед учнів немає дівчат? (*Не допускалися до здобуття освіти мали знати як бідкатися по господарству*).

2. Де вчилися діти і що вони вивчали? (*При церквах. Богослов'я, риторику, філософію, граматику, географію та іноземні мови*).

Слайд 14

3. На чому та чим писали в школах? (*Писали писалами на бересті або навощених дощечках*).

4. Хто відкрив першу школу в Києві? (*Володимир Великий*).

Слайд 15

3. Усна народна творчість

Слайд 16

Ілюстрація картини М.В.Васнецова «Богатирі».

Вчитель: Зверніть увагу хто нам зустрівся на шляху.

Питання

1. Скажіть, хто перед нами? (*Ілля Муромець, Добриня Микитич та Олешко Попович*).

2. Як ви вважаєте вони популярні серед жителів міста? В чому це проявляється? (*Так. Вони переказують про них один одному та складають легенди*).

Слайд 17-20

3. Які легенди про давньоруських богатирів ви знаєте? (*Ілля Муромець і Соловей-розбійник, Добриня Микитич та Змій Горинич, Олешко Попович і Тугарин-змій та ін.*).

4. Крім легенд, ви знаєте ще якісь пам'ятки давньоруської творчості, які дійшли до сьогодні? (*Казки, перекази, билини*).

Слайд 21

4. Архітектура та малярство

Вчитель: Подивіться, яка чудова церква.

Слайд 22

Питання

1. Що це за церква? (*Десятинна церква*).

2. Ким та на честь чого вона споруджена? (*Володимиром Великим на честь Хрещення Русі*).

Слайд 23

Вчитель: Зверніть увагу на наступну споруду.

Питання

1. А це що за споруда? (*Золоті ворота*).
2. Ким вони були споруджені? (*Ярославом Мудрим*).

Слайд 24

Вчитель: А от ця будівля потребує особливої уваги, адже це одна з найцінніших архітектурних пам'яток доби Київської Русі.

Питання

1. Що це за споруда? (*Софійський собор*).
2. Ким та на честь якої події було її закладено? (*Ярославом Мудрим на честь розбиття печенігів*).

Вчитель: Давайте зайдемо до собору.

Слайд 25

Питання

1. Які враження у вас від побаченого?
2. Яка особливість архітектури? (*Відкриті арки галерей неначе зв'язують споруду з навколишнім середовищем. Складність композиції нарощується знизу вгору й із краю в центр. Найбільш оздоблений центр.*)

Слайд 26-27

3. Яким способом зображені мистецькі витвори всередині собору? (*Мозаїка та фресковий живопис*)

Вчитель: Вони прийшли на Київську Русь із Візантії, а місцеві майстри внесли свої нові риси створивши давньоруський живопис.

Слайд 28

5.Музична творчість

Вчитель: Нарешті ми дісталися центру міста – дитинця. Цікаво, що то за натовп зібрався... О, та це ж виступають артисти, яких називають скоморохами. Давайте запитавмо у одного зі скоморох про їхню справу.

Слайд 29-30

Здобувач освіти-скоморох: Ми виступаємо на княжих дворах, на міських та ринкових майданах, святкових зібраннях. Серед нас є танцюристи, фокусники, актори. Наші музики грають на гусях, сопілках, лютнях, гудках, арфах, флейтах, б'ють у бубни, тарілки. Під час родинних та громадських свят ми приносимо людям радість і задоволення.

V. Закріплення нового матеріалу

Слайд 31

Вчитель: Нам час повертатися додому. Погляньте біля «Машини часу» дружинники князя. Вони говорять доки не з'ясують хто ми такі - місцеві чи шпигуни печенігів,- нас не відпустять. З'ясовувати будуть ставлячи запитання.

Слайд 32

Питання

1. Яким алфавітом ми пишемо? (*Кирилицею*).
2. Де у нас знаходяться школи? (*При церквах*).
3. Про кого розповідають найпопулярніші билини на Русі? (*Про Іллю Муромця, Добриню Никитича та Альошу Поповича*).

4. Які архітектурні пам'ятки є найдавнішими в Києві? (*Десятинна церква, Золоті Ворота та Софійський собор*).

5. Хто такі скоморохи? (*Танцюристи, фокусники, актори та музики, які грають на гусях, сопілках, гудках, арфах, б'ють у бубни*).

Вчитель: Ви молодці! Відповіли на всі питання тепер ми вільні і можемо повернутися додому.

Слайд 33

VI. Рефлексія

«Мікрофон»

Чи справдилися ваші очікування від уроку?

VII. Підсумок уроку

Оцінювання учнів

Слайд 34

VIII. Домашнє завдання

1. Опрацювати текст підручника.

2. Напишіть міні-твір на тему «Моя екскурсія по Давньому Києву».

Розсудовська Н.М.,

вчитель історії,

Ріпкинська гімназія імені Софії Русової,

Чернігівська область, Україна

УКРАЇНА В ПОДІЯХ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

“...а за віру хоч умрімо і вольностей боронімо!”

І. Мазепа

МЕТА: розглянути події Північної війни та з'ясувати участь України в ній; розглянути причини укладання українсько-шведського союзу; визначити воєнно-політичні акції російського царизму щодо українців; розвивати навички аналізу історичних подій і фактів, робити висновки; розвивати вміння учнів працювати з історичною картою; формувати історичну самосвідомість учнів; виховувати почуття поваги до історичних діячів та до історії українського народу.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ: Північна війна, маніфест, церковна анафема.

ОСНОВНІ ДАТИ: 1700 – 1721 рр., 29-30 жовтня 1708 р., 4 листопада 1708 р., 6 листопада 1708 р., 14 травня 1709 р., 27 червня 1709 р.

ОБЛАДНАННЯ: підручники, презентація, відео, історичний атлас

ТИП УРОКУ: комбінований.

Х І Д У Р О К У

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ. (слайд 2)

Запитання до учнів - Кого зображено на слайді? Коли його було обрано гетьманом? (25 липня 1687 р.)

(Слайд 3) - Як називалися статті, укладені з Росією, після обрання гетьманом І. Мазепи? (Коломацькі)

- Які з наведених пунктів були у Коломацьких статтях?

1. Гетьман не мав права знімати з посад генеральну старшину без дозволу царя. (+)

2. Передбачалося розміщення в гетьманській столиці – м. Батурині полку московських стрільців. (+)

3. Верховна влада належала гетьманові, який обирався довічно і затверджувався королем. (-)

4. Зазначалося, що Малоросія є лише частиною “их царского Пресветлого Величества Самодержавной державы”. (+)

5. Православні віруючі зрівнювалися у правах з католиками. (-)

6. Війську Запорозькому заборонялися контакти з чужоземними державами. (+)

Висновок: Коломацькі статті були спрямовані на обмеження автономії України.

ІІІ. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План уроку (Слайд 6)

1. Участь українських полків у Північній війні.

2. Похід Карла XII. Укладення союзницького договору між Україною і Швецією.

3. Воєнно-політичні заходи Петра I проти українців.

4. Полтавська битва 1709 р.

(Слайд 4 завдання уроку) **Вступне слово учителя.**

Сьогодні на уроці ми продовжимо вивчати події початку XVIII ст., безпосередньо пов'язані з постаттю І. Мазепи, спробуємо з'ясувати участь України у ході Північної війни, розглянемо причини укладання українсько-шведського союзу, визначимо воєнно-політичні акції російського царизму щодо українців внаслідок українсько-шведських відносин, і з'ясуємо чим закінчилось повстання І. Мазепи.

(Слайд 5) **Ознайомлення учнів з темою, метою, планом, епіграфом, та проблемним питанням уроку.**

Проблемне питання уроку: І. Мазепа – український патріот чи зрадник?

Учитель: Перш ніж почнемо розглядати перше питання уроку, прослухаємо учня, який підготував історичне повідомлення про Північну війну та тих монархів, які розпочали між собою воєнні дії.

Учитель: Завдання для учнів: **Записати у зошит: Північна війна – це....**

Учень: (повідомлення про війну)

Північна війна

У 1700 р. Росія почала так звану Північну війну (тривала вона до 1721р.) проти Швеції за вихід до Балтійського моря. У цю війну було втягнуто й Україну.

У листопаді 1700 р. шведські війська на чолі з королем Карлом XII розбили російську армію під Нарвою.

За наказом Петра I протягом 1700 – 1704 рр. українські козаки воювали в Естляндії та Лівонії (сучасні Естонія і Латвія) та Литві.

Карл XII видатний шведський полководець і державний діяч. Король Швеції з 1697-по 1718 р. представник Пфальцської династії.

Петро I російський державний діяч, Московський цар з 1689 р., імператор з 1721 р. по 1725 р., представник династії Романових.

(Слайд 7) **1. Участь українських полків у Північній війні.**

(Слайд 8) **Учитель: - Чи відповідала війна інтересам українців і що вона принесла? (робота з підручником с. 221) – записати у зошит «Грунування»**

(Слайд 9)

- козаки потерпали від утисків московських воєначальників;
- тяжкі умови служби;
- примусові фортифікаційні роботи;
- загибель козаків у походах, від важких робіт на спорудженні укріплень.

Учитель: Отже, гетьман замислювався про долю Гетьманщини, і мав надію вивести її з-під влади царя. Іван Мазепа налагодив відносини із Станіславом Лещинським, якого було обрано королем Польщі у 1704 р. Бо саме він підтримував шведського короля Карла XII. У 1706 р. Мазепа розпочав таємні переговори з Карлом XII через посередництво Лещинського.

2. Похід Карла XII. Укладення союзницького договору між Україною і Швецією .

(Слайд 10) Це питання розкриває учень, що отримав випереджальне завдання.

Робота з картою. Показує на карті напрям походу Карла XII. Учні слідкують і працюють з атласом.

Учень: Карл XII у 1708 р. розпочав здійснювати свій давній задум про похід на Росію. Похід мав відбутися в напрямку на Смоленськ і Москву через територію Литви та Білорусі. Спочатку похід складався вдало. Але після кількох невдач у серпні-вересні Карл XII відмовився від попереднього плану. Російська армія випалювала на шляху шведів усі села. У війську Карла XII почався голод. Король вирішив повернутися в Україну, сподіваючись забезпечити тут свою армію провіантом і поповнити козацькими полками. Зміна планів Карла XII виявилася несподіванкою для Мазепи. Це означало, що саме на території України розгорнуться основні воєнні операції Північної війни.

(Слайд 11) **Учитель.** Отже, **29 – 30 жовтня 1708 року** Іван Мазепа і Карл XII уклали союзницький договір.

(Слайд 12) Учитель: - Як ви думаєте, що спонукало І. Мазепу перейти на бік шведського короля?

(Слайд 13, 14: причини переходу Мазепи на бік Швеції)

Учень: “У своїх планах перейти на бік шведів козацька старшина спиралася на стару традицію шведсько-українського союзу з часів Б. Хмельницького та І. Виговського...”;

3. Воєнно-політичні заходи Петра I проти українців.

Розповідь учителя. 28 жовтня 1708 року Петро I видав спеціальний маніфест, у якому звернувся до українців і звинуватив І. Мазепу у зраді.

(Слайд 15 прокоментувати)

Робота з картою: знайти у атласі Батурин і Чортотлицьку Січ

(Слайд 16) Робота з поняттями.

МАНІФЕСТ (від лат. - заклик) - особливий акт глави держави або вищого органа державної влади, звернений до населення.

АНАФЕМА (грец. anathema), у християнстві церковне прокляття, відлучення від церкви. Православна церква зняла з І. Мазепи анафему лише в 1994 році.

4. Полтавська битва 1709 р.

(Слайд 17) Перегляд відео фрагменту

Завдання: Переглядаючи ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ФІЛЬМ, ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

✘ 1. Чому Мазепа перейшов на сторону шведського короля Карла XII?

А) Взяв за мету звільнити Гетьманщину з-під влади Московії; Б) Петро I порушив зобов'язання захищати Україну; В) Хотів стати єдиним правителем України.

✘ 2. Кого було обрано гетьманом Лівобережної України 6 листопада 1708 р.?

А) Івана Скоропадського; Б) Івана Виговського.

✘ 3. Яка битва була вирішальною у ході Північної війни?

А) Полтавська битва; Б) Пилявецька битва.

✘ 4. Коли відбулася ця битва?

А) 24 жовтня 1708 р.; Б) 27 червня 1709 р.

✘ 5. Чим закінчилася битва для українців і шведів?

А) Перемогою; Б) Поразкою

✘ 6. Яка подальша доля гетьмана Івана Мазепи?

А) Емігрував на чужину в межі Османської імперії; Б) Виїхав до Швеції

Учитель.

Таким чином, союз І. Мазепи з Карлом XII, поразка шведів у війні з Росією відіграли фатальну роль для України.

- Чи можна вважати дії гетьмана зрадою союзу з Росією, зрадою української державності?

Відповіді учнів на проблемне питання: (Слайд 18)

- Іван Мазепа – український патріот чи зрадник?

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ. (Слайд 19)

Тестування. Дайте ствердну або заперечну відповідь.

1. Північна війна почалася у 1703 р. (-)
2. У шведсько-російській війні І. Мазепа зробив ставку на Швецію. (+)
3. І. Мазепа боровся за збереження автономії України. (+)
4. Північна війна відповідала інтересам України. (-)
5. У 1708 р. гетьманом України став І. Скоропадський. (+)
6. І. Мазепа загинув у Полтавській битві. (-)

V. ПІДСУМКИ УРОКУ. (Слайд 20)

Причинами невдачі планів І. Мазепа були переоцінка сил шведів, вузькість соціальної бази гетьмана, знекровлення українського суспільства в результаті репресій царського уряду. Але ім'я І. Мазепа залишилося для подальших поколінь символом боротьби за незалежність України.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ. (Слайд 21)

Опрацювати текст параграфа 30 підручника, вивчити дати і поняття. У контурній карті позначити ті місця, які згадувались протягом уроку. Підготувати повідомлення про П. Орлика.

Устименко І.С.,
вчитель історії та географії,
Новомажарівська ЗОШ I – III ступенів,
Харківська область, Україна

РОЗРОБКА ЗАХОДУ «ДЕНЬ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ»

Вступне слово вчителя: Історія України – це історія багатовікової боротьби за незалежність, єдність і волю українського народу. В той час, коли європейські держави були не цивілізованими, Україна-Русь вже досягла найвищого щаблю розвитку культури і державності. На родючі землі, мальовничі краєвиди задивлявся не один войовничий народ. Україну завойовували, розшматовували, поневолювали і татари, турки, росіяни, поляки, угорці, німці... Цей перелік за багато віків став дуже великим. Та в кожен тяжкий для Батьківщини час на захист її кордонів ставали мужні і сміливі воїни-захисники. Саме їм – тим, хто захищав Вітчизну від окупантів, присвячене свято День Захисника України. Не випадково це свято призначили на 14 жовтня – День Покрови. Саме в цей день – відзначається День українського козацтва. Бо саме це свято було найбільш шанованим у козаків, а козаки були чи не найпершими захисниками України. Сьогодні ми з вами згадаємо про захисників України різних часів від козацтва й до сьогодення. Саме тому ми запросили на свято сучасних героїв-захисників – ліквідаторів аварії на ЧАЕС та воїнів АТО.

Блок I

Ведуча

Сьогодні ми розповімо Вам про історію України, про той далекий час, коли наші нащадки добували свою волю з шаблею в руках, про славне українське козацтво, про становлення Української держави.

Учень

Боролись предки.

З моря і степів ворожі хижі орди налітали,
Палили міста і нищили засів,
та проти них встала тьма списів,
Мечі із піхов люди витягали.

Учень

Спасибі їм за цю тернисту путь і в труді, й на раті гідно ви стояли,
Нікому з нас ніколи не забудь і кожному годиться пом'януть,
Що ви створили, що ви збудували.

Учень

Почнемо ж нині повість цю
Про порохом повиту давнину,
Про ті часи далекі й незабутні
Коли діди, прославлені в віках
виходили на свій великий шлях
за покоління, дбаючи майбутні

Учень Нема переводу козацькому роду

І славі козацькій немає кінця
Згадаймо, братове Славутича воду
Згадаймо походи Івана Сірка.
Півтисячі років козацькій країні
Встають над Дніпром і сягають в віки
То наша історія, наша Вкраїна,
Хай слава вінчає їй довгі роки

Всі на сцені говорять разом:

«Козацькому роду нема переводу

І славі козацькій немає кінця»

Ведуча

Запорозька Січ. Скільки подвигів, скільки велетнів - героїв народила вона.
Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Петро Сагайдачний, Данило Нечай, Іван Богун, Максим Кривоніс.

Козацтво на Україні зародилось в XV столітті. Селяни, які не хотіли бути кріпаками, тікали на низ Дніпра, за пороги. До лав козацтва вступали найсміливіші, наймужніші люди _ адже на них чекали військові походи і битви . Але козаки не тільки воювали. Перед ними розкинулись простори родючої землі. Вони бралися за плуга, годували худобу, ремісничували. Згодом козаки створили систему укріплень. Від слова «Засіка»(укріплення з дерев) дістала

свою назва Запорозька Січ. Січ була притулком для всіх хто боровся за волю. Недарма слово «козак» в тюркських мовах означає «вільна людина». «Славне Запоріжжя» казали українці про Січ. Запорізьких козаків – «святих лицарів» - оспівав народ у своїх думках, піснях. Гоголь писав: «Так ось вона, Січ! Ось це гніздо, звідки вилітають всі горді і міцні, як леви, ось звідки розливається воля і козацтво на всю Україну».

На сцені сидять хлопці і лаштують зброю.

Ведуча Чого примовкли, хлопці? Може розкажете добрі молодці як вас в козаки приймали, заповідей козацьких навчали.

(Хлопці схвалено вигукують: - Добре. Гарзд. Розкажемо)

Отаман Чого прийшов в Січ.

Хлопець Хочу бути козаком,

Щоб не бути кріпаком,

Щоб від пана втекти.

Отаман Цього замало ,ану руки покажи.

(роздивляється руки)

Руки в мозолях, трудові, значить, наш.

Отаман А якої віри . Чи хреститись вмієш?

Хлопець Вірю в Христа (показує хрест і хреститься).

Отаман Добре. А горілку п`єш (хлопці сміються).

А умови прийому до козацтва знаєш?

Хлопець Ні, не знаю, а які це умови.

Отаман (розкриває лист і читає)

Щоб був вільний не жонатий

Розмовляв українською мовою

Присягав на вірність народу

Сповідав православну віру,

пройшов військово навчання

Козак

А ще. Щоб умів гарно танцювати, співати, на кобзі грати, горілку пити і ворога бити.

Ведуча Козаки були великими пересмішниками . Вони славилися веселістю і охотою до жартів. Особливо любили вигадувати прізвиська товаришам.

Діалог козаків

Козак Іване , як тебе прозвали на Січі

Козак Палієм

Козак А за що?

Козак Та, не знаю. Та ... Відчепись .

Козак А за те, що він взимку підпалив курінь і оставив нас без житла.

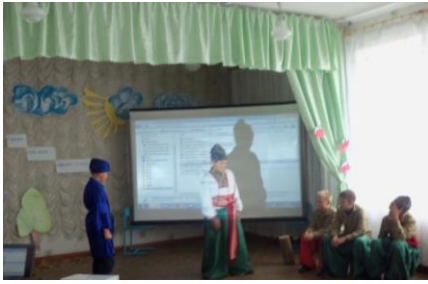
Козак Петро?

Козак Га.

Козак А тебе як прозвали на Січі?

Козак Та, Непийпиво.

Козак А за що?

Козак Та не знаю.

Хлопці сміються і питають: Петро, а скільки ти пива вип'єш .

Козак Та. відро вип'ю .

Ведуча Отак і залишилась в нашій мові такі прізвища як Ковбаса, Тягнирядно, Півторакожуха, Замниборщ, Гречка, Сало.

Ведуча Ой забула спитати про козацьку кашу. Жінок в Січ не приймали, а хто ж вам кашу варив?

Хлопці (ображено)Що? Та що ми самі каші не зваримо?

Той козак не козак, що каші в Січі не їв.

Того ноги не носять, хто каші не їв.

Поїси каші, то будеш нашим

Ведуча

В ті часи звичайною козацькою справою були куліш, юшка, локшина, галушки, риба, а в першу чергу пироги з сиром.

Отаман А тепер послухаємо бувальщину про козаків

Сцена - Запорозькі пишуть листа султанові.

Султан Я, султан Гирей, син Магомета, брат сонця і місяця, цар над царями, непереможний лицар говорю Вам - здавайтесь добровільно, а то ми, турки, будемо вас бити і кривдити.

Місто Константинополь. Султан Гирей

(Зміст листа)

- Який ти султан. Ти шайтан, чорта брат і товариш. Цур тобі і пек.

Який ти в чорта лицар,

Якби ти голою попою вбив їжака, Ото б ти був лицар.

Який ти цар над царями.

Ти вавилонський кухар, єгипетський свинопас.

Отаман Числа не знаємо , бо календаря не маємо,

Місяць на небі, год у книзі, день у нас такий як у вас. А сам іди геть.

Ведуча Отака була Запорозька Січ , отакі були козаки.

Пісня «Козацька»

Блок II

Ведуча: Пройшли віки, пройшли роки. Відшумів гомін козацьких гармат, віддзвенів брязкіт їхніх гострих шабель. Та на неньку-Україну чекала нова біда.

Ведуча: 1941 рік, червень, суботній вечір... Червень найчарівніша пора в Україні. Від вечірньої до ранкової пори. Зорі майже не засинають. Усе в красі та силі. Розквітають сади та луки. З поля долинає п'яний аромат скошеної трави.

Ведуча: Тієї пам'ятної пори, як і завжди, догоряв рожевий світанок в обіймах спраглої ночі; пив теплу росу із трав і замріяно слухав останні звуки музики.

Це випускники 1941 року танцювали свій останній шкільний вальс.

Ведуча: Саме їм судилося стати новими захисниками України.

Хлопець Вісімнадцять було нам в ту пору ясну,
Як весна перейшла в тепле літо.

Нам судилось іти на жорстоку війну

І обох нас – убито...

Дівчина Убито...

Хлопець І кохання забилося в риданнях й журбі...

Як же так? Не здійснилися мрії...

І мене не обняти ніколи тобі...

Дівчина І у мене немає надії...

Хлопець Нам ніколи не стрітись, уже не зійтись,

Бо тепер ми – дерева і квіти.

Пам'ятаєш? Як ми сподівались колись,

Що сім'я буде в нас, будуть діти...

Дівчина Пам'ятаю... А ти пам'ятаєш, як ми

Бігли сонечко вранці стрічати?

Хлопець Так... Ми щиро кохали, були ми людьми,

Як же палко ми вміли кохати!

Дівчина Гілка роду на нас обірвалася враз.

Не судилось зійтись в коханні.

Хлопець Йти на танки в атаку був даний наказ...

Обірвалось життя на світанні.

Дівчина А були б у нас діти: дівчатко, хлоп'я.

Вечори і погожі світання...

Хлопець В нас була б пречудова велика сім'я,

Бо було в нас безмежне кохання.

Дівчина Не судилось, не сталося, міраж просто все...

Хлопець Не здійснилось... А вітер пелюстки несе...

Пісня «Закати алые» з інсценізацією

Ведуча: Такими ж були і 5 166 чоловік, яких провели на фронт матері і дружини, наречені і сестри нашого району. Попереду 4 роки страшної війни, здавалось, що не буде кінця цим рокам.

Ведуча: Та вони не скорилися. З 872 жителі району загинуло в цій священній борні. Серед них 520 чол. По Новомажарівській сільській раді, 64 чол. Із села Нове Мажарове. Ціною власного життя вони відстояли нашу Батьківщину. П'ятеро мужніх жителів району відзначено зіркою Героя Радянського Союзу. Серед них один житель нашого села – Бурмака Василь Антонович.

Пісня «Пам'ять жива»

Блок III.

Ведуча: 1986 рік. Здавалося б мирне життя, святковий піднесений настрій, ніхто не загрожує Батьківщині ззовні... Але знову біда налетіла на Україну. Розкрила своє чорне крило над Батьківщиною незнана раніше біда – радіація. І знову безстрашні сини батьківщини стали на захист своїх домівок. На цей раз захищати Батьківщину довелося від невидимого ворога. Та мужніх українців це не спинило.

Учень: Перший удар на себе,
Перший вогонь на себе.
Так відчайдушний Данко
Людям віддав своє серце.
Як же тут не згадати,
Разом із ним не назвати –
Вас, що уміли серцем
Грізний вогонь зупиняти.
І віддали, що мали –
Життя – що одне в людини.
Вірю, що врятували,
Долю моєї дитини.

Ведуча: Багато наших односельчан були ліквідаторами аварії на Чорнобильській АЕС. А саме: Река Василь Єфремович, Гергель Михайло Кирилович, Лук'яненко Валерій Павлович, Соломка Володимир Павлович, Козловець Олександр Адамович, Лисенко Володимир Миколайович, Тріфонов Сергій Анатолійович, Андрущенко Петро Овсійович, Передерій Микола Якович, Махно Володимир Миколайович, Капуста Анатолій Іванович, Семічов Іван Олексійович, Махоркін Володимир Васильович, Козиний Володимир Іванович, Дубовик Микола Миколайович, Соломка Анатолій Павлович, Гергель Петро Кирилович, Охрій Віталій Андрійович, Рубан Василь Степанович, Передерій Володимир Якович, Оксюта Микола Семенович, Передерій Василь Якович.

Нажаль, не всім їм судилось дожити до сьогоднішнього дня. Так пом'янімо ж хвилиною мовчання всіх тих, чиє життя було перерване Чорнобильською катастрофою.

Хвилина мовчання.

Ведуча: Сьогодні до нас завітали наші односельчани – ліквідатори аварії на ЧАЕС..... Скажіть, чи не страшно було їхати до Чорнобиля?(Відповіді) Ми горді тим, що ви наші земляки. Безмежна вдячність і шана вам.

Блок IV.

Пісня «Офіцери»

Ведуча: Нелегкі часи переживає зараз наша Батьківщина. За вікном XXI сторіччя, а наша рідна незалежна велична Україна омилася потоками червоної крові ні в чому не винних людей.

Ведуча: У квітні 2014 року в життя українців увірвалися нові тривожні слова – антитерористична операція (АТО). На сході України з'явилися нові самопроголошені республіки, майже щодня гинуть люди.

Ведуча: Не залишилися стояти в стороні нащадки славних предків – захисників України. Харківські військові беруть активну участь в операціях АТО на Донбасі. Серед них і наші односельчани.

Зачитується список

Ведуча: Саме вони – герої нашого часу. Сьогодні до нас завітали ті, хто вже повернувся додому із передової антитерористичної операції.....

Скажіть чи довго ви вагались, перед тим, як стати учасником АТО? (відповіді) Ми пишаємося вами і щасливі тим, що ви повернулися додому живими і молимося за тих, хто продовжує боронити кордони України на сході.

1. Повертайтеся живими!

Молитися я не втомлюся

За Україну і за Вас.

Вам до землі я поклонюся,

солдати, Ви - це все для нас.

2. Спасибі, що ходжу до школи,
а не шукаю укриття.

Спасибі вам за спокій вдома,
просто спасибі за життя.

3. Для нас немає тут загрози:
тут тиша, мир, а там - війна...

І біль, і страх, і сум, і сльози,
смерть, жах, скалічене життя.

4. Лиш три години розділяють
Вас від домівки і родин,
що щиро люблять і чекають
своїх синів, батьків, дідів.

5. Я б і сама пішла служити,
шкода, що не беруть дівчат,
тож залишається молитись
За Ваші, воїни, життя.

Пісня «Ти – герой України»

6. Устань з колін і очі підійми!...

Ми не герої на чужій картині,
Ми вільні люди, ми захисники
Своєї рідної Вітчизни- України!

7. Згадай, яку ціну ми заплатили,
Щоб жити в мирі - без війни та горя.

Якою платою здобули ми
Свою свободу, незалежність, волю!

Вчитель: Ось і згадали ми деякі сторінки з історії неньки - України. Як бачимо, славними синами славиться вона з найдавніших часів. То ж будьте гідними слави наших предків. Саме вам – учням в майбутньому розбудовувати та захищати Україну. Слава Україні! Героям слава!

Як уже було сказано, харківські військові беруть активну участь в операціях АТО на Донбасі. На жаль, дехто з них додому вже не повернеться. Ми маємо короткі відомості про декількох загиблих солдат і хочемо поділитися з вами цими даними.

31 липня 2014 року загинув боєць 25-ї окремої повітрянодесантної бригади Дмитро Посохов, мешканець села Плоске Великобурлуцького району Харківської області. Йому було лише 24 роки.

17 липня 2014 року село Петрівка, що в Золочівському районі, прощалося з прикордонником Миколою Постольним. Під час виконання завдання з контролю кордону він виїхав на дільницю в складі загону в село Сизе. Відстрілювався, прикривав своїх товаришів, які відходили до БТРа. Він був у бронезилеті, у касці, буквально 10 метрів не добіг. Отримав смертельне поранення. Він і його товариш Максим із Куп'янського району представлені до нагороди посмертно...

У селищі Пересічне під Харковом 30 липня 2014 року прощалися з 33-річним земляком Кудайназаром Саїповим.

Не оминуло горе і нашу Зачепилівщину. Погожого осіння дня 2 жовтня 2016 року в селищі Зачепилівка жителі району проводили в останню путь Щербину Романа Івановича. Йому було 38 років. Відомо лише одне – головне – він був героєм і безстрашно поклав своє життя на алтар боротьби за незалежність і єдність Батьківщини, за наше з вами мирне життя.

Зараз я прошу всіх вшанувати пам'ять загиблих хвилиною мовчання.

*Хвилина мовчання
Пісня «Білі лебеді»*

СЕКЦІЯ 2. ПРАВознавчі ДИСЦИПЛІНИ В ШКОЛІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Грязнова В.І.,
вчитель історії
*Криворізький науково-технічний металургійний ліцей № 16
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

*Діти повинні не лише отримувати готові знання. Дайте їм
нагоду самим досліджувати та аналізувати, практично працювати,
вправляючись, вони охочіше вчитимуться.
Проф.Трейсі (Торонто, 1895)*

Одне з основних завдань освіти сьогодення та як основний напрямок у діяльності сучасних шкіл є формування творчої, розвинутої особистості,

здатної до рішень нестандартних ситуацій. Саме в школі виховується особистість, творча своїм духом, спроможна в майбутньому працювати для свого народу. В умовах школи формуванню такої особистості сприяє дослідницька діяльність учнів. Здатність самостійно працювати - якість, яка необхідна і майбутньому студенту. І якщо недостатність формальних знань школярів поповнити відносно нескладно, то розвиток самостійності мислення потребує великих зусиль.

Потреба в знанні минулого стає особливо актуальною, коли суспільство, як сьогодні опиняється перед завданням перебудувати основи своєї організації.

З метою впровадження роботи з розвитку учнівських обдарувань взято за основу комплексну програму «Обдаровані діти - надія Кривбасу».

Через науково-дослідницьку діяльність можна допомогти учням чітко усвідомити завдання, що стоять перед суспільством і громадянами, розуміти й гнучко реагувати на динаміку цих завдань і - що важливо - знайти способи їх втілення у життя, тобто вміти створювати нове, а не тільки дублювати досвід попередніх поколінь, усвідомлювати свою відповідальність за долю суспільства.

В умовах сьогодення актуальною стала потреба пошуку нових підходів для реалізації завдань, які стоять перед сучасною школою.

Перш за все, це повинна бути школа, де учень повноцінно живе, проектує своє майбутнє, ставить перед собою завдання самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти. При цьому особливого значення набуває розвиток особистості, її здатність до творчого нестандартного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми своєї життєдіяльності. Дослідницька діяльність також забезпечує інтелектуальний та духовний розвиток, сприяє підготовці до активної діяльності в галузі науки та сприяє самовизначенню в майбутній професії.

Головна мета дослідницького навчання - формування в учня готовності та здатності самостійно, творчо освоювати та перебудовувати нові способи діяльності в будь-якій сфері людської культури. Дослідницьке навчання може слугувати ефективним інструментом розвитку інтелекту та креативності в навчанні.

В результаті науково-дослідницької діяльності у школярів формується здатність до всіх видів творчості - творча активність, високі особистісні якості, певний рівень дослідницьких компетентностей, зацікавленість як навчальною діяльністю, так і пошуковою.

Вивчення історії як шкільної дисципліни відбувається у середній та старшій ланці школи, коли учні вже здатні до організованої розумової діяльності, мають досить стійкі пізнавальні інтереси, особисте бачення історичних подій.

Проблемі провадження дослідницької діяльності в навчальному процесі присвячені праці науковців, викладачів, вчителів-практиків. Серед них: В.Курилів, яка виклала свій власний підхід навчання історії через

«методику викладання історії»; О.Пошетун, Л.Пироженко - «інтерактивні технології допоможуть учителю зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним, демократичним». В.І. Андреев дослідницьким вмінням вважає вміння застосовувати прийом відповідного наукового методу пізнання в умовах розв'язання навчальної програми.

Дослідницька діяльність в різних аспектах вивчалась у працях сучасних науковців: К.Баханова, Л.Задорожної, Т.Кудрявцева, О.Матюшкіна, М.Махмутова., В.Паламарчук, А.Сиротенко та ін. В їхніх працях не лише розкривається роль дослідницької діяльності учнів у становленні особистості, але й визначаються основні способи організації такої діяльності. Основи наукових досліджень були розкриті В.М.Шейко, Н.М.Кушнаренко, А.С.Філіпенко.

Працюючи з обдарованими дітьми вчитель повинен прагнути формувати учня- дослідника з науковим світоглядом та навичками ведення науково-дослідницької діяльності. Такі учні повинні мати:

- високу розумову активність;
- нестандартне бачення подій, фактів, явищ;
- підвищені пізнавальні потреби, що виходять за межі програми;
- інтерес до певного предмета.

Розділ І. Теоретичні основи використання дослідницької технології в роботі з обдарованими дітьми.

Науково-дослідницька діяльність - це інтелектуальна праця, спрямована на придбання знань, умінь і навичок, способ організації пошукової творчої діяльності учнів щодо розв'язання нових для них проблем. До цієї діяльності, вчитель залучає обдарованих дітей, здатних самостійно працювати і пізнавати більше, ніж вимагає шкільна програма. Дослідницьке навчання слугує ефективним інструментом розвитку інтелекту та креативності в навчанні.

Впровадження дослідницької діяльності в навчанні дає можливість набути учнями досвід пошукової роботи, в пізнавальній діяльності і об'єднати розвиток їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу й на цій основі формувати активну, компетентну, креативну особистість.

Для досягнення цієї мети потрібно сформувати стійкий інтерес учнів до пізнання світу і дослідницької діяльності, забезпечити високий рівень їх творчих умінь і навичок, знання дослідницьких методик. Вчитель так повинен організувати навчання, щоб учні змогли перетворити набуті знання в інструмент творчого освоєння світу.

Будь-яка дослідницька робота є довгою і копіткою роботою, що вимагає неабиякого терпіння виконавця. Особливо важлива робота з джерелами.

Дослідження історичних джерел може відбуватися різними шляхами, які відповідно вимагають використання різних видів дослідницьких робіт: послідовно-текстуальних, поетапного вивчення.

При застосуванні дослідницької роботи під час вивчення історії самостійність учнів досягає найвищого рівня. Дослідження охоплює всі етапи пошукової діяльності: усвідомлення проблеми; пошуки доказів; формування висновків.

Науково-дослідницька робота вимагає від учнів використання, опрацювання різноманітних джерел: періодичних видань, документів, фотоілюстрацій, схем, таблиць, додаткової та довідкової літератури, архівних матеріалів.

Дослідницький підхід у навчанні- це шлях ознайомлення учнів з методами наукового пізнання, це важливий засіб формування:

- пізнавальних компетентностей;
- особистісних компетентностей (розвиток індивідуальних здібностей і талантів);
- самоосвітньої компетентності (здатність до самовизначення, організації особистих прийомів самоосвіти, гнучкість використання навчальних досягнень в умовах швидких змін);
- соціальної компетентності (співробітництво, робота в команді, здатність прийняти свої рішення й намагатися зрозуміти потреби й вимоги).

Які ж функції виконує науково-дослідницька діяльність?

- виховання пізнавального інтересу;
- створення позитивної мотивації навчання й освіти;
- формування глибоких, міцних і діючих знань;
- розвиток інтелектуальної сфери особистості;
- формування умінь і навичок самоосвіти;
- розвиток пізнавальної активності та самостійності.

Суть дослідницького підходу в навчанні полягає:

- у введенні загальних і індивідуальних методів наукового дослідження в процесі навчального пізнання на всіх його етапах (від сприйняття до застосування на практиці);
- в організації навчальної та позашкільної, науково-освітньої, пошуково-творчої діяльності;
- в актуалізації внутрішньопредметних, міжпредметних та міжциклових зв'язків;
- у зміні характеру взаємин «учитель - учень - колектив учнів» у бік співробітництва.

При використанні дослідницької діяльності важливо, щоб учні вміли:

- встановити та пояснити історичні факти, явища, процеси; визначати їх етапи, місце в загальному історичному процесі;
- встановити причинно-наслідкові зв'язки, розкрити взаємозалежність історичних фактів, явищ, процесів, що досліджуються;
- показати багатоаспектність, багаторакурсність історичного факту, розкрити, як загальні процеси виявлялися в історії окремої країни, нації, суспільної групи, сім'ї, людини;
- розкрити значення досліджуваних історичних фактів, явищ, процесів

у загальному контексті вітчизняної та світової історії.

Обдарованість з погляду сучасної психології є наслідком трьох якостей: інтелектуальних здібностей, творчого підходу та наполегливості.

Історична освіта є невід'ємною частиною сучасної гуманітарної освіти. Вивчення й знання подій своєї історії та різних цивілізацій протягом століть дає учням змогу не лише досягнути різноманітний цікавий світ, а й сформуванню своє ставлення до реалій буття, визначити культурні, політичні, економічні пріоритети. Римляни називали історію наставницею життя. Отже, глибоке знання історії допомагає правильно його будувати.

Для багатьох людей знайомство з історією починається ще в дитинстві й залишається на все життя. Адже, в юному віці складаються сприятливі умови для формування допитливості, інтересу до поглибленого вивчення історії, прищеплення навичок дослідницької роботи.

Обдаровані діти, які цікавляться історією, потребують системної поступової роботи щодо вивчення предмета, розвитку їхньої уяви, вироблення вміння бачити певні історичні події синхронно, оволодіння методами здобуття історичних знань і раціональної організації пізнавальної діяльності.

Поглиблене вивчення історії передбачає розвиток соціальних компетентностей, таких як мобільність, здібності до співпраці, комунікативності, вміння вирішувати труднощі - це невід'ємна частина розвитку особистості.

Здібності учня у навчанні, його прагнення до підвищення свого інтелекту, практичні навички допомагають йому під керівництвом вчителя розвивати мотиваційні компетентності.

Для розвитку індивідуальних здібностей необхідні й функціональні компетентності, які передбачають уміння самостійно здобувати знання та оперувати ними у сфері діяльності, в житті.

Розділ II. Методи та технологія впровадження науково-дослідницької діяльності з метою поглибленого вивчення історії.

Залучення учнів до науково дослідницької діяльності здійснюється через їх участь у підготовці рефератів, виступів. Також через шкільне наукове товариство, в процесі діяльності якого беруть участь у виступах на шкільних, міських конференціях, захисті науково-дослідницьких робіт на міському рівні, МАН.

В урочній діяльності учні готують семінарські та самостійні завдання, виконують контрольні роботи, що містять елементи проблемного пошуку.

В процесі науково-дослідницької діяльності можна використовувати такі методи:

- опитування, що дає змогу отримати як фактичну інформацію, так і оцінні данні. Проводиться в усній або письмовій формі. При створенні анкети або плану інтерв'ю важливо сформулювати запитання так, щоб вони відповідали поставленій меті;
- лабораторні експерименти - спостереження за документальними джерелами інформації, тестування;

- аналізу, що дає змогу поділити предмет на частини;
- синтезу - з'єднання окремих частин чи рис в єдине ціле;
- структурно-генетичний аналіз і синтез за допомогою якого поглиблено вивчають причинно-наслідкові зв'язки;
- метод теоретичних досліджень до якого відноситься метод сходження від абстрактного до конкретного;
- анкетне опитування;
- інтерв'ю;
- спостереження;
- аналіз документів;
- метод порівняльного аналізу.

Приклад анкети при використанні методу опитування

№ запитання	№ варіанта відповіді	підрахунок позитивних відповідей до загальної кількості респондентів

Технологічний путівник

I Підготовка

- вибір теми дослідження;
- опрацювання літератури;
- формування гіпотез;
- вибір методів дослідження.

II Проведення дослідження

- збір даних

III Звіт, обговорення, оцінка значення зібраних результатів

IV Оприлюднення, використання результатів дослідження, оцінка їх значущості

V Етап аналізу та планування на майбутнє

	I Підготовка до проведення дослідження	II Процес дослідження	III Звіти досліджень	IV Використання результатів
1. Завдання	Визначення мети дослідження проекту, проблемної ситуації, яка зумовлює необхідність дослідження, об'єкта і предмета дослідження	Оволодіти інформацією та дослідницькими методами	Систематизувати та узагальнити результати досліджень; обговорити результати дослідження, оцінка їх значущості.	Сприяти розвитку в учнів набутих ними знань, умінь та навичок.

2. Що роблю я	Діагностую творчі уміння учнів	Підбираю методи, засоби та форми роботи; даю пошукові завдання, що виходять за межі навчальної програми	Організую діяльність учнів шляхом застосування різноманітних інтерактивних прийомів	Організую участь учнів в МАН та різних конкурсах
3. Що роблять учні	Обирають тему дослідження, обирають респондентів	Працюють з історичними, літературними, Internet джерелами; вчаться критично мислити	Захищають та презентують науково-дослідницькі роботи, реферати, статті	Беруть участь в конкурсах різного рівня
4. Як ми це робимо	Проводимо бесіду з учнями; складаємо анкети (якщо це потрібно)	Застосовуємо: <ul style="list-style-type: none"> - проблемні, проектні технології; - методи – історичний, аналізу, синтезу, «пошук аргументів та суперечностей» та інші; - методи дослідження 	Проводимо співбесіди; організуємо конференції і презентації	Спілкуємось, презентуємо дослідження
5. Що це дає	Визначається шлях досягнення мети	Оволодіння інформацією та різноманітними методами дослідження	Узагальнення та систематизація учнівських досліджень	Усвідомлення значущості отриманих результатів, досягнення дослідження; зберігається мотивація до вибору слідуєчого дослідження.

Приклади урочної та позаурочної діяльності з впровадженням науково-дослідницького методу

Історія України. 8 клас

Тема: Запорозька Січ – козацька республіка

Мета: - навчити учнів характеризувати господарську діяльність та звичаї козаків, процес утворення козацької держави – Запорозької Січі, давати оцінку діяльності першого козацького гетьмана Д.Вишневецького;

- розвивати в учнів уміння досліджувати, аналізувати текстові історичні джерела, робити висновки, узагальнення й порівняння, давати характеристику історичним діячам і визначати роль людського фактору в історії;

- виховувати на козацьких прикладах та звичаях в учнів почуття патріотизму.

Основні поняття: козак, Запорізька Січ, козацька республіка, гетьман, кошовий отаман, козацька рада, кіш, курінь, козацькі клейноди.

Епіграф: Було колись в Україні – ревіли гармати;

Було колись – запорожці вмiли воювати.

(Тарас Шевченко)

Обладнання: робочий зошит, портрет Д.Вишневецького, ілюстративний матеріал, мультимедійний проектор, підручник «Історія України» 8 клас, В.С.Власов.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Очікувані результати:

- учні повинні пояснювати терміни: «козацтво», «Січ», «Запорізька Січ», «козацька республіка», «козацькі клейноди».

- характеризувати господарську діяльність та звичаї козаків;

- визначати особливості військово-політичної організації козацтва;

- показувати на карті території проживання козацтва та місце січей-фортець Запорозької Січі;

- удосконалити навички роботи з історичними джерелами, робити висновки, давати характеристику історичним діячам.

Хід уроку

I. Організаційний момент

1. Привітання

2. Перевірка готовності до уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда.

1. Що означає слово «козак»?

2. Пригадайте причини виникнення козацтва?

III. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Проблема походження козацтва на сьогодні є дискусійною.

! В сучасній історичній науці існує декілька версій щодо пояснення походження козацтва.

Над питанням походження козацтва працювала творча група дітей, яка розповість про наявність різних теорій, які існують в історичній науці. Їм слово:

- «Хозарська» - що козаки походять від давнього народу степу «хозарів»;

- «Татарська» - доводить, що родовід козаків ведеться від злиття татарського і місцевого народу часів Київської Русі;

- «Автохтонна» - козацтво є прямим спадкоємцем вічових громад Київської Русі, які трансформувалися у козацькі громади за литовської доби;
- «Бродницька» - козацтво походить від слов'янського населення степу часів Київської Русі, які жили у пониззі Дунаю і яких називали «бродниками»;
- «Уходницька» - від сформованих у Наддніпрянщині громад вільних озброєних людей, які прибували сюди на промисли;
- «Захисна» - поява козацтва була необхідна для захисту південних рубежів від татарської агресії.

Вчитель: На сьогоднішньому уроці ми з вами продовжимо розмову про козаків, схарактеризувавши їхню господарську діяльність та звичаї, а також процес утворення козацької держави – Запорозької Січі.

IV. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу.

План

1. Виникнення перших січей.
2. Життя і побут козаків.
3. Перший гетьман Війська Запорозького князь Дмитро Вишневецький (Байда).
4. Організація влади на Січі.
5. Козацькі клейноди.

1. Виникнення перших Січей.

Чисельні татарські набіги спричинили появу руху опору, який швидко набрав силу та здобув назву «улюблений український промисел». Цим промислом займалися мешканці багатьох міст та селищ, незалежно від соціального стану, але головними його діячами зробилися самі уходники, вільні вояки, яких почали називати козаками. Постійна загроза татарських орд змушувала козаків будувати укріплення з дерева – засіки. Саме з засіками пов'язується походження слова Січ, від якого пішла назва січовики або січові козаки.

Згодом за порогами Дніпра на острові Мала Хортиця утворилася *Запорізька Січ – великий укріплений табір, головна військова база, своєрідна столиця запорізьких земель.*

Всього січей було 8: Хортицька, Микитинська, Томаківська, Чортомлицька, Базавлуцька, Олешківська, Підпільненська, Кам'янська.

Січ розташовувалася на річковому острові, який важко було знайти в очеретяних хащах, та серед численних проток Дніпра.

Який же вигляд мала Січ? (розгляд схеми Січі)

Січ – це фортеця, укріплена валом і ровом. Вал зміцнювався частоколом із баштами, прорізаними стрільцями для мушкетів та легкої артилерії. Зазирнувши за частокіл, можна було побачити споруди, що нагадували величезні сараї. То були казарми, де мешкали підрозділи козацького війська, що звалися куренями. Всього було 38 куренів. Назва походила від найбільшої кількості січовиків з однієї місцевості.

В центрі фортеці знаходився майдан, де височіла церква. Адже козаки – глибоко віруючі люди.

По краях майдану стояли будинки, де мешкала військова старшина, знаходилась січова канцелярія, пушкарня (склад зброї), скарбниця (харчі, військові гроші, дорогоцінності).

Поза куренями знаходились стайні, кузні, кравецькі та зброярські майстерні.

Поза земляним валом збоку знаходився майдан, де відбувалась торгівля з представниками міст, сусідніх країн.

За межами базарного майданчику стояла «грецька хата» - помешкання іноземних послів, що прибували на Січ у державних справах.

За всіма показниками Запорозька Січ має всі підстави вважатися своєрідною державою, яка мала власний устрій, політику, збройні сили, власну торгівлю та, що не менш вагомо, власне обличчя, на яке з повагою взирали Європа.

2. Життя і побут козаків-січовиків.

Для освітлення цього питання група учнів отримала випереджальне завдання.

- Як приймали до козацтва. Виступ учня 1.

Розпочиналася церемонія обрання нового кошового отамана. Козаки вигукували імена кандидатів. Кожен з них одразу ж мав покинути майдан, щоб ніхто не звинуватив його в тому, що він якимось впливав на результати виборів.

Десятеро козаків рушали до куреня, де на той час перебував обраний кандидат, та запрошували його вийти до товариства.

Там, на майдані, йому оголошували рішення січової ради. Новообраний гетьман за традицією мав двічі відмовитися від виявленої честі, після чого дати свою згоду на отамування. Відмова втретє могла коштувати йому дуже дорого, навіть самого життя...

Навіть самий процес обрання був оточений такими подробицями, що могли налякати будь-кого аж зовсім не з полохливих. Отже, якщо когось козаки полюбили й обрали на отаманство – тож підкорися, бо інакше одразу ж виявить себе народна воля – або киями заб'ють до смерті, або втоплять у Дніпрі. Коли ж прийняв булаву, підкорився – то терпи, будь ласка, особисті образи та інші козацькі вибрики й примхи: новообраного диктатора пообсипають сміттям з голови до ніг або обличчя брудом обмажуть, до того ж б'ють чи у вуха, чи по шії, щоб пам'ятав про те, що народ подарував йому владу, але й може так само й відняти у недостойного. Але ж коли оцей образливий процес обрання закінчується, кошовий перетворюється на справжнього диктатора: козаки тріпотіли перед ним. Він водив їх, куди забажав; йому безперечно підкорялися, але натомість будь-яка невдача падала лише на його голову – він за все відповідав головою. Від того мало хто з кошових закінчував життя своєю смертю.

- Жінки та козаки. Виступ учня 2.

Запорожець мав бути неодруженим, бо найголовніше його призначення полягало в тому, що він повинен був дбати лише про лицарське товариство, про матір Січ та про рідну землю, але ж зовсім не про ознаки матеріального

добробуту, власний рід та сім'ю. Якщо хтось приходив на Січ, будучи одруженим, то він мав, по-перше, приховати цю обставину, а, по-друге, викреслити її з свого нового буття таким самим чином, як викреслював він усі інші деталі минулого.

Втім ніхто нікого не примушував ставати до лав січового товариства, як і залишатися в ньому довічно. Кожен мав невід'ємне право вільно обирати спосіб життя, тож, користуючись цим правом, міг покинути Січ, коли йому заманеться. У такому разі заборона на шлюб втрачала силу.

Але будь-хто з запорожців мав право одружитися, притому не покидаючи зовсім Запорозжя, а лише виписавшись з куреня, до якого він належав. У такому разі він міг збудувати собі хатину, так званій зимовник, десь неподалік від Січі, взяти собі дружину та й вести власне господарство.

Однак після цього, хоча б і залишаючись козаком, він позбавлявся права брати участь у військових радах.

3. Перший гетьман Війська Запорозького – Дмитро Вишневецький.

Князь Вишневецький-Байда увійшов до історії України як перший гетьман Війська Запорозького.

Особиста історія першого гетьмана була вельми неординарною, сповненою різноманітних пригод, злетів та падінь, славетних перемог та гіркоти зради.

З метою дослідження життя та діяльності Дмитра Вишневецького учні отримали випереджальне завдання.

- Виступ учня 3.

Князь Вишневецький походив від князів Гедиміновичів, виховувався у православній вірі, був одним з найбагатших людей свого часу. Серед його володінь були Вишневець, Підгайці, Окимни, Кумнин, Лотрика та інші.

1550 року він був призначений польським королем старостою Черкаського та Канівського повітів. Через три роки він добровільно склав з себе староство з причини якогось непорозуміння з королем та подався до Туреччини. Невдовзі король, побоюючись того, що турецький султан зможе використати цього талановитого полководця, запропонував князю повернутися на батьківщину і знов очолити Черкаси та Канів на будь-яких умовах.

Вишневецький погодився на королівську пропозицію. Деякий час він досить ретельно виконував свої обов'язки старости, але душа його прагнула вільного козацького життя, сповненого небезпек та бойових пригод.

- Виступ учня 4.

У 1548-1549рр. під головуванням Бернарда Прятвича, Вишневецький взяв участь у походах на Очаків – форпост Османської імперії. Бернард Прятвич у 1550р. в листі до великого князя литовського Сигізмунда I Августа характеризує князя як рішучого та відважного борця з татарами.

Сигізмунд II призначає Вишневецького старостою міст-фортець Черкас та Канева. З того часу оборона від татарських набігів стала його офіційним обов'язком.

Незважаючи на попередження Сигізмунда II, Вишневецький у 1553р. на власні кошти, розпочав будівництво фортеці на о.Мала Хортиця, куди стікалися до нього козаки.

Вишневецький зав'язав стосунки з московським царем Іваном IV Грозним. Він прохав дати грошей на будівництво фортеці, бойові засоби та допомогти людьми. Цар погодився і навесні 1556р. було організовано похід проти Криму. Московсько-козацьке військо пішло на Аслад – город, поблизу теперішньої Каховки, та Очаків. Похід тривав до початку літа і був успішним, ці міста були здобуті. Зі здобиччю рушили назад.

- Як український народ пам'ятає свого героя. Виступ творчої групи.

Смерть Байди-Вишневецького була страшною: за наказом султана його скинули з високої вежі на залізні гаки, тож він, зачепившись ребром за один з цих гаків, висів таким чином декілька днів, поки не сконав у нелюдських муках.

Уся Україна сумувала за своїм героєм, оборонцем, славетним гетьманом вільного козацтва.

Народ оспівував його загибель у піснях та думах, де не тільки висловлював захоплення звитяжними справами героя, а й непохитну віру в його безсмертя...

...Прийшов до нього цар турецький:

- Що ти робиш, Байдо, Байдо молодецький?

- Нічого не роблю, п'ю мед-горілочку та не день, не нічку і не годининочку.

- Покинь, Байдо, Байдо, байдувати.

Бери мою доньку та йди царювати.

- Твоя, царю, дочка поганая.

Твоя, царю, дочка проклятая.

Скричав цар, цар турецький,

Та на свої слуги, слуги молодецькі:

- Візьміть Байду, Байду і зв'яжіте

Та залізним гаком за бік зачепіте.

Взяли Байду, Байду і зв'язали

І залізним гаком за бік зачепили.

Висить Байда в лісі на дубочку

Та не день, та не нічку і не годининочку.

Прийшов до нього цар турецький:

- Що ти бачиш, Байдо, Байдо молодецький?

- Нічого не бачу, лишень три дубочки,

А на тих дубочках та по голубочку.

Дозволь, царю, лука в руки взяти

Та й тих голубочків на вечерю зняти. –

Як взяв Байда лука в руки,

Та й поцілів царя межи вуха,

А царицю в саму потилицю,

А царську дочку в саму головочку. –

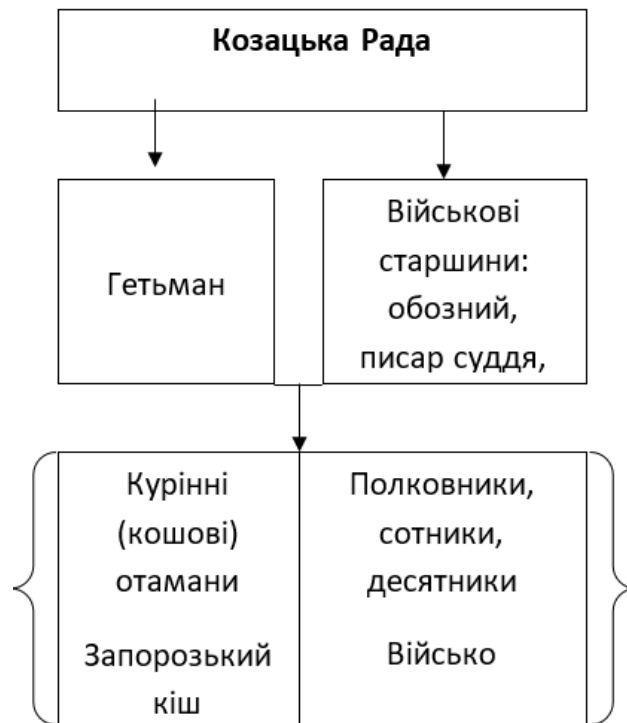
- Вам, поганцям, в сирій землі гнити,

А мені, Байді, мед-горілку пити!

Князь Байда-Вишневецький навічно залишився у пам'яті українського народу як великий полководець та засновник Війська Запорозького – пильного вартового й оборонця української свободи та незалежності.

4. Організація влади на Січі

Козацька (січова) рада

Козацька рада – законодавчо-розпорядчі збори всіх козаків, де мав право вільно висловлювати свою думку кожен козак, і на якій вирішувалися всі найважливіші питання. Вищий орган влади на Січі.

Гетьман – старший, головний серед козаків, головнокомандуючий, мав вищу судову й законодавчу владу, а також представляв Військо Запорозьке під час переговорів. Обирався на козацькій раді.

Козацька рада збиралася на початку січня, 2-3 день після Великодня і на Покрову.

5. Козацькі клейноди

Козацькі клейноди – символи влади, які були надіслані Війську Запорозькому польським королем Стефаном Баторієм у 1576 році.

Характеристика

- булава – вид зброї, що являє собою металевий стержень з кулею на кінці. Символ влади гетьмана та кошового отамана.

- бунчук – мідна або позолочена куля на дерев'яній палиці з прикріпленим пучком кінського волосся.

- корогви – козацькі прапори (малиновий колір).

- пернач – ребристі булави, символи влади полковників.

- печатка – кругла форма із зображенням козака з шаблею, самопалом «Печать славного Війська Запорозького Низового».
- литаври – великі мідні котли, обтягнуті шкірою, що служили для подання різного роду сигналів.

V. Узагальнення та систематизація знань учнів

На закріплення пропоную ознайомитись з документом «Опис України» Гійома де Боплана та дати відповідь на запитання.

«Коли зберуться всі старі полковники і старі козаки, що користуються серед них пошаною, кожен із них віддає свій голос за того, кого вважає за найздібнішого, і той визначається більшістю голосів. Якщо обраний не хоче приймати посади, відмовляючись невмінням, малими заслугами, браком досвіду чи похилим віком, це йому не допомагає... Якщо обраний козак приймає на себе обов'язки старшого, то дякує зібранню за виявлену честь, хоча додає, що недостойний і для такої посади нездатний, далі ж, однак урочисто запевняє, що докладе зусиль і старання, аби гідно послужити всім взагалі, так і кожному зокрема, і що завжди готовий покласти своє життя за своїх батьків. На ці слова кожен плеще в долоні, вигукуючи: «Слава! Слава!». Потім усі один за одним відповідно до свого рангу, йдуть вклонятися йому».

Яка подія із життя запорожців описана в документі?

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал підручника § 5.
2. Скласти невеликий твір-роздум «Моє ставлення до Д.Вишневецького»

Апостолівському роду нема переводу

Анкета об'єкту

Назва: село Михайло-Заводське

Місце знаходження: Дніпропетровська область, Апостолівський район, західна частина району, на правобережжі р.Кам'янка.

Підпорядкування: Михайлівській сільській раді .

Село Михайло – Заводське існує .

Вступ

Краю мій рідний

Прозорі світанки

Спів солов'я в білосніжних

Вишневих садках.

Тут народилась і житиму тут до останку

Велич твою і красу

Оспіваю в піснях .

Апостолівщина - край степовий, край козацький... Ми вклоняємося тим лицарям нашого волелюбного українського народу, запорозьким козакам, котрі боронили протягом століть честь і славу , бережемо їх пам'ять .

У сиву давнину сягають відомості про перших поселенців цього чудового краю. Родючі землі, багатючі рибою і дичиною річки, лимани і

плавні приваблювали сюди втікачів від царського гніту. Оберігали землю українську від ворогів .

Саме звідси, писав Микола Гоголь, воля розлилася на всю Україну.

Тема пошуково-дослідницької роботи: «Апостолівському роду нема переводу».

На території Апостолівщини розгорталася подія загальноісторичного масштабу. Тому вважаємо, що дана тема є досить актуальною, так як кожен повинен знати історію своєї «малої» Батьківщини, пишатися краєм, де живе.

Об'єктом дослідження є: історія села Михайло–Заводське Апостолівського району Дніпропетровської області .

Предметом дослідження є процес історичного становлення та сучасність села Михайло–Заводське.

Мета роботи на основі вивчених джерел та літератури, документів, спогадів старожилів дослідити історію та розвиток Апостолівщини на прикладі села Михайло–Заводське з часу заснування до сучасного періоду .Для досягнення вище означеної мети були поставлені такі дослідницькі завдання:

- дати загальну історико-географічну характеристику Апостолового та села Михайло-Заводське;
- проаналізувати джерела та літературу досліджуваної теми ;
- дослідити основні етапи розвитку Апостолівщини у 19-20-му століттях;
- дослідити розвиток села Михайло–Заводське від заснування до сучасного періоду.

Для вивчення даної теми нами були використанні такі джерела та літера- тура: окремі аспекти досліджуваної теми нами взяті з «Історії міст і сіл Дніпропетровщини», де автори узагальнили матеріал по Апостолівському регіону з початку заселення до 1968 року. Цікавим та хронологічним є матеріал з книги «Дніпропетровська область: історія та сучасність», яка присвячена 75-ти річчю Дніпропетровської області. Найціннішим джерелом ми вважаємо є художньо –документальна праця Івана Ткача «Обпалені крила», яка написана від імені автора, що описує життя односельців під час фашистської окупації . Тому його спогади пройняті любов'ю до рідного краю, рідної землі. В якості джерельної бази послужили перекази, спогади жителів села, які зібрані в 60-х-80-х р.р.20 століття колишнім вчителем Михайло–Заводської ЗОШ Ключкою Є.І. та автором цієї роботи .

Хронологічні межі даної теми обрані виходячи з часу заснування міста Апостолове (к.18ст.) і до нашшого часу (2009 р.).

Розділ I. Загальні історико-географічні відомості Апостолівщини.

Перед тим, як познайомити вас з чарівним селом Михайло-Заводським, пропонуємо здійснити пізнавальну подорож по Апостолівщині.

Місто Апостолове, як і весь Апостоловський район, розміщене на Причорноморській рівнині, яка з давніх давен була дорогою для нападу на

Русь кочовими племенами: хозарами, печенігами, половцями, монголами і татарами.

Апостолове – місто районного підпорядкування, адміністративний центр Апостолівського району. Розташоване за 160 км на південний захід від Дніпропетровська в межиріччі Дніпра, Інгульця та Базавлука на берегах пересихаючої р.Вошива. Назва річки походить від дафній, котрі в народі називаються «водяними вошами» [4; 13]. Одночасно є залізничним вузлом на перехресті магістралей Дніпропетровськ – Херсон, Запоріжжя – Довгинцеве [2; 113].

Серед жителів м.Апостолово є легенда, що близько 80-х років XVIII ст. землі сучасного міста отримала графиня Д.В.Гурєєва. Через деякий час імператриця Катерина II своїм указом за вірну службу подарувала майору Михайлу Апостолу, правнуку славнозвісного гетьмана Данила Апостола, 12 тисяч десятин землі та веліла назвати нове поселення Апостоловим.

Після побудови у 1818 році церкви святої Покрови воно було внесено до єпархіальних реєстрів під назвою Покровське [3; 113].

У 1904 році при спорудженні Другої Катерининської залізниці поряд із селом була відкрита станція Апостолове, відразу виникло селище працівників станції з тією ж назвою. Спадкоємці М.Д.Апостола погодилися на прокладення залізниці їхніми земляками за умови, що станція носитиме назву Апостолове.

У 1923р. селище було об'єднане з селом в один населений пункт з назвою Апостолове. В 1936р. його було перейменовано на Косіорове на честь секретаря ЦК КП(б)У С.В.Косіора. Після арешту останнього, у 1938р. районному селищу було повернуто стару назву Апостолове [4; 13]. Перетворення міста в районний центр позитивно позначилося на його господарському розвитку. Вже в ті роки став до ладу шкіряний завод та інші підприємства.

В 1936 році було організовано Апостолівське відділення Сталінської залізниці [2; 49].

У червні 1941 року разом з усім народом жителі Апостолівщини піднялися на захист Батьківщини. 13 серпня 1941р. почалися бойові дії на території Дніпропетровської обл. 17 серпня окуповано ст.Апостолове [2; 59]. Почалися страшні дні фашистської неволі. Окупанти намагалися силою зламати опір радянських людей, по-звірячому розправлялися з населенням. Гітлерівці замучили 129 жителів, у т.ч. 7 дітей. 229 чол. переважно юнаків і дівчат, вивезли на каторжні роботи до Німеччини [3; 118]. Та населення не корилося загарбникам, всіляко саботувало їх накази. Комсомольці поширювали листівки із зведенням Радінформбюро про хід боїв проти окупантів.

У районі було створено партизанський загін під командуванням І.І.Карастоянова, який діяв у придніпровських плавнях.

Наступ радянських військ в Апостолівському напрямку почався 31 січня 1944 року в умовах бездоріжжя, викликаного раптовим потеплінням і

дощами. В жорстоких боях війська 3-го Українського фронту прорвали оборону противника і ввечері 3 лютого 1944 року підійшли до Апостолового. 4 лютого 1944 року Апостолове було звільнено.

6 лютого 1944 року Москва салютувала двадцятьма артилерійськими залпами радянським військам, які брали участь у прориві фронту противника на нижньому Дніпрі і у визволенні Апостолового. За визволення селища 34-а гвардійська стрілецька дивізія 3-го Українського фронту дістала назву Апостолівської [3; 119]. Після визволення селища трудящі розпочали відбудову народного господарства.

У жовтні 1956 року Указом Президії ВР УРСР Апостолове отримало статус міста [3; 120].

У 1968 році в м.Апостолове вступив у дію консервний завод потужністю 4 млн. умовних банок на рік [1; 112]. У 1974 році за Наказом Міністерства радгоспів в УРСР створено Апостолівський радгосп-комбінат, а в 1975 споруджено аеропорт, який здійснював повітряне сполучення (літаки АН-2) з Дніпропетровськом, Кривим Рогом, Скадовськом та Херсоном [2; 127].

Не кожне місто може похвалитися тим, що має пам'ятник жертвам Чорнобиля. В 1996 році такий пам'ятник в Апостоловому був відкритий до 10-ї річниці аварії на ЧАЕС.

Зараз Апостолівщина є сільськогосподарським районом Дніпропетровської області. Найбільш поширеними культурами є пшениця, ячмінь, соняшник.

Саме місто зустрічає мешканців та гостей гарним та затишним залізничним вокзалом. Адже свого значення станція Апостолово не втратила.

Висновки

Наша мандрівка Апостолівщиною підійшла до кінця. Ми прагнули в процесі написання пошукової роботи як найбільше використати свідчення жителів села, розкрити історичну цінність населеного пункту, розповісти про життя села в різні історичні періоди, показати красу та привабливість Апостолівського краю, облюбованого козаками. Не впізнати тепер Михайло-Заводське. Майже два століття тому виникло село. Багато буремних подій пережило воно, та ще кращим воно стане в майбутньому. Хоча нині доводиться переживати нелегкі часи, та жителі села вірять в світле майбутнє.

Рік за роком минає. За життєвими обставинами багато з нас роз'їхалися в різні місця. Але всі ми сумуємо за рідним селом, за річкою, за людьми, які завжди готові прийти на допомогу.

Я так люблю своє рідне село, тому що це моя батьківщина і батьківщина моїх пращурів. Там пройшли мої дитячі роки, які ніколи не зітруться з пам'яті.

Пошукова робота над дослідженням історії Михайло-Заводського ще не закінчено. Ця робота буде продовжена далі з метою вивчення інших особливостей краю.

Я навчаюсь в науково-технічному металургійному ліцеї №16 м.Кривого Рогу. Як не дивно, але саме тут я зустріла своїх земляків. Мій класний керівник Грязнова В.І. родом з Апостолівського р-ну, с.Слов'янка.

Ми вирішили створити спільноту вихідців з Апостолівського району.

Інформатор

1. Записано в селі Михайло-Заводське Апостолівського району Дніпропетровської області.

2. Запис проведено зі слів Чорної Варвари Сергіївни

3. 23.03.1924 року народження.

4. Уроженка села Михайло-Заводське.

5. Освіта – 4 класи.

6. Професія – доярка. Член правління колгоспу (2 роки), депутат району (6 років).

7. Проживає в селі з 1924 року.

Інші інформатори:

1. Кичка В.З.

2. Позивайло М.Ф.

3. Кравченко І.М.

4. Ключка Є.І.

Література

1. Аніскіна Н.О. Педагогічна підтримка обдарованості. - К.: Вид.дім «Шкіл. світ»: Вид. Л.Галіцина, 2005. – 128 с.

2. Атутов П.Р. Технология и современное образование // Педагогика. – 1996. – №2.

3. Волкова Н.П. Педагогіка. Навч.посібник. - К., 2003.

4. Дослідницька робота учнів на уроках історії // Історія та правознавство. – 2012. – №12. – С. 2 – 3.

5. Єрмоленко А. Як працювати з джерелами інформації на уроках історії// Історія в школах України. - 2008. - №2.

6. Ковбасюк Т. Традиції та новації у використанні писемних джерел на уроках історії України // Історія в школах України. – 2008. – №11-12.

7. Кондрашова Л.В., Пермяков О.А., Зеленкова Н.І., Лаврешина Г.Ю. Педагогіка в запитаннях і відповідях. Вид. «Знання», 2006. – 250 с.

8. Курилів В. Методика викладання історії: Навч. посібник. – Х.; Торонто: ТОВ Видавництво «Ранок», 2008. - 256 с.

9. Лоха Л. Нові підходи до вивчення історії ХХ ст. // Історія України. – 2004. – №4.

10. Малієнко Ю. Джерельна складова дослідницького навчання // Історія і суспільствознавство в школах України. – 2012. – №1. – С.27.

11. Мороз П. Теоретичні засади розвитку вмінь бачити проблеми на уроках історії // Історія в школах України – 2008. – №9.

12. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К.: АСК, 2004. - 190 с.

13. Освітні технології. Навчально-методичний посібник / За заг.ред. О.М. Пехоти. – Київ: АСК, 2002. – 255 с.
14. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. - К.: Академвидав, 2004. – 208 с.
15. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково- дослідницької діяльності. – К.: Знання, 2008. – 310 с.

Грязнова В.І.,
вчитель історії
Криворізький науково-технічний металургійний ліцей № 16
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ В УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність педагогічного досвіду. Сьогодні в умовах величезних змін у соціальному, економічному і політичному житті України, постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання, яке повинно бути направлене на передачу молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формувати особистісні риси громадянина України, патріота своєї держави. Формуванню громадянської компетентності, що вважається однією з ключових, є прямим шляхом для формування патріотизму. В умовах школи формуванню такої особистості, яка набула певні життєві компетентності сприяє технологія громадянсько-патріотичного виховання Саме в школі виховується особистість, інтелігентна своїм духом, спроможна в майбутньому працювати для свого народу.

Громадянське виховання в навчальному закладі сприяє формуванню в учнів комплексу громадянських якостей, потреби захищати інтереси України, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо Української держави.

Концепція національно-патріотичного виховання визначає: становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають напрями роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу.

Патріотизм – важливий духовно – моральний фактор збереження суспільної стабільності, незалежності і безпеки держави. В 21 столітті необхідність виховання патріотизму знову стала актуальною.

У сучасній школі приділяється багато уваги формуванню національної самосвідомості учнів, вихованню громадянської позиції за допомогою колективних справ, участі у різноманітних заходах, зорієнтованих на громадянсько-патріотичне виховання, відродження культурних традицій.

Мета досвіду: виховання молодого людини-патріота, яка готова самовіддано розбудувати Україну як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможною, успішно самореалізовуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури; передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури українського народу, його героїчної історії, національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі - формування особистісних рис громадянина України.

У відповідності до мети визначено наступні **завдання:**

- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність її захищати;
- забезпечення духовної єдності поколінь шляхом спілкування, передачі досвіду ветеранів Праці, ветеранів Великої Вітчизняної війни; виховувати повагу до батьків, культури та історії свого народу;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Проблема формування громадянської активності має досить міцну теоретичну базу. В процесі реалізації проблеми використанні передові досягнення сучасної психолого-педагогічної науки, досвід викладачів та вчителів.

Як свідчать результати педагогічної практики, важливою умовою становлення активної громадянської позиції і життєвих компетенцій, є врахування педагогами вікових та індивідуальних особливостей учнів. В зв'язку з цим, провідні спеціалісти в зазначеній галузі (Т. Гуцан, О. Савченко, В. Ягупов, Г. Сорока та ін.) зазначають, що вплив на особистість здійснюється через її індивідуальні особливості, темперамент, своєрідність характеру, здібності, інтереси, нахили, що дозволяє вибрати найбільш ефективні шляхи взаємодії особистості з навколишнім світом.

На фоні досліджень в галузі громадянського виховання варто виділити досвід вчителів-практиків (А. Гладченко, М. Демчук, Л. Дзєга, Л. Дічук, В. Зозуля, Т. Дудар, М.Лелеко), які займаються практичним втіленням теоретичних засад громадянсько-патріотичного виховання в шкільній практиці.

Розвиток демократичної держави та становлення громадянського суспільства в Україні вимагають адекватних змін у навчально-виховному процесі школи, тому провідною ідеєю досвіду визначено – за допомогою громадянсько-патріотичного виховання допомагати учням чітко усвідомити

завдання, що стоять перед суспільством і громадянами, розуміти й гнучко реагувати на динаміку цих завдань і – що важливо – знайти способи їх втілення у життя.

Ми повинні повернути повагу до цінностей нашого народу, повною мірою використовувати величезний морально-духовний виховний потенціал української історії та культури; виховати активного громадянина України, духовно багату людину, морально благородну особу нового типу суверенної держави.

Досвід роботи показав, що використання технології громадянсько-патріотичного виховання сприяє формуванню активної позиції учня як громадянина України. В процесі виховної роботи ця технологія впроваджується систематично з дотриманням певних етапів.

I етап - підготовка до проведення діагностичного дослідження рівня сформованості громадянської позиції класного колективу.

II етап – сам процес дослідження, який містить такі види: опитування, бесіди, індивідуальні консультації, анкетування, моніторинги.

III етап - аналіз результатів дослідження, де відбувається систематизація та узагальнення результатів.

IV етап – використання результатів через традиційні та інноваційні форми, інтерактивні методи роботи: рольові ігри, написання ділових листів, звернень, статей до шкільних та місцевих газет, організація інтерв'ю, благодійних акцій, прес-конференцій, робота в шкільних гуртках, музеях, волонтерських загонах.

V етап – заключний – дає результативність – сформовану активну громадянську позицію учнів.

Отже, процес формування активної громадянської позиції учнівської молоді буде ефективним за певних дидактичних умов: врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості учня; системність, послідовність і безперервність виховного процесу; партнерська взаємодія учня із суб'єктами соціального впливу; формування мотивації до громадянської активності; застосування інноваційних форм та інтерактивних методів у виховній роботі, добровільний та особистісно-мотиваційний характер участі школярів у позакласній виховній роботі; удосконалення особистості не тільки як головної продуктивної сили, а й як активного громадянина України, духовно багатой, морально благородної особи-особи нового типу суверенної держави.

Виховання патріотизму – це невинна робота по створенню у школярів почуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, шанобливого ставлення до історичного минулого. В своїй діяльності класного керівника впроваджувати технологію громадянсько-патріотичного виховання я намагаюсь комплексно і системно, керуючись Конституцією України, Закону України «Про освіту», Конвенцією ООН про права дитини.

У патріотичному вихованні підростаючого покоління велика роль ветеранів Великої Вітчизняної війни. Розповіді про бої з ворогом, подвиги

бойових друзів служать прикладом патріотизму. Частими та бажаними гостями (так як ветеран не виходить далеко з дому) є учні класу та я, як класний керівник, у ветерана Великої Вітчизняної війни Терещенка Григорія Кузьмича. Із задоволенням вітаємо ветерана з Днем Перемоги, з Днем визволення міста Кривого Рогу, з Днем партизанської слави, з днем народження. Під час зустрічей за чашкою чаю Григорій Кузьмич згадує тяжкі воєнні роки та свій трудовий шлях (додаток А).

З метою впровадження громадянсько-патріотичного виховання я, як класний керівник спрямовую свою діяльність по наступних напрямках:

- виховання поваги до ветеранів Великої Вітчизняної війни, ветеранів Праці;

- зібрання та систематизація спогадів ветеранів ;
- здійснення пошуково-дослідницької діяльності ;
- проведення благодійних акцій;
- організація краєзнавчої роботи по вивченню історії рідного міста;
- участь учнів в роботі шкільного гуртка «Юний пошуковець» та музейній кімнаті ліцею.

Також в своїй роботі використовую такі методи: виховуючі ситуації та активні методи.

Безпосереднє значення у вихованні патріота відіграє збереження пам'яті про Велику Вітчизняну війну та подвиг її учасників, усього українського народу. Наш науково-технічний металургійний ліцей №16 носить ім'я криворізького підпільника Юрія Марковича Козаченка. Тому вже традиційними стали в класі: відзначення Дня партизанської слави покладанням квітів до братської могили ст. Довгинцево, де похованні члени підпільної організації Ю.М.Козаченка; святкування дня народження Ю.М.Козаченка 20 лютого з запрошенням гостей, ветеранів ВВВ, представників Ради ветеранів Дзержинського району (додаток Б, В).

Одним із основних шляхів виховання патріотизму в учнів є залучення школярів до пошукової роботи, результатом якої стала дослідницька робота «Радянське підпілля на території України в роки Великої Вітчизняної війни» (на прикладі підпільної організації на чолі з Юрієм Марковичем Козаченком), зібрання матеріалу про Кривий Ріг в роки окупації, героїв Криворіжжя, оформлення інформаційних стендів в музейній кімнаті ліцею. З метою поширення знань про історію міста його героїв учні класу проводять екскурсії молодшим школярам, гостям ліцею.

Співпрацюють учні класу з міським жіночим клубом «Троянда», де під час однієї з зустрічей познайомилися з ученицею Ю.М.Козаченка Лідією Григорівною Беженуци, яка подарувала музейній кімнаті ліцею свої спогади. (додаток Г).

В переддень святкування Дня Перемоги учні класу прийняли участь в суботнику по реставрації гранітних плит біля вічного вогню в парку імені 60-річчя Перемоги співпрацюючи з Військово-патріотичним клубом («Пошук» в місті Кривий Ріг) (додаток Д). Всі разом дружно працювали без зайвих слів,

не дивлячись на холодну погоду та вихідний день. Діти таким вчинком не на словах, а конкретною справою показали свою громадянську позицію.

Із залученням батьків класу кожного року проводяться заходи щодо вшанування пам'яті героїв, що віддали свої життя на чужій афганській землі. Із завмиранням серця слухали діти розповідь про ту далеку та чужу країну, пісні, які розповідали про біль втрат та тугу по рідній землі (додаток Е).

Для того, щоб любити своє місто, його необхідно знати, а щоб дізнатися – вивчати. Вивчення історії рідного краю проводиться як на уроках, так і на позакласних заходах з реалізації патріотичного та громадянського виховання : «Моя рідна Україна», « Україна – єдина країна», «Знай та шануй національні символи України, «Твої права та обов'язки», «Герої Крут» та інші. Екскурсії по пам'ятним, визначним місцям міста дозволяють учням торкнутися історії своєї малої Батьківщини, відчути свою приналежність її творення (додаток Є).

Одним із важливих моментів виховання у молодого покоління патріотизму – це приклад наших співвітчизників в сучасних надскладних умовах. Саме ці приклади, як на мою думку, мають надзвичайне виховне значення, саме в складних умовах і виявляється справжній патріотизм. Не байдужі громадяни чим можуть допомагають нашим військовим, які захищають цілісність нашої держави. Не залишилися осторонь від допомоги нашим бійцям АТО і ми. Через «Жіночу сотню 39» м. Кривий Ріг було передано домашні продукти харчування і надалі плануємо продовжувати допомагати нашим захисникам. Активно разом з батьками учні класу прийняли участь у благодійній ярмарці, кошти від якої були передані бійцям – захисникам України (додаток Ж).

Надовго запам'ятається учням класу засідання клубу «Юний пошуковець», куди були запрошені люди, в життя яких в різний час ввірвалася війна – це ветерани Великої Вітчизняної війни, воїни – афганці, бійці – учасники АТО, волонтери. Не можна було слухати без сліз спогади солдат про кривавий слід війни сивочолих ветеранів в боротьбі з фашизмом, афганців про страшну війну на чужій землі, бійців АТО про патріотизм та героїзм українців в боротьбі за цілісність України. Молоді дівчата – волонтери показали приклад небайдужості, самопожертви заради наших бійців, які захищають нас від агресора (додаток З).

Громадянсько-патріотичне виховання повинно бути побудоване на засадах загальнолюдських, полікультурних та громадянських цінностях. Через такі форми роботи як – уроки-пам'яті, усні журнали, круглі столи, бесіди, диспути, суспільні доручення, самоврядування намагаюся розвивати в учнів критичне, творче мислення, само активність, самостійність, громадянську відповідальність, мужність, ініціативність, суспільну активність, готовність працювати на благо своєї батьківщини.

Для визначення рівня сформованості патріотичних почуттів в учнів 9-го класу використала анкету.

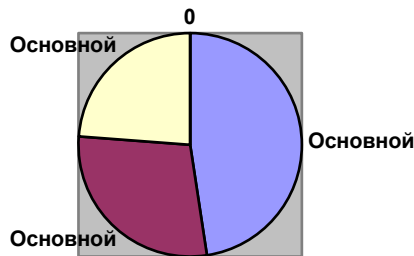
Анкета для перевірки патріотичних почуттів у підлітків
1-й блок.

1. Чи знаєте ви історію походження Герба, Прапора, Гімну.
2. Назвіть правила поведінки щодо Гімну та Прапора.
3. Яке значення мають державні символи для країни і народу?
4. Які почуття виникають у вас, коли звучить Гімн України?
- 2- й блок.
5. Що означає прізвище твоєї родини?
6. Де народилися твої мама і тато ?
7. Чи є у вашій сім'ї реліквія роду?
8. Хто зображений на найдавнішій світлинці твоєї родини?
- 3- й блок.
9. Чи турбує тебе майбутнє України? Чому?
10. Яких українських письменників ти знаєш?
11. Чи відчуваєш ти себе громадянином України?
12. Чи турбує тебе майбутнє твого міста?
- 4 – й блок.
13. Які ти знаєш поховання відомих людей, героїв війни та праці у своєму місці?
14. Яку участь ти береш в догляді за їхніми могилами?
15. Яку участь ти береш в шануванні Дня пам'яті?
16. Про пам'ятники (погруддя) відомих людей ти знаєш в нашому місці?
- 5 – блок.
17. Чи мають якесь значення природні багатства для життя людей?
18. Чи піклуєшся ти про тварин, рослин, оберігаєш їх?
19. Чи робиш ти зауваження товаришам, які знущуються з рослин або тварин?
20. Чи посадив ти хоч одну рослину у своєму житті?
- 6 – блок.
21. Що означає для тебе слово «Батьківщина»?
22. Від якого слова воно походить?
23. Які слова синоніми можна використати для передачі змісту цього слова?
24. Що для тебе є найважливішим у житті?
- 7 – й блок.
25. Назви п'ять релігійних свят.
26. Розкажи про зміст одного свята.
27. Чи ходиш ти у свята до церкви?
28. Чи є в тебе улюблені місця у природі?
- 8 –й блок.
29. Навіщо потрібно працювати?
30. Які норми та правила, прийняті в нашому суспільстві, ти знаєш? Як їх виконуєш?
31. Як ти ставишся до порушників дисципліни? У чому це виявляється?
32. Яку несеш відповідальність за свої вчинки?

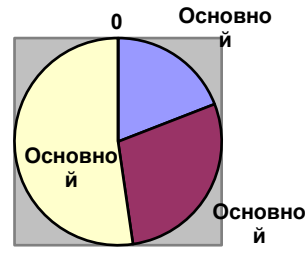
Проаналізувавши відповіді та порівнявши їх з результатами 5-го класу дійшла до такого висновку.

Результати моніторингу «Рівень сформованості громадянської позиції учнів класу».

5-А клас

9-А клас

ВИСНОВКИ

Як результат впровадження технології громадянсько-патріотичного виховання є: створення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей; для розвитку професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності особистості, позитивна динаміка зростання рівня патріотизму в країні, зростання соціальної та трудової активності населення, його внеску до розвитку основних сфер життя і діяльності суспільства і держави, подолання екстремістських проявів окремих груп населення та інших негативних явищ; відродження духовності, соціально-економічна і політична стабільність та зміцнення національної безпеки.

Отже, провадження даної технології сприяє формуванню в учнів громадянської позиції, національної свідомості, почуття любові до своєї країни, історії, культури, свого народу. Через зустрічі з ветеранами війни, праці ми даємо можливість дітям торкнутися «живої» історії, проявити свою турботу, виявити шану до них. Колективні справи єднають різні покоління в прагненні бути корисним та стати частиною спільного. Таким чином, школярі, маючи перед собою справжні приклади самовідданої роботи та героїчної самопожертви, зростають з глибоким почуттям патріотизму та бажанням працювати на благо своєї сім'ї, свого міста, своєї країни

Ласкава Є. В.,

вчитель історії та правознавства,

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів №100,

м. Кривий Ріг Дніпропетровська область, Україна

ЕКСКАРСІЯ ПРИСВЯЧЕНА ГЕРОЯМ НЕБЕСНОЇ СОТНІ «ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ»

Мета: вшанувати патріотизм і мужність громадян, які у листопаді 2013 року-лютому 2014 року постали на захист

демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів України та її європейського вибору, прищеплювати любов до Батьківщини, зберегти та донести до учнів об'єктивну інформацію про доленосні події в Україні початку ХХІ століття, розвивати бажання стати гідними громадянами України; виховувати учнів у дусі патріотизму.

Оформлення: експозиція присвячена Героям Небесної Сотні.

Місце проведення: музей бойової слави «Подвиг».

Хід проведення екскурсії

Показ фільму про події на Майдані. Звучить гімн скорбі майдану «Плине кача».

Їх назвали Небесною Сотнею – українців, які загинули у Києві на Майдані, вулицях Грушевського та Інституцькій. Гинули за честь . за волю, за право бути народом – джерелом і мірилом влади у власній державі, за країну в якій не страшно жити і народжувати дітей. За цю самопожертву українці їх канонізували – за велінням серця долучили до сонму Небесного воїнства на чолі з архістратигом Михаїлом. Аби захищали країну від лиха, пильнували й оберігали її з небес

Небесна Сотня – безневинна жертва...

Бандитам не сховитись за хрестом

Отим хрестом, де їхня совість мертва

Зрікається і серцем і і чолом..

У прощенню неділю впала долу,

Простить нас браття, миленькі, простить..

За Україну зранену і голу...

За Вас не впала і за Вас стоїть!

Ми з вами вшановуємо пам'ять героїв різних історичних подій: Голодомор 1932-33рр, Битва під Крутами, Бабин Яр. Тепер ми стали сучасниками ще однієї масової трагедії нашої країни.

Описати, а тим більше відчутти глибину трагедії і болю, які впали невимовним тягарем на Україну, нині не під силу нікому..

Учень 1

"Боротьба не за щастя вже навіть

іде—за життя!

Бойого забирають

Нас Надія веде, нас ідея веде

За свободу для рідного краю.

Учень 2

Українцю, поглянь, там побили жінок!

Глянь, вже люди ховаються в храмі!

Де таке ще траплялось, коли цебуло

Аж втакомунестерпномустані?..

Учень 2

Так чинили лишварвари, злісніхани,
Лишвід них люди в церквіховались.
А сьогодніцевласніпривладні пани
Вже над нами так само знущались.
Перегляд фільму «Події майдану»

Учень 1.

Не плачте мамо, я іще живий,
Хоча лежу із кулею у грудях,
А на ді мною, юним молодим,
Схилилися в скорботі люди.

Учень 2.

Я не помру, ніколи не помру,
Мені в віках залишено безсмертя,
Хоча і Вас тепер не обніму
Та я живу у всенароднім серці.

Ведучий 1. І саме сьогодні, скажемо «Люди, бережіть серця свої, не стали каменем! Розбудуйте в душах Божий храм, щоб не повторити великий гріх»

Ведучий 2. Кожен із цієї Небесної сотні, як і ми з вами мали свою сім'ю, батьків, друзів, захоплення, свої симпатії і свої невідкладні справи. Але поклик їхньої душі саме в цей час призвав їх до боротьби за вільну, демократичну, чесну Україну. Ось вони перед вами, Герої небесної Сотні.

(презентація «Герої Небесної Сотні»)

Жінко, чого Ви плачете?....

Ваш син-герой.....

Ви, що не бачите....

Ще цей хлопчина і он той...

Героємбув мені завжди....

з тих пір коли почав ..іти...

з тих пір...коли сказав він мама.....

я так раділа...так ридала....

Від щастя слъози проливала...так ніби знала..ніби відчувала.....

я так його тримала...так оберігала...

та все ж пішов....за іншу битись маму....

мені ж залишив вічну рану...

А я дзвонила, кажу :”Сину,
іди додому..бо там гинуть....”

А він:”Неправда...тут все мирно...”

Мені від того було дивно.....

я його чекала...так чекала....

він вернеться..я вірила..я знала....

І він приїхав не колись..а нині....

виходжу я...дивлюсь ..

моє дитя у домовині...

“Як справи синку? Ну кажи як справи?...
чого мовчиш...не хочеш подивитися на маму?
відкрий же очі...вставай...ти хочеш так лежати?
втомився , певно...вирішив поспати....
Боже ..я тебе укрию..ти ж такий холодний..
живіт запав..напевно,ще й голодний...
ходи, я вже на стіл накрила....
Ходи ,тебе чекає вся родина.”...
А люди кажуть ,що здуріла...
що мертво так трясу дитину...
Та, щоті люди...що вони там знають...
Мій син-герой...
ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ...

Ведучий 1. Ще довго-довго з покоління в покоління будуть передавати батьки синам і дочкам, і ті своїм дітям спогади про тих, хто залишив життя земне у 2013-2014 роках. Ця подія сколихнула весь світ, не залишила байдужою жодної душі.

Ведучий 2. Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які поклали свої голови за наше майбутнє. Хай пам'ять всіх невинно убитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної держави на власній землі. У жалобі схилимо голову. Вони згасли як зорі.

Ведучий 1. Нехай кожен з нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню- частинки вічного. А світло цієї свічки хай буде даниною тим, хто навічно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті!

Ведучий 2. Героям Майдану, впавшим за світле майбутнє України, присвячується хвилина мовчання. (хвилина мовчання).

Пісня «А я живий».

Ведучий 1. Мільйони українців віддали життя за власну націю і державу. Захисники нашої Вітчизни поклали душу і тіло на вівтар свободи своєї країни і ми про це повинні завжди пам'ятати. Нас убивали, нищили голодомором, вивозили до Сибіру, саджали по тюрмах. Але українська нація – нескорена і вільна! Зараз розпочинається відлік новітньої історії України. Небесна Сотня виконала свою земну місію. Тепер наша черга.

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

Матвійчук О.Б.,
вчитель правознавства
*Конопотська спеціалізована школа II-III ступенів №2 Конопотської
міської ради Сумської області
м. Конопот, Сумська область, Україна*

РОЗРОБКА УРОКУ З ПРАВОЗНАВСТВА, 9 КЛАС

Тема: Конституційні права, свободи та обов'язки людини й громадянина. Механізми захисту прав та свобод людини й громадянина в Україні.

Мета: створити умови для розуміння учнями сутності прав людини, їх змісту, властивостей, вироблення позитивного ставлення до виконання обов'язків; поглибити знання щодо механізмів захисту прав людини, зокрема Європейського суду прав людини; розвивати уміння критично мислити; виховувати соціальні й громадянські компетентності.

Обладнання: інтерактивна дошка; мультимедійна презентація відповідно до теми уроку; 15 примірників Конституції України; папір формату А-3 – 3 шт.; набори кольорових олівців (по 7 шт.) – 14 комплектів; маркери різних кольорів – 14 шт.; аудіозаписи пісень; прості олівці – 14 шт.; ножиці – 3 шт.; клей-олівець – 6 шт.; набір «Глобальні цілі сталого розвитку» – 3 шт. підручник «Основи правознавства» під редакцією Т.М. Філіпенка, В.Л. Суткового; відеоролик «Європейський суд»; бланки до вправ – 29 шт.

Тип уроку: комбінований

Форма проведення: урок-подарунок

Хід уроку

I. Мотивація

Презентація учнівського проекту. Демонстрація відеоролика «Як ми розуміємо права людини?»

Постановка проблеми: Чи є права людини всесвітніми?

II. Перевірка домашнього завдання

Розвиток внутрішньої мотивації до пізнання прав людини

Розпочнімо дослідження з представлення прав людини, задекларованих у Конституції України. Ознайомлення з учнівськими міні-проектами: плакат «Місто прав людини»; сенквейн; діаманта

III. Домашнє завдання

Опрацювати матеріали до параграфа 13, представлені на блззі

IV. Актуалізація опорних знань

Прочитайте вислів Донеллі «Права та зусилля зрозуміти їхнє значення й функцію стали найважливішими темами головного діалогу двадцятого століття». Як ви вважаєте, чи потрібно знати права людини? Чому?

Виконаймо вправу «Права людини в Конституції України» (додаток 1)

На бланку представлено перелік прав людини, які містяться в розділі II Конституції України. Об'єднайте їх у групи, позначивши відповідним кольором. Роботу виконайте в парах. Час виконання - 3 хвилини.

(Перевірка виконання завдання за допомогою інтерактивної дошки «установлення відповідності»). Групи прав відповідно до Конституції України: громадянські - ст. 27-35; політичні - ст. 36-40; економічні - ст.41-45; соціальні – 46-49; екологічні - ст. 50, культурні – ст.53-54)

(27-35 36-40 41-45 46-49 50 53-54)

Чи згодні Ви з твердженням Г. Лакордера «Порядний той, хто своє право вимірює своїм обов'язком»? Обґрунтуйте свою відповідь.

Наступна вправа - робота з документом, що є Основним законом нашої держави, а саме, статтями 58- 65 Конституції України.

Вправа «Обов'язки людини й громадянина»

Об'єднайтеся в групи по чотири особи, не виходячи з-за парт. Опрацюйте ст. 65-68 Конституції України, що стосуються обов'язків людини й громадянина. Розкрийте зміст за допомогою пантоміми. Час підготовки - 2 хвилини.

(ст.65 – Захист Вітчизни, шанування державних символів; ст.66 – не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати збитки; ст.67 – сплачувати податки і збори, щорічно подавати декларації про свій майновий стан та доходи; ст.68 – неухильно дотримуватися Конституції України та законів України).

V. Вивчення нового матеріалу

В.Гюго сказав: «Для мене не важливо, на чиєму боці сила; важливо те, на чиєму боці право».

Як це твердження стосується відносин між людиною і державою?

Чи може людина позиватися до держави?

Тож ми зараз з'ясуємо, який механізм захисту прав діє в Європі, коли всі можливості захисту прав у своїй державі людиною вичерпано.

Завдання до перегляду відеоролику:

Чому Європейський суд з прав людини названо совістю континенту?

Перегляд відеоролику «Європейський суд з прав людини»

Заповніть бланк відповідей після перегляду. Час виконання - 3 хв. (додаток 3).

(Перевірка виконання завдання після перегляду відеоролику за допомогою інтерактивної дошки «куліси»)

Презентація міні-дослідження «Покоління прав людини»

Заповніть таблицю за результатами дослідження «Покоління прав людини» (додаток 4)

Покоління прав людини	Групи прав, які входять	Приклад

Доповідач 1.

Права людини починаються з дуже невеликих місць, зовсім близько від дому. Ці місця такі маленькі, що їх не знайти на жодній мапі світу. Але ці місця – цілий світ для окремої людини: будинок, де вона живе, школа чи коледж, де навчається, завод, ферма або офіс, де працює... Це ті місця, де кожен чоловік, кожна жінка і кожна дитина домагаються рівного для всіх правосуддя, рівних можливостей, поваги та гідності без дискримінації. Якщо ці права не матимуть значення там, то вони навряд чи матимуть значення деінде. Якщо всі громадяни не діятимуть узгоджено, щоб домогтися дотримання прав людини поруч зі своїм будинком, чи у великому світі, відбудуться зміни?

Елеонора Рузвельт

Доповідач 2.

Інформація про чотири покоління прав людини за створеною презентацією.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

1. Представлення ученицею 10 класу інформації про проект «Найбільший урок у світі» у рамках діяльності Unicef.

2. Вправа «Права людини крізь глобальні цілі сталого розвитку» (додаток 5).

Робота в групах

1. Створити ментальну карту прав людини першого покоління. Підібрати малюнки, що відображають глобальні цілі сталого розвитку (Unicef) та проілюструвати зазначені права людини.

2. Створити ментальну карту прав людини другого покоління. Підібрати малюнки, що відображають глобальні цілі сталого розвитку (Unicef) та проілюструвати зазначені права людини.

3. Створити ментальну карту прав людини третього покоління. Підібрати малюнки, що відображають глобальні цілі сталого розвитку (Unicef) та проілюструвати зазначені права людини.

3. Вправа «Гронування». Створення «грон» від слів «права», «обов'язки», «захист». Робота в групах.

4. Представлення результатів спільної діяльності

VII. Оцінювання

VIII. Підведення підсумків уроку

Робота за картою для де брифінгу

❖ Я зрозумів, що....

❖ Мені сподобалося....

❖ Мені стане в нагоді....

❖ Я б змінив....

❖ Питання, на які бажаю знайти відповідь....

❖ Я не зрозумів....

Додаток 1

З поданого переліку згідно з розділом II Конституції України оберіть групи прав людини та позначте їх відповідним кольором: громадянські –

червоним, політичні – жовтим, економічні – зеленим, соціальні – коричневим, екологічні – фіолетовим, культурні – синім.

ПРАВА ЛЮДИНИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

II Розділ Конституції України закріплює й гарантує основні права та свободи людини й громадянина

Невід'ємне право на життя (ст. 27);

Право людини на повагу до її гідності (ст. 28);

Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29);

Право на недоторканність житла (ст. 30);

Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31);

Право на невтручання в особисте й сімейне життя (ст. 32);

Право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання (ст. 33);

Право на свободу думки й слова (ст. 34);

Право на свободу світогляду й віросповідання (ст. 35);

Право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36);

Право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38);

Право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи й демонстрації (ст. 39);

Право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування (ст. 40);

Право кожного володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41);

Право на працю (ст. 43);

Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44);

Право на відпочинок (ст. 45);

Право на соціальний захист (ст. 46);

Право на житло (ст. 47);

Право на достатній життєвий рівень (ст. 48);

Право на охорону здоров'я (ст. 49);

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50);

Право на освіту (ст. 53);

Гарантування свободи творчої діяльності (ст. 54).

ПЕРЕВІРКА ДО ВПРАВИ «ПРАВА ЛЮДИНИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ» (ІНТЕРАКТИВНА ДОШКА)

ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА

КУЛЬТУРНІ ПРАВА

27-35 36-40 41-45 46-49 50 53-54
 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50
 51 52 53 54

Додаток 2

Опрацюйте ст. 65-68 Конституції України, що стосуються обов'язків людини й громадянина. Розкрийте зміст за допомогою пантоміми

I група ст.65 – Захист Вітчизни
II група ст.65 – шанування державних символів
III група ст.66 – не заподіювати шкоду природі, відшкодувати завдані збитки
IV група ст.66 – не заподіювати шкоду культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки
V група ст.67 – сплачувати податки й збори
VI група ст.67 – щорічно подавати декларації про свій майновий стан та доходи
VII група ст.68 – неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей

Додаток 3

Дайте відповіді на запитання після перегляду відеоролику «Європейський Суд з прав людини: підстави та порядок звернення»

Коли була створена Рада Європи?	1949 р.
Дата прийняття Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?	1950 р.
Коли почав діяти Європейський Суд?	1959 р.
Дата набуття чинності Європейської Конвенції про захист прав людини для України?	1997 р.
Яке найголовніше право визнає Європейська Конвенція про захист прав людини?	Право на життя
Чи є обов'язковим рішення суду для держав-учасниць Конвенції?	Так
Через який час можна звертатися до Європейського суду з дня винесення національними органами остаточного рішення по справі?	6 місяців
Протягом якого максимального терміну Європейським Судом може бути прийнята справа до розгляду?	1 рік
Певна сума грошей на відшкодування шкоди внаслідок порушення прав, гарантованих Конвенцією, називається...	Сатисфакція

Додаток 4

Заповніть таблицю за результатами дослідження «Покоління прав людини»

Покоління прав людини	Групи прав, які входять	Приклад

Додаток 5

Мироненко В.І.,

вчитель історії, правознавства та громадянської освіти
 Комунальний заклад «Середня загальноосвітня школа № 44»
 Кам'янської міської ради
 м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

ПРАВОВА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ У МОЛОДІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ЖИТТЯ ТА ПРІОРИТЕТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

З правової культури особистості складається правова культура суспільства, яка показує рівень правосвідомості та правової активності громадян, ступінь прогресивності юридичних норм і юридичної діяльності. Якість правової освіти, зрештою, впливає на якість норм права, правил поведінки, за допомогою яких регулюються відносини у різних сферах діяльності. Правове навчання та виховання тісно пов'язані з усіма видами соціального виховання - моральним, політичним, естетичним та ін.

Школа визнається осередком формування громадянської компетентності політико-правових знань, гідності та відповідальності у молодих людей, усвідомленню і прийняттю ними демократичних принципів життя та пріоритету прав людини.

Правова освіта і виховання є широким комплексом освітніх і виховних зусиль. Існуючих заходів з правового навчання та виховання виявляється замало для повноцінного та стабільного розвитку правової культури громадян. Правове навчання як форма правового виховання полягає у

передачі, накопиченні та засвоєнні правових знань, тому правова освіта у школі має бути безперервною, починаючи з початкових класів. Потрібно приділяти значно більше уваги правовій освіті, створювати навчальні програми, які поширюватимуться на всі вікові категорії, допомагатимуть учням оволодівати правовими знаннями, вчитися розуміти право та діяти відповідно до його вимог.

Метою навчання правознавства в школі є:

- надання учням основ правових знань, прищеплення інтересу до права, здатності розуміти й оцінювати правові явища та процеси;
- виховання поваги й любові до своєї держави та державотворчих і правотворчих традицій;
- вплив на правосвідомість учнів та формування елементів правової культури;
- забезпечення умов для формування правових орієнтирів і правомірної поведінки;
- заохочення до свідомого використання, застосування й додержання правових норм.

Правова освіта – найбільш ефективна і результативна, оскільки дає певну систему правових знань. При реалізації змісту правової освіти і правового виховання в школах необхідно дотримуватись:

– особистісно зорієнтованого підходу, за якого в центр навчально-виховного процесу ставляться інтереси особи учня. Особистісно зорієнтований підхід при формуванні змісту правової освіти передбачає врахування вікових особливостей учнів, розробку змісту кожного конкретного етапу навчання;

– діяльнісного підходу, який визначає спрямування змісту правового виховання на формування вмінь, що забезпечують розвиток соціальної активності особистості. Цей підхід реалізується шляхом створення навчальних ситуацій, в яких апробуються на практиці засвоєні правові знання.

Ідеї прав людини мають бути основними та наскрізними в системі всього шкільного життя, в його формальних та неформальних проявах. Правове виховання може бути ефективним лише за умови створення правового простору в класі та школі на засадах взаємної довіри, поваги до прав і свобод, толерантності, забезпечення умов для розвитку в учнів почуття власної гідності.

Методи правового навчання – це сукупність прийомів або способів, з допомогою яких здійснюється формування правових знань, умінь і навичок, формуються почуття поваги до права, закону і тих соціальних цінностей, які охороняються або регулюються правом.

Правове виховання учнів у школах не повинно зводитись до ознайомлення їх з деякими питаннями кримінального права, з "літерою" закону. Успішність здійснення правової освіти та правового виховання значною мірою визначається методами, які використовуються педагогом в процесі роботи. Пріоритетну роль у правовій освіті

відіграють активні та інтерактивні методи, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення.

Можна використовувати також традиційні: лекції, диспути, бесіди, ігри, вікторини, самостійну роботу з матеріалами Інтернету, написання рефератів, учнівські доповіді, повідомлення.

Інтерактивний захід «Знавці права»

до Міжнародного дня прав людини для учнів 9-х класів

Мета: формування правової культури учнів, підвищення рівня правосвідомості та відповідальності за свою поведінку, розвиток навичок правомірної поведінки.

Обладнання: На стендах дитячі малюнки на тему: «Права людини очима дітей», виставка книг на правову тематику, екран, комп'ютер, проектор, звукові колонки, презентація PowerPoint або інтерактивна дошка.

Місце проведення: кабінет правознавства або шкільна актові зала.

Вчитель вітає дітей і гостей заходу та надає слово ведучим.

Учень 1. Добрий день, друзі! 10 грудня ми відзначаємо Міжнародний день прав людини.

Учень 2. Саме в цей день у 1948 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла Загальну декларацію прав людини. Документ, в якому проголошені особисті права і свободи для кожного.

Учень 3. Давайте разом подивимося фільм про те, як в суспільстві виникли права людини.

Відео про виникнення прав людини (10 хв.)

Учень 4: Феміда - богиня правосуддя. У лівій руці вона тримає ваги. Ваги - древній символ міри та справедливості. На терезах правосуддя зважуються добро і зло, винність і невинність. У правій руці вона тримає меч-символ відплати.

Одягнена Феміда в мантию - урочисте, ритуальне вбрання, призначене для здійснення в ньому правосуддя.

Очі Феміди закриті пов'язкою, що символізує неупередженість богині. Ця пов'язка на очах підкреслює, що суддя не зважає на матеріальні чи соціальні відмінності сторін, а бере до уваги лише факти та правду, вислуховуючи обидві сторони. Правосуддя не бачить різниці між людьми, воно визнає лише істину.

Феміда закликає всіх дотримуватися закону, але чи завжди ви законослухняні?

Рольова гра «Суд іде»

Секретар судового засідання: Прошу всіх встати, суд іде! (Всі встають).

Суддя: Судове засідання оголошується відкритим. Прошу всіх присутніх сісти. Суддя, Семенов Сергій Іванович, розглядаю кримінальну справу за ч.1 ст.286 Кримінального кодексу України «Порушення правил

безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження».

Суть справи: 15 жовтня 2018 року в районі вулиці Калинової було скоєно дорожньо-транспортну пригоду, в результаті якої водієм таксі Петровим Віктором Андрійовичем був збитий 13-ти річний велосипедист Микола Іванов. В результаті ДТП Микола отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості. Потерпілий уже вийшов з лікарні і разом зі своїми батьками перебуває в залі. Вимогою позовної заяви є притягнення водія до кримінальної відповідальності за вчинене діяння.

У справі беруть участь: обвинувачений Петров Віктор Андрійович, адвокат Тихонова Тетяна Іванівна, потерпілий Іванов Микола Олександрович, прокурор Воронова Ольга Вікторівна, свідки.

Суддя: Підсудний, встаньте. Вам роз'яснюються Ваші права. Ви маєте право знати: в чому Вас звинувачують, представляти суду докази, висловлювати в судовому засіданні свою думку, виступати в судових дебатах, оскаржувати в установленому порядку вирок суду. Права зрозумілі?

Підсудний: Зрозумілі.

Суддя: Потерпілий, встаньте. Вам роз'яснюються Ваші права. Ви маєте право: давати показання, представляти докази, брати участь в судовому розгляді, вимагати відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, оскаржити вирок суду. Права зрозумілі?

Потерпілий: Зрозумілі.

Секретар судового засідання: Слово надається потерпілому.

Потерпілий: Велосипед мені подарували батьки, коли мені виповнилося 12 років. Спочатку я їздив на своєму мікрорайоні, а коли навчився добре водити велосипед, то став їздити по дорозі на інші мікрорайони. Керую велосипедом добре, навіть можу їздити тримаючись однією рукою. Про Правила дорожнього руху мені розповідали батьки і на класних годинах в школі.

Секретар судового засідання: Викликається свідок з боку потерпілого.

Свідок: Я друг Миколи, Володимир, мені 14 років. Я його вчив їздити на велосипеді. Ми з ним всюди каталися. І все було нормально. В цей день я його чекав на перехресті, бачив, як він мені помахав рукою і впав. Зараз дуже багато машин їздить у нас в місті, що навіть велосипедистам небезпечно стало кататися.

Секретар судового засідання: Слово надається обвинувачуваному.

Обвинувачений: Я, Петров Віктор Андрійович, водій таксі, попереду мене по середині дороги їхав велосипедист. Швидкість мого автомобіля була невелика, так як я приготувався до повороту. Але раптом велосипедист замість того, щоб рукою показати напрям свого руху, став просто махати рукою, вітаючи іншого хлопчика на перехресті. Не впоравшись з керуванням велосипеда, він різко загальмував і в цей час відбулося зіткнення.

Секретар судового засідання: Викликається свідок з боку обвинуваченого.

Свідок: Я, Толкачов Максим Антонович, був пасажиром таксі. Підтверджую свідчення водія таксі і вважаю, що ДТП сталося з вини велосипедиста.

Секретар судового засідання: Слово надається прокурору.

Прокурор: Водій Петров Віктор Андрійович не має хороших професійних навичок, оскільки менше року тому отримав водійське посвідчення і був прийнятий на роботу в таксопарк. У даній ситуації водій не виявив пильність. В результаті сталося ДТП, що спричинило тілесні ушкодження середньої тяжкості Миколі. Вимагаю покарання, тому що невміле керування автомобілем становить велику небезпеку для життя і здоров'я громадян.

Секретар судового засідання: Слово надається адвокату.

Адвокат: Водій Петров Віктор Андрійович не винен.

По-перше: Велосипедисти є повноправними учасниками дорожнього руху і зобов'язані знати і дотримуватися Правил дорожнього руху. А Микола рухався по середині дороги. А в Правилах дорожнього руху написано: "Велосипедисти ... повинні рухатися тільки по правій смугі проїжджої частини". А при поворотах або розворотах повинні подавати попереджуючі сигнали руками. Микола цього не зробив.

По-друге, велосипедист до зіткнення їхав, тримаючи кермо велосипеда однією рукою і тому не впорався з керуванням. А в ПДД написано: "Водіям велосипеда забороняється їздити, не тримаючись за руль руками."

По-третє, потерпілому 13 років. А в ПДД написано: "Керувати велосипедом по дорогах дозволяється тільки особам, які досягли 14 років". Я прошу винести водієві виправдувальний вирок.

Суддя: Потерпілий, у вас є що додати по даній справі?

Потерпілий: Прошу притягнути водія до кримінальної відповідальності за наїзд і завдані мені тілесні ушкодження.

Суддя: Обвинувачений, у вас є що додати по даній справі?

Обвинувачений: Шановний суд. Прошу Вас виправдати мене. Я шкодую, що заподіяв шкоду здоров'ю Миколі Іванову. Але моєї провини в тому, що сталася дорожньо-транспортна пригода немає. Та й в результаті аварії моя машина отримала пошкодження.

Секретар судового засідання: Прошу всіх встати. (Всі встають) .

Суд зачитує вирок.

ВИРОК

Ім'ям України

від 10 лютого 2018 року районний суд в складі:

судді Семенова Сергія Івановича

за участю прокурора Воронової Ольги Вікторівни

адвоката Тихонової Тетяни Іванівни

при секретарі Кушовий Ганні Володимирівні

розглянув у відкритому судовому засіданні кримінальну справу за обвинуваченням Петрова Віктора Андрійовича по ст.286 КК України «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження».

Ухвалив:

Визнати невинуватим водія таксі Петрова Віктора Андрійовича. Зобов'язати батьків велосипедиста відшкодувати водієві збиток, заподіяний ДТП. Петрова Віктора Андрійовича звільнити в залі суду.

На вирок суду може бути подана апеляція.

Судове засідання оголошується закритим.

Правова гра «Знавці права»

Ведучий 1. За ігровими столами знаходяться команди інтелектуально розвинені, здібні, талановиті учні, які зараз продемонструють свої знання законів.

Ведучий 2. Оцінювати ваші результати буде компетентне журі .

1 конкурс «Знайомство»

Капітан знайомить глядачів з членами своєї команди. Кожна команда презентує свою назву та емблему.

2 конкурс «Секунда на роздуми»

1. Ми пропонуємо вам 3 теми. Кожна тема складається з 5 питань різного ступеня складності. 10 балів команда отримає за відповіді на найпростіші питання , 50 - за найважчі.

Команди по черзі вибирають тему і вартість питання в балах.

2. Після озвучення кожного питання команді дається 15 секунд для обговорення і дачі відповіді.

3. Якщо команда вірно відповідає на це питання, то вона отримує стільки балів, скільки «коштує» поставлене запитання;

4. У разі, якщо команда дає неправильну відповідь, то відповідати буде та команда, яка першою дасть сигнал про готовність до відповіді, тим самим заробивши в свою скарбничку додатковий бал.

5. Коли всі питання відіграні, підсумовують бали, отримані командою за гру, і визначають переможця конкурсу.

Теми:

«Азбука права». У цій категорії знаходяться питання з області права.

«Конституція України». Вам необхідно в цитату з Конституції вставити пропущене слово або фразу.

«Цифрова». У відповідях цієї категорії міститься цифра.

10 балів	Як називається суспільно небезпечне діяння або бездіяльність, за яке передбачено кримінальне покарання?	Злочин
----------	---	--------

20 балів	Стійкий правовий зв'язок між фізичною особою і певною державою, яка визначає їх права і обов'язки. Що це?	Громадянство
30 балів	Як називаються життєві обставини, в результаті яких виникають, змінюються або припиняються правовідносини?	Юридичні факти
40 балів	Сукупність прийомів, методів, способів здійснення державної влади в державі. Що це?	Політичний режим
50 балів	Як називається особа, наділена обов'язком здійснювати контроль за дотриманням прав і інтересів людини і громадянина?	Омбудсмен

«Азбука права»
«Конституція України»

10 балів	«Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на». Назвіть ці гілки.	Законодавчу, виконавчу і судову (ст.6)
20 балів	Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є ... Хто?	Народ (ст.5)
30 балів	Що є найвищою соціальною цінністю, згідно з Конституцією України: 1. Права людини. 2. Суверенітет і незалежність України. 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека.	3 (ст.3)
40 балів	Закон підписує (хто?) ... і невідкладно направляє його (кому?) ...	Голова Верховної Ради України, Президенту України (ст. 94)
50 балів	Суддею Конституційного Суду України може бути (хто?)	Громадянин України, який досяг на день призначення 40 років, має вищу юридичну освіту і досвід роботи в галузі права не менше 15 років, володіє державною мовою (ст.148)

«Цифрова»

10 балів	Назвіть вік, з якого настає повна дієздатність фізичних осіб.	18 років
----------	---	----------

20 балів	З якого віку дитини питання про зміну його громадянства вирішується батьками тільки за згодою самої дитини?	3 14 років
30 балів	Назвіть термін повноважень Президента України, на який він обирається.	5 років
40 балів	Назвіть конституційний склад Верховної Ради України.	450 народних депутатів
50 балів	Назвіть дату підписання Акту проголошення незалежності України.	24 серпня 1991 року

3 конкурс «Детективні загадки»

Детективні загадки - загадкові ситуації (часто - дійсно з кримінальним підтекстом), в яких треба розібратися і зрозуміти, як вони могли статися.

Ви уважно дивитесь відео, обговорюєте 15 секунд, свою відповідь вписуєте в бланк відповідей і віддаєте його членам журі. І тільки потім ми дивимося правильну відповідь.

4 конкурс «Ми-майбутнє країни!»

Командам необхідно придумати нові закони, які, на ваш погляд, допоможуть нашій країні вийти на рівень успішних країн світу. У вас є 10 хвилин на оформлення свого проекту на ватмані та презентувати його.

Підбиття підсумків гри та нагородження дипломом «Знавці права» команди переможця.

Вчитель. Шановні учні! Ваша найближча мета – знайти, визначити і зайняти своє місце у суспільстві. Кожний із вас – частинка суспільства, і наскільки гармонійним буде ваше співіснування, залежить переважно від вас як особистості. Людина від народження наділена правами, а з часом у процесі життя, після досягнення встановленого законом віку, набуває здатності мати обов'язки і нести відповідальність за свої дії. Тому, пам'ятайте:

- Користуючись своїми правами, треба поважати права інших людей!
- Стався до інших людей так, як ти хочеш, щоб ставилися до тебе.
- Пам'ятай, що в тебе крім прав є ще й обов'язки.

Література

1. Конституція України від 28 .06.1996 р.
2. Андрусишин Б., Гуз А. Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства». Підручник-К. «Знання», 2008.
3. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні. — К.: 2003.
4. Копейчиков В. В. Правознавство Київ - Юрінком Інтер 2003.
5. Погорілко В.Ф, Шпиталенко Г. А. Основи правознавства: Навч. посіб., 5-те вид. - К.: Каравела, 2008.
6. Правознавство: Підручник / За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. - К.: КНЕУ, 2003.
7. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посіб. для студ. вузів. - К.: ВД "Академія", 2000.

Нестеренко О.Ю.,
вчитель історії та правознавства
Шостаківський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів
Миколаївський район, Миколаївська область, Україна

НЕПОВНОЛІТНІ ЯК УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Мета:

✓ навчити пояснювати поняття: «цивільне право», «цивільна правоздатність», «цивільна дієздатність», «цивільно-правова відповідальність», визначати обсяг дієздатності неповнолітніх та особливості цивільно-правової відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб;

✓ розвивати та удосконалювати навички критичного мислення, аналізу правових ситуацій з точки зору цивільного права, можливості участі в них;

✓ виховувати почуття відповідальності за свої рішення в цивільно-правових відносинах.

Очікуванні результати:

✓ характеризувати обсяг цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб;

✓ пояснювати та застосовувати поняття «цивільна правоздатність» та «цивільна дієздатність», «цивільно-правова відповідальність»;

✓ визначати обсяг дієздатності неповнолітніх та особливості цивільно-правової відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб;

✓ аналізувати статті Цивільного кодексу України, у яких урегульовано питання правосуб'єктності;

✓ розв'язувати правові ситуації з використанням знань і положень цивільного законодавства України щодо неповнолітніх;

✓ вчиняти власні дії відповідно до норм права в цивільних правовідносинах.

Тип уроку: вивчення нових знань.

Обладнання: витяги з Цивільного кодексу України, ноутбук, картки.

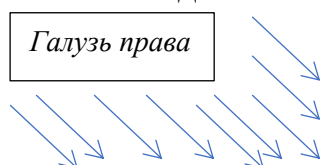
Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за запитаннями та завданнями

1) Назвіть відомі вам галузі права та заповніть схему

Дайте визначення понять «дієздатність» і «правоздатність».

2) Визначте осіб, які можуть брати участь у правовідносинах.

Орієнтовні відповіді

Галузь права - це така система якісно однорідних юридичних норм, яка регулює певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання.

1. Галузі права можна класифікувати за різними підставами: залежно від предмета і методу правового регулювання - конституційне (державне) право; адміністративне право; фінансове право; земельне право; економічне (господарське) право; цивільне право; сімейне право; трудове право; екологічне право; аграрне право; цивільно-процесуальне право; житлове право; пенсійне право; кримінальне право; кримінально-процесуальне право; виправно-трудове (виконавче) право; міжнародне право; космічне право[1, с.71];

2. Дієздатність — це здатність своїми діями набувати для себе цивільні права і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання[2, с. 29].

Правоздатність фізичної особи — передбачена нормами права здатність (можливість) індивіда мати суб'єктивні юридичні права та виконувати суб'єктивні юридичні обов'язки. Правоздатність – це абстрактна можливість мати зазначені у законі права та обов'язки[2, с. 63].

3. Фізичні та юридичні особи.

III. Мотивація навчальної діяльності

Приєм «Слово вчителя»

Кожна людина протягом свого життя вступає в різні види правових відносин за галузевою ознакою. Є чимало видів правових відносин, у які людина може ніколи не вступити, навіть якщо вона проживе дуже довго. Однак аж ніяк не може стосуватися цивільних правовідносин. Це той вид правовідносин, у які ми з вами вступаємо найчастіше, можливо. У них ми вступаємо більше, ніж у всі інші види правовідносин, разом узяті. Проте, у чому полягають особливості цивільних правовідносин, що є характерним для правового статусу їхніх учасників, зокрема неповнолітніх осіб, ми і поговоримо з вами на сьогоднішньому уроці.

Дерево передбачень

(Зобразити результати у вигляді дерева, де сама тема – це «стовбур дерева», «листочки» - передбачення, «гілочки» - аргументи, обґрунтування передбачень)[4]

Очікуванні результати:

Учні зможуть:

- ✓ характеризувати обсяг цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб;
- ✓ пояснювати та застосовувати поняття «цивільна правоздатність» та «цивільна дієздатність», «цивільно-правова відповідальність»;
- ✓ визначати обсяг дієздатності неповнолітніх та особливості цивільно-правової відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб;

- ✓ аналізувати статті Цивільного кодексу України, у яких урегульовано питання правосуб'єктності;
- ✓ розв'язувати правові ситуації з використанням знань і положень цивільного законодавства України щодо неповнолітніх;
- ✓ вчиняти власні дії відповідно до норм права в цивільних правовідносинах.

IV. Вивчення нового матеріалу

План

1. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність

2. Обсяг цивільної дієздатності неповнолітніх та особливості

цивільно-правової відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб

1. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність

Метод «Формування понять»

Приєм «Збери речення»

Це – цивільно-правові відносини цивільного врегульовані нормами майнові права та відносини немайнові особисті, які рівності юридичній на засновані, учасників й майновій волевиявленні самостійності їх.

Правильний варіант

Цивільно-правові відносини — це врегульовані нормами цивільного права майнові та особисті немайнові відносини, які засновані на юридичній рівності, волевиявленні й майновій самостійності їх учасників[4, с.186].

Пояснення учителя

Для цивільно-правових відносин характерними є специфічні ознаки, що вирізняють їх з-поміж інших видів правових відносин: рівність учасників, певна свобода діяльності учасників цивільно-правових відносин, вольовий характер відносин (для участі в них у більшості випадків потрібна воля, бажання учасників).

Цивільне право — це одна з провідних галузей права України, що регулює певну групу правових відносин за участю фізичних і юридичних осіб та держав у цілому.

Цивільне право регулює майнові відносини та особисті немайнові відносини цивільно-правовими нормами. Наприклад, відносини, що стосуються власності, у тому числі інтелектуальної, спадкування, величезної кількості цивільно-правових угод, тощо. Основні засади цивільно-правового регулювання визначаються Конституцією України, а основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України, який набув чинності 1 січня 2004 р.

Актами цивільного законодавства є закони України, що спрямовані на регулювання й розвиток цивільно-правових відносин: «Про власність», «Про заставу» тощо.

Серед інших нормативних актів можна назвати Укази Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, положення, інструкції, накази та інші відомчі нормативні акти[6].

Завдання учням

— Опрацюйте витяги з Цивільного кодексу України, складіть порівняльну таблицю «Цивільна правоздатність і цивільна дієздатність».

Критерії порівняння	Цивільна правоздатність	Цивільна дієздатність
Зміст поняття	Здатність мати встановлені законом права і обов'язки	Здатність власними діями створювати, змінювати, припиняти цивільні права й обов'язки, нести відповідальність
Виникнення	З моменту народження	У повному обсязі — з 18 років або з моменту вступу до шлюбу, можливе надання повної дієздатності особі, яка досягла 16 років та працює за трудовим договором або бажає зайнятися підприємницькою діяльністю
Можливість обмеження	Окремі права в разі скоєння правопорушення і в деяких інших випадках у порядку, встановленому законом. (Цю графу має пояснити вчитель, тому що в наведених витягах вона не показана)	Можливе обмеження в разі зловживання алкоголем, наркотиками за рішенням суду
Можливість позбавлення (визнання недієздатним, неправоздатним)	Неможливо	Можливо за рішенням суду в разі стійкого психічного розладу, який не дає можливості розуміти значення своїх дій або керувати ними

Робота з документом

Цивільний кодекс України

Стаття 24. Поняття фізичної особи

1. Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою.

Стаття 25. Цивільна правоздатність фізичної особи

1. Здатність мати цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність) мають усі фізичні особи.

2. Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження.

У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини.

3. У випадках, встановлених законом, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку.

4. Цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті.

Стаття 26. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи 1. Усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки.

5. Фізична особа здатна мати обов'язки як учасник цивільних відносин.

Стаття 27. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки

1. Правочин, що обмежує можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки, є нікчемним.

Стаття 30. Цивільна дієздатність фізичної особи

1. Цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними.

Цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

2. Обсяг цивільної дієздатності фізичної особи встановлюється цим Кодексом і може бути обмежений виключно у випадках і в порядку, встановлених законом.

Стаття 34. Повна цивільна дієздатність

1. Повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття).

2. У разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

У разі припинення шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

У разі визнання шлюбу недійсним з підстав, не пов'язаних з протиправною поведінкою неповнолітньої особи, набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

Стаття 35. Надання повної цивільної дієздатності

1. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини.

3. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю.

За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути

zareestrovana yak pidpriyemets. U tsumu razі fizichna osoba nabyvae povnoі civіlnoі діездатності z momentu derzhavnoі reestratsії її yak pidpriyemtsya.

4. Povna civіlna діездатність, nadana fizichnій osobі, poширюється na usі civіlні prava ta obov'yazki.

5. U razі pripinennya trudovogo dogovoru, pripinennya fizichnoю osobою pidpriyemnicьkoі діяльності nadana їй povna civіlna діездатність zberігається.

Стаття 36. Обмеження цивільної діездатності фізичної особи

1. Суд може обмежити civіlну діездатність фізичної особи, yakщо вона страждає na psichіchnий rozlad, yakий істотно впливає na її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

2. Суд може обмежити civіlну діездатність фізичної особи, yakщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, a також інших осіб, яких вона za законом zobov'yazana utrimувати, u skrutne матеріальне становище.[6]

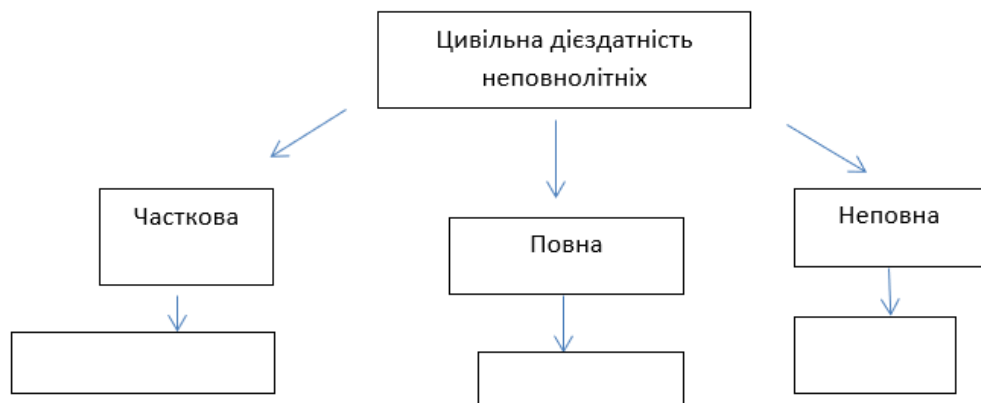
Пояснення вчителя. Робота з таблицею

Vід імені малолітніх осіб (do 14 rokiv) pravochини vчиняють batьki або особи, sho їх zamіnyuyot; z 14 do 18 rokiv — nepovнолітні особи мають pravo vчиняти pravochини za zgodою batьkiv або осіб, sho їх zamіnyuyot, a також мають певні prava na samostійnu uchastь u civіlno-pravovих відносинах.

2.Обсяг цивільної діездатності неповнолітніх

Робота з підручником § 14 ст. 95-96

Метод «Картографування тексту»

Приєм «Слово вчителя»

Шкода являє собою втрати особистого немайнового та майнового та майнового характеру, sho є наслідком протиправної поведінки.

Майнова шкода, виражається виражається v грошах - це збитки.

Збитки поділяють na реальну шкоду та упущену вигоду.

Моральною шкодою вважаються втрати немайнового характеру, sho виникли vнаслідок фізичних чи моральних страждань особи, prava або blaga yakої порушено.

Одним із заходів впливу na особу, sho पोсягнула na prava або інтереси інших учасників цивіlно-правових відносин, є цивіlно-правова відповідальність.

Цивільно-правова відповідальність – це примусовий захід майнового характеру, що забезпечує відновлення порушення цивільних прав і зумовлює негативні наслідки для порушника з метою його виховання та стимулювання до належної поведінки[4, с. 97].

Перегляд відео сюжету

«Цивільні права та способи їх захисту. Види цивільних проваджень»

<https://www.youtube.com/watch?v=t9eetVe6b2U>

Практикум

Визначте, чи мають місце цивільно-правові відносини у наведених ситуаціях, чи правомірно вчинено правочини.

Ситуація 1. Учень 9 класу Л. придбав у магазині музичний центр на гроші, які йому залишили на харчування батьки, від'їжджаючи у відрядження.

Зразок відповіді. Має місце цивільно-правовий правочин. Дії учня неправомірні, тому що неповнолітні віком від 14 до 18 років мають право розпоряджатися грошима, крім тих, які отримали як заробіток чи стипендію, лише за згодою батьків. У цьому випадку хлопець витратив гроші не у відповідності з бажанням батьків.

Ситуація 2. Студент 3 курсу інституту В. узяв у борг 2000 гривень, оформивши відповідну розписку.

Зразок відповіді. Має місце правочин. Дії студента правомірні, він має повну дієздатність. Письмове оформлення угоди позики на зазначену суму також відповідає вимогам законодавства.

Ситуація 3. Громадянин К. перейшов дорогу на червоне світло світлофора і був оштрафований за це.

Зразок відповіді. Громадянин К. здійснив адміністративне правопорушення, цивільно-правові відносини не виникали.

Ситуація 4. Учень 3 класу П. отримав у спадщину будинок свого дідуся.

Зразок відповіді. Мають місце цивільно-правові відносини. Незважаючи на малий вік хлопця, для отримання спадщини йому достатньо мати цивільну правоздатність, однак розпоряджатися будинком від його імені будуть батьки до досягнення хлопцем повноліття.

Ситуація 5. Учениця 1 класу Н. позичила у своєї однокласниці олівець для виконання контрольної роботи.

Зразок відповіді. Правочин має місце — укладено договір позички. Він носить характер дрібного побутового правочину, тому є правомірним, незважаючи на вік дітей та їх часткову дієздатність.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ

I варіант

Визначити відповідність

1. Визначити відповідність між видами дієздатності та їхнім обсягом
 - 1) Частоква;
 - 2) Обмежена;
 - 3) Неповна;

4) Повна.

А. Самостійне розпорядження всіма доходами, здійснення права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом: укладання договору банківського вкладу та розпорядженням вкладом, внесеним на своє ім'я; можливість бути учасником(засновником)юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи;

Б. самостійне здійснення дрібних побутових правочинів та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної. Творчої діяльності, що охороняється законом;

В. самостійна участь у будь-яких цивільно-правових відносинах;

Г. самостійне вчинення тільки дрібних побутових правочинів.

Відповідь: 1б, 2г, 3а,4в.

2. Визначити відповідність між учасниками цивільно-правових відносин та запропонованими нижче випадками виникнення цивільно-правових відносин

1) Держава Україна;

2) Територіальна громада;

3) Фізична особа;

4) Юридична особа;

А. Конфіскація майна;

Б. відумерлість спадщини;

В. приниження честі і гідності;

Г. посягання на ділову репутацію.

Відповідь: 1а, 2б, 3в, 4г.

II варіант

Бесіда. **Завдання учням**

1) Дайте визначення понять: «цивільна дієздатність», «цивільна правоздатність», «юридична особа».

2) Які відносини регулюються цивільним правом?

3) Які джерела цивільного права вам відомі?

4) У чому полягають особливості правового статусу юридичної особи?

5) Наведіть приклади майна, яке належить до різних видів власності.

6) Які шляхи набуття власності вам відомі?

7) Які шляхи припинення власності вам відомі?

8) Назвіть значення цифр 14 і 18 у цивільно-правових відносинах.

VI. Д/з 1.Опрацювати текст підручника & 14, запитання та завдання ст. 98. 1,2 (усно), 3 (письмово). Підготувати повідомлення із матеріалів ЗМІ про те, у які цивільно-правові відносини найчастіше вступають неповнолітні?

Література

1. Багатомний юридичний словник-довідник/ І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. –543с.

2. Основи правознавства. Словник – довідник. 9 клас/ Упорядник А. Г. Харченко. – Х.: Країна мрій, 2006. – 176 с.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання - К.: А. С. К., 2007. –144 с.
4. Святокум О.Є. Основи правознавства: підруч. для 9 класу.
5. Суценок І.О., Пометун О. І. Основи критичного мислення: методичний посібник для вчителів. – К.: «ЛІРА», 2016. – 156 с.
6. Цивільний кодекс [Електронний ресурс]режим доступу//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru>.

СЕКЦІЯ 3.

ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС ВИХОВНИХ АСПЕКТІВ У РОБОТІ ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА З НВР ТА ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Безпалько С. З.,
заступник директора з ВР, вчитель історії,
Добросинська ЗОШ І-ІІІ ступенів,
с. Добросин, Львівська область, Україна

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА «МИНУЛЕ УСТАМИ СЬОГОДНІШНІХ УКРАЇНЦІВ»

*«Чудний наш народ, і сильний і сумний
Мав героїв – і ніхто їх не знав
Усе життя любив волю – і все життя був рабом»
Тоже у час, коли український народ має можливість розбудувати свою державу, настала пора повернутися до свого минулого, збагнути безцінність втраченого. Відродитися духовно – це перш за все повернути народові його культурно-духовні цінності, його історію, славні імена.
Володимир Винниченко*

Мета: донести до глядача історії подій початку ХХ ст., української революції, спонукати старшокласників до роздумів про важливість, суть і коріння створення української державності, формування почуття національної гідності, самоповаги і честі.

Обладнання: державні символи України, книжкова виставка «Повернув нації наймення» про події українського державотворення 1917-1921рр., портрет М.Грушевського, обрамлений рушником і кетягами калини, проектор, екран.

Примітка: виховний захід відбувається в актовому залі чи світлиці.

В центрі сцени портрет М. Грушевського прикрашений вишитими рушниками і гілками калини з правого боку національний прапор України.

Відкриваю для себе нові імена

І глибинні думки, і душевні висоти...

Скільки років ховала їх прірва страшна,

Що хотіла наш дух, нашу суть побороти.

Твоїм найбільшим добром і твоєю честю є сила і велич твоєї нації.

Скільки їх, що приходять з далекої тьми,
Хоче серце усіх поіменно назвати...
І на болях своїх знову пишемо ми
Імена, імена... І вкорочені дати
В. Крищенко

Вступне слово вчителя. Кажуть, коли нація стверджує своє існування і її дух та воля є живучі, вона виловлює з себе мужів, що вказує їй шлях і ведуть до національного піднесення.

У кожного народу є свої історичні постаті першої величини, яких не в змозі прикрити пил віків. Кожна країна має своїх героїв, які творили і до сьогоднішнього дня творять її історії. Одні із них пішли у небуття, комусь судилася слава і визнання на батьківщині, та за її межами. Та всіх об'єднувала любов до свого краю, до свого народу, де вони народилися і виростили. До таких велетнів української історії, культури, політичної думки, подій громадського життя належить Михайло Грушевський.

(на екрані з'являється портрет М.Грушевського(додаток №1. Під портретом

епіграф: «Я хочу жити, що працювати, страждати і боротись разом з вами» М.Грушевський)

Із-за куліс голос із мікрофона: 2016 р. – оголошено роком видатного політика ХХ ст., академіка Всеукраїнської Академії Наук, голови Центральної Ради, славетного історика – М.С. Грушевського. Цього року Україна святкує 150-річний ювілей від дня народження М.Грушевського, який 101 рік тому проголосив народження нової європейської держави – Українську Народну Республіку.

(під звуки пісні «Україна» Т.Петриненка виходить юнак і дівчина у вишиванках)

Дівчина:

Україно мила, краю мій чудовий!
Чи є в цілім світі ще така краса?
Весна наша рідна, в запахах бузкових,
В голубім серпанку дівчини коса.
Вся в садах вишневих, у пахучих м'ятах
В розлогих долинах яблунь пахне цвіт.
Земле ти вродлива, земле ти багата,
Де такої вроди знайти дивоцвіт?

Юнак:

Скрізь хати біленькі, наче на малюнку,
В мальвах, чорнобривцях, наче у вінку.
Дай кохана земле, цілющого тунку,
Вірним сином буду тобі до віку

Ведучий: Трипілля... Київська держава... Україна... Ці слова з глибокою шаною і гордістю промовляє кожний свідомий українець, бо

виражають вони духовну близькість до землі своїх батьків, родоводу українського, його славної і водночас трагічної історії.

(на екрані з'являється фото родини Грушевських та місто Холм(додаток №2)

/звучить аудіо запис пісні у виконанні М.Поплавського «Батьківщина»/

Сторінка 1. Родинне гніздо Грушевських

Оповідач 1: Досить широкою була географія проживання та діяльності М. Грушевського. Народився М.Грушевський 29 вересня 1866р. у містечку Холм на Волині (нині територія Польщі)

Походив Грушевський з родини Грушів – Грушевських, що проживала в Чигиринському повіті на Київщині. Батько Михайла Сергій Грушевський був визначним педагогом, залюбки оповідав дітям про Україну, українські звичаї, учив їх українських пісень, розказував їм українські казки. Свою приязнь до українства зумів він передати своїм дітям.

Оповідач 2: Мати, Глафіра Захарівна була дворянкою, походила із сім'ї священнослужителів.

Михайло Сергійович Грушевський, згадував своїх батьків, як справжніх патріотів України, які зуміли виховати «тепле прив'язання до всього українського – мови, пісні, традицій та пробудити в своїх дітях національне почуття.

Читець: Малий Михайло, хоч і не бачив рідної землі, вже з дитинства вчився її любити й шанувати.

«Страшенно мріяв про неї й линув душею до неї цілими десятиліттями, бо то був одинокий пункт, де я міг з'ясуватися з українською стихією, дотикатися до української землі, до її природи, до її культури», - згадував Грушевський.

Оповідач 3: В 1880-1886рр. Грушевський навчається в гімназії у місті Тифлісі на Закавказзі. Належав до кращих учнів. Наука не завдавала йому великого труда, він мав багато вільного часу читати і над прочитаним роздумувати.

Як сам пригадував «плавав у книжковому морі та впивався ним». А особливо радів, коли вперше побачив науковий журнал «Київську Старовину» в якому багато описували про українську історію та культуру.

(на екрані з'являються фрагменти фото журналу «Київська Старовина»)

Сторінка 2. Навчання та творчий злет Грушевського

Оповідач 4. Закінчивши гімназію, Михайло вступив до університету Св. Володимира в Києві на історико-філософський факультет. В університеті під керівництвом Володимира Антоновича виходять перші праці Грушевського з історії України.

Пливли віки, як хмари над землею,

На Україну насували тінь
Десятки українських поколінь
Копали у імператорських путах – шлях
І навіть небо тьмяніло без світла
Й слабкого сонця гаснув промінець
В тяжку страхітливу годину
І народила Україна сина,
Провідника – Мойсея збройних дій
Й національні думи – громовиці.

Оповідач 1: В 1893р. Грушевський отримав науковий ступінь магістра історії.

За кілька років із молодого студента Грушевський став визначним учнем – істориком. З того часу Грушевський викладає українську історію в Львівському університеті.

(на екрані з'являється фото Львівського університету)

Звучить голос із мікрофона: М.Грушевський згадував: «Моєю мрією в тих часах стає зробитися українським літератором, видавцем і учнем. Українознавство являється для мене будучою спеціальністю»

Оповідач 2: В університеті М.Грушевський виступав сміливо і різко в обороні прав української мови. Йому до серця лежала українська наука, - тому то він почав організовувати наукове життя серед громадянства Галичини.

Оповідач 3: В 1889р. вийшов перший том великої «Історії України-Руси». Це була перша національна історія України. Працював над нею ціле своє життя, але таки не зміг її закінчити. Останній, десятий том «Історія України» вийшов у світ 1936р. вже після смерті автора. (На екрані з'являється фото книги «Історія України-Руси») (додаток №3)

Сторінка 3 «Повернення до Києва»

Оповідач 4: Революційні події в Росії 1905 р. зумовили повернення Грушевського до Києва. Згодом бере участь у засіданнях Державної Думи де відстоює інтереси українства. З того часу Грушевський думає як згуртувати сили українства і стає ініціатором створення нелегального українського об'єднання Товариства українських поступовців.

Звучить голос диктора за сценою: М.Грушевський народився з генетичною любов'ю до України, і цією любов'ю були освячені всі його малі і великі справи. Доля визначила місію Грушевського – стати на сторожі національної гідності, забезпечити право кожного українця пишатися тим, що він українець.

(на проекті з'являються фотознімки подій Української революції 1917р.)(додаток 4)

Оповідач 1: З початку першої світової війни Михайло Грушевського переслідує російська влада. В 1915р. його висилають на заслання до Сибіру, а згодом має дозвіл переїхати до Москви де під наглядом поліції його було позбавлено права педагогічної і іншої діяльності.

Оповідач 2: Волю дала Лютнева революція. Пробудилася до самостійного життя й Україна.

Юнак:

На вас, завзятті юнаки,
Борці за щастя України
Кладу найкращії думки
Мої сподіванки єдині
В вас молода ще грає кров,
У вас в думках немає бруду,
Палає в арці ще любов
До обездоленого люду.

Дівчина:

Не знехтуйте ж ви її,
Не розгубіть по світу в суєті
Нехай вона нам дух гартує
У чесній славній боротьбі
Нехай кат гине, а ви любіть
Й за неї сили до загину.
І навіть душу положіть
Не плакати нам, і сльози не лить,
Не нам, юнакам, те діло робить
Хай плачуть ляхи, хай плаче москаль, -
Не нам вже просить, не ми є раби!
Не нам вже тужить, ми вільні сини!

Оповідач 2: У березні 1917р. у Києві утворюється «Українська Центральна Рада». Грушевський обраний головою Центральної Ради. На Софіївському Майдані були проголошені Універсали Центральної Ради.

Сторінка 4. «Очільник держави»

На сцену виходить дівчина у вінку: На посаді голови Центральної Ради Грушевський пробув тринадцять місяців. Під проводом Грушевського Центральна Рада перетворилася в перший парламент України, а він став першим президентом Української Народної Республіки.

Вчитель історії: Перед нами найкращий син України, її духовний лідер, жертвний борець за її відродження. Перебуваючи на чолі ЦР Грушевський вів активну політичну діяльність, як голова ЦР і перший президент УНР. Чимало зробив для відродження української державності.

Велику увагу Грушевський приділяв національному життю, потребам рідної школи в Україні без яких було немислиме ні політичне, ні економічне, ані духовне відродження України.

(на сцену виходять хлопець і дівчина молодшого віку у вишиванках)

Хлопець:

Я українець з юних літ,
Мене пісень навчала мати

Із них родився заповіт,
Що закликав кайдани рвати
Ми їх порвали

Дівчина:

У всьому світі кожен зна,
Що Батьківщина лиш одна,
І в нас вона одна-єдина
Це наша славна Україна
Пісня «Ой у лузі червона калина»

Оповідач 3. Після гетьманського перевороту професор Грушевський перебував у підпіллі. Ще раз його побачили 22 січня 1919р. на Софіївській площі, де урочисто проголосили акт злуки УНР і ЗУНР. Але вже 6 лютого війська Директорії здали Київ. Опинившись перед загрозою арешту, Грушевський їде до Станіслава, звідти до Праги.

Сторінка 5. «Неспокій останніх років життя»

Оповідач 4. У березні 1924р. Грушевський повертається на Україну. Він відходить від політичної діяльності, займається науковою роботою. Але постійно перебуває під гласним і таємним поглядом Державного Політичного Управління.

Але це були плідні роки. Виходять чергові томи його досліджень. Визнанням світового значення його наукової діяльності стало святкування 60-річчя вченого-енциклопедиста в жовтні 1926р. На адресу Грушевського надійшли поздоровлення з наукових центрів США, Німеччини, Австрії, Польщі та різних установ Росії та України.

Оповідач 1. Між 1928-1932рр. Грушевський часто ставав об'єктом критики на історичних конференціях та в пресі. Грушевського вдруге відправляють з України. Постійні виклики до ДПУ. Грушевський важко переносив «розмови» у ЦК, часто впадав у депресію.

Оповідач 2. У 1934р. здоров'я Грушевського погіршується. Відчуваючи наближення смерті, історик дав останні розпорядження дружині і дочці. Вони стосувалися чергового тому «Історія України-Руси» і безпеки родини: «Якщо зі мною щось станеться, вирушайте до Галичини. Не зоставайтеся більшовикам». Того ж дня 24 листопада Михайло Сергійович відійшов у вічність. Помер у 66-річному віці, повний творчої наснаги, наукових планів та ідей.

(На фоні музики пісні «Україно» звучать слова вчителя історії)

Вчитель історії: Сьогодні наше слово про Михайла Грушевського.

Людину мужньої великої мети.
Орга, героя України,
Якій він волю прагнув принести.
Яка страшна України доля
Король і цар, султан і хан –
Всі рвалися до Золотого поля,

Всі завдавали кровогнойних ран.
Земля стогнала в згарищах вогненних
Пісні, як сльози тугою бриніли
У скрутових обіймах москалевих
Дикунської було багато сили
Але й дикунство азіатське можна подолати,
Якби всім миром проти сатанинства встати.

Про останній період життя Грушевського ми багато чого не знаємо. Таємницею оповиті і обставини смерті Грушевського. Непоміченого історика знищив радянський уряд. Але все своє життя Михайло Сергійович поклав на вівтар української національної справи. Він був центральною дійовою особою культурного розквіту України на зламі століть, учителем і радником політиків у Відні, символом національних устремлінь років революції. В його житті були поразки і трагедії, але разом з тим, і визнання, здобутки, перемоги.

Сторінка 6. «Афоризми Грушевського»

*(виходять ведучі і створюють колаж з крилатих висловів
М.Грушевського)*

Горчакова А.Б.,
вчитель географії та історії,
Криворізька загальноосвітня школа № 26,
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

«УСНА ІСТОРІЯ», ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СТАРШИХ КЛАСІВ

Вивчення історії рідного краю є найважливішим завданням кожної досвідченої людини. Новим напрямом у дослідженні історичної науки є метод «Усна історія», що активізувався останніми роками, і дає великі можливості саме для вивчення минулого нашої Батьківщини.

В останніх десятиліття ХХ ст. праці з усної історії, зазнала широкого визнання. Традиційно історична наука віддає безумовну перевагу письмовим джерелам. Характерною рисою сучасної історіографії стало широке використання усних свідчень.

«Усна історія», як науковий напрям, став інтенсивно розвиватися з другої половини ХХ ст., вперше був запропонований Барбе д'Оревіллі. Становлення його пройшло певні етапи і у кожній країні мало свої особливості. Термін «усна історія» стосується, насамперед, якісного процесу дослідження, яке ґрунтується на особистому інтерв'юванні, що дає змогу розуміти смисли, інтерпретації зв'язків та суб'єктивного досвіду, а також продукту (аудіо- чи відеозапису), який є справжнім історичним документом, новим першоджерелом для подальших досліджень.

У більшості випадків метод «усна історія» застосовувався при вивченні таких тем, про які недостатньо офіційних відомостей – це проблеми соціальної, політичної історії, повсякденного життя.

«Людина завжди оповідає свої історії у розмовах. Століттями історія передавалась усно, з віст в уста... усі в той час чи той спосіб оповідали про минулі події, тлумачать їх, надають їм знання, підтримують живу колективну історію. Навіть у наш час всезагальної писемності та розмаїтих засобів зв'язку, більшість людей формує засади свого розуміння власної минувшини через розмову з іншими ..» [2], – саме так починає Роналд Гріл приділяти увагу усній історії.

Окремі дослідження із застосуванням методу усної історії проводились вже у 1930–1940р. У 1948 р. зусиллям Аллана Невінса та його послідовниками було створено Центр дослідження усної історії при Колумбійському університеті у Нью-Йорку. Тим самим це дало квіток у майбутнє усній історії.

За період 1940–1960 років становлення усної історія пов'язано з діяльністю Аллана Невінса та Луїзи Старт. Вони розглядали усну історію, насамперед, як засіб збирання та фіксації усних спогадів очевидців подій, щоб у подальшому використати як історичне дослідження.

Велику увагу усній історії приділили на конференціях. На ІХ міжнародній конференції яка була проведена в Гетеборзі (Швеція) у 1996 році була офіційно створена Міжнародна асоціація усної історії.

Луїза Старт в свою чергу писала: «Усна історія це першоджерело, отримана шляхом запису (найчастіше під час інтерв'ю) усна розповідь людини, яка володіє цінною інформацією, що варто зберігати. Воно (джерело) створюється спеціально з історичною метою». [5].

Підвищений інтерес до таких проблем не оминув українських дослідників, роботу в цьому напрямі ведуть наукові установи Львова, Києва, Харкова, Запоріжжя.

Особливо активізувався цей науковий напрям з набуттям Україною незалежності. На початку 90-х рр. ХХ ст. найбільший інтерес усні свідчення викликали у дослідників процесу суцільної колективізації та Голодомору 1932 – 1933 рр., адже саме свідчення очевидців тих подій, через брак матеріалів, є основним джерелом для дослідників. Прогресивним кроком для вітчизняної історичної науки у вивченні даного кола питань було створення у 1993 році «Центру досліджень усної історії та культури» у м. Києві, який очолював Вільям Нолл. Робота Центру була зосереджена на зібранні усних свідчень серед найстаріших селян, які мали допомогти у вивченні життя людей у період колективізації, зрозуміти їхні проблеми, дослідити моральний стан.

З 1996 р. Інститутом історичних досліджень реалізовано низку дослідницьких проектів, у яких використовувалася методика усної історії. У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» здійснюється збирання усно-історичних джерел при кафедрі історії, у якому беруть участь і викладачі, і студенти.

На сьогоднішній день цей метод, як повноцінне джерело, включається до програм досліджень інститутів НАНУ [3,4].

Нині в Україні дослідження, які використовують методи усної історії, переважно зосереджені у вищих навчальних закладах: Інститут історії церкви при Українському католицькому університеті (Львів), Запорізький національний університет, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Одеський національний університет ім. І. Мечникова, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

Складовою усної історії є саме метод усна історія та методика його проведення.

Унікальність усної історії виокремлюється в тому, що дослідник не лише може інтерпретувати певні джерела, але й залучений у процес їх створення, а найважливішою складовою є інтерв'ювання, анкетування – це записана на магнітофон інформація історичного змісту, яка є предметом наукового дослідження.

Передбачає прямий контакт з людьми – безпосередніми свідками подій, носіями інформації. Сьогодні під «усною історією» розуміють наукову дисципліну, яка має власний метод дослідження – інтерв'ю, завдяки якому здійснюється фіксування суб'єктивного знання, окремої людської особистості про епоху в якій вона жила.

Дослідник, що організовує та проводить інтерв'ю є кореспондентом, а людина в якій беруть інтерв'ю – респондентом. Згідно цього при проведенні інтерв'ю насамперед потрібно дотримуватися наступних рекомендацій:

- ✓ проведення попередньої роботи з респондентом, бажано познайомити його з питаннями, щоб він зміг пережити емоційну оцінку події яку власне пережив., і щоб продумав свою відповідь;
- ✓ створити емоційне середовище, щоб надихнути респондента на натхнення відповідати на питання;
- ✓ запитальник повинен бути складений таким чином, щоб кожне питання було складовою іншого, тим самим це надасть вам можливість перевірити щирості та об'єктивність розповідь;
- ✓ запис відповідей у більшості повинно відбуватися на диктофон;
- ✓ при розшифровці будь якого інтерв'ю потрібно виробляти транскрибування, тобто позначати паузи, в буквальному сенсі відтворювати всі слова і вирази, навіть не піддаючи текст граматичному редагуванню;

Інтерв'ю надає нам можливість зберегти свідчення безпосередніх учасників історичних подій, і тим самим надає матеріал для інших галузей історичних наук, забезпечує трансляцію систем цінностей та культурно-семантичного коду від покоління до покоління.

В свою чергу інтерв'ю за тематичним спрямуванням має свою класифікацію :

- ✓ біографічні ;
- ✓ проблемні;

✓ генеалогічні;

Під час проведення дослідження засобами усної історії обов'язковою умовою є застосування методу анкетування. Анкета дозволяє зробити певний інформаційний зріз стосовно тих аспектів, які в ній відображаються. Проводячи усне опитування, дослідник має вести відповідний журнал (записник), де б зазначалися дата і місце проведення інтерв'ю, дані про респондента тощо. Поряд з отриманими анкетними даними, відомості, розміщені в журналі, допоможуть досліднику краще орієнтуватися в результатах своєї роботи. Розробка відповідних анкет здійснюється з урахуванням можливості отримання тих чи інших даних необхідних досліднику в подальшій роботі з одержаним матеріалом[3].

Форма проведення усного дослідження може бути як індивідуальною, так і груповою залежно від кількості дослідників.

Усні свідчення апріорі суб'єктивні, їхня головна перевага в тому, що вони дають змогу збагнути особливості осмислення людьми своєї історії, повсякденного життя, а також вимагає повної фіксації усього життєвого шляху тієї чи іншої людини, а це дає змогу проаналізувати характер її спогадів про той чи інший період.

З вищезазначеного можна виокремити аспекти, які надають особливості усної історії на сьогодні і які надають учням можливість осмислення важливості усної історії на даний момент :

- завдяки розповідям свідків подій, історик отримує можливість надати власному опису історії більш індивідуальний характер;
- індивідуальна та колективна пам'ять, що акумулює життєвий людський досвід, пов'язаний, передусім, з емоційним сприйняттям подій;
- відкриває великі можливості у вивченні масових процесів та досягнення об'єктивності оцінки історичних подій;
- дозволяє зберегти свідчення безпосередніх учасників історичних подій, «маленьких людей», які в офіційних джерелах фігурують лише як статистичні одиниці, а часто і взагалі забуті;
- надає матеріал для інших галузей історичної науки — історичної антропології, історичної психології, історичної герменевтики, історії повсякденності, мікроісторії;
- забезпечує трансляцію систем цінностей та культурно-семантичного коду від покоління до покоління.

Отже, опанування, осмислення, застосування усної історії завдяки інтерв'ю, анкетуванню дають можливість здобувачам освіти особисто бути задіяним у дослідницькій роботі, використаний у власній родині, використаний на уроці історії, як цікавий матеріал, який додасть можливість подивитися на подію з іншої сторони.

Необхідно відмітити, що «Усна історія» представлена свідченнями очевидців і учасників історичних подій, виступає як народна історія, «історія знизу», що відображає масову історичну свідомість на рівні суспільної думки, власного життєвого досвіду представників суспільства.

Література

1. Васірук І. Феномен історичної пам'яті : історіографічний аспект/ І. Васірук // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2012. – Вип.9. – С. 311.
2. Грінченко Г. Колективна пам'ять критик та методи дослідження / Гелінада Грінченко// Схід/Захід. – 2009. - №13/14. – С.12-22.
3. Коник А. Історична пам'ять та політична пам'ять в епоху медіа культури/ А. Коник // Вісник Львівського університету. – 2009. – №32. – С.153-163.
4. Пастушенко Т. Метод усна історія [Електронний ресурс] / Татяна Пастушенко. – Режим доступу до джерела інформації: <http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%>
5. Петровський В. Історія України: Неупереджений погляд: Факт. Міфи. Коментарі / Віктор Петровський - Х.: ВД «ШКОЛА»-2007. – 592 с.
6. Кісь О. Усна історія / Оксана Кісь // Україна Модерна, 2007. – С.7-21

Місник Л. В.,

вчитель історії,

*Комунальний заклад «Середня загальноосвітня школа № 44»,
Дніпропетровська область, Україна*

«ЧАС ОБРАВ НАС»

Добрий день, дорогі друзі! Ми раді вітати вас в рекреації національно-патріотичного виховання «Час обрав нас».

Війна, війна! І знов криваві ріки! І грім гармат, і шаблі дзвін. Могили, сироти, каліки І сум покинутих руїн.

Ведучий: Дзвони пам'яті. Хіба такі бувають?

Ведучий: Бувають. Це говорить сама пам'ять.

Ведучий: Хіба пам'ять буває жива?

Ведучий: Буває. Людина може померти двічі: на полі бою, коли наздожене його куля, а другий раз - в пам'яті народній. Другий раз помирати страшніше. Людина

Ведучий. У часу є своя пам'ять - історія. І тому світ ніколи не забуває про трагедії, которі стрясали планету в різні часи, трагедії, ім'я которим-війна.

Ведучий. Якою би війна не була: визвольної, інтернаціональною, з тероризмом ... Вона все одно війна, смерть, біль, страждання. Я впевнена, немає такої мети, заради якої варто вбивати людей ... Немає такої проблеми, яку неможливо вирішити мирним шляхом, шляхом переговорів

Ведучий Ми не маємо права забути жахи воєн, щоб вони не повторалися знову. Ми не маємо права забути тих солдатів, які загинули заради того, щоб ми зараз жили. Ми зобов'язані все пам'ятати. Давайте ж перегорнемо сторінки воєн, які випали на долю України.

Ведучий Не раз ще стиснеться наше серце при згадці про ті страшні дні, які пережила наша Батьківщина, наш народ. Я говорю «народ», і маю на увазі не якихось далеких людей з іншої незнайомої планети, а говорю про наших рідних, наших близьких – бабусь та прабабусь, дідів та прадідів. Адже саме їм, молодим, довелося пережити страшний жах тієї жорстокою війни, яка тривала 1418 днів і ночей. Кожен четвертий мешканець нашої країни не повернувся додому.

Ведучий В нинішній час багато людей, зокрема, молодь мало знають про історію своєї країни, адже свідків подій **Великої Вітчизняної війни** з кожним роком стає все менше і менше, і щоб ми пам'ятали, в нашій школі є книга пам'яті і якщо зараз не записати їхні спогади, то вони просто зникнуть разом з людьми, не залишивши заслуженого сліду в історії.

Ведучий. 22 червня 1941 року фашистські війська напали на Радянський Союз. Серце кожної людини забилося швидше, страх заволодів кожним, але вони його перебороли. Вони - це люди чий імена ми будемо берегти у своїх серцях через пам'ять кожної родини.

Ведучий: Чоловіки, жінки, діти... Коли ми уявляємо, що у ці важкі часи воювали навіть наші ровесники, а деколи діти і молодше, то чесно кажучи стає болячи. Війна не щадить нікого. Не всі повернулись з цієї війни, а хто й вернувся то назавжди залишив на серці величезну рану, яку важко було потім залікувати мирним життям.

Ведучий: Коли розумієш, що час Великої війни коли багато дітей не бачили дитинства, коли жінки вмиль ставали вдовами від похоронок з фронту, матері сивіли від болю і сліз, а чоловіки здійснювали подвиги на фронті і гинули заради Вітчизни, а час швидко віддаляється і ми втрачаємо з ним зв'язок. Але ми повинні зробити все можливе і не можливе щоб пам'ятати своє героїчне минуле, тому що серед тих хто жив в цьому минулому були і наші прадіди.

Ведучий: Є діти мого віку, які не можуть розповісти історії своїх прадідів і прабабусь. Але не від того, що вони не цінують їх подвиг, чи через те що їм нема до цього справи. А тому що, нажаль, історії забуваються і не доживають до правнуків. Це є головною проблемою, через яку пам'ять про них помирає. Історії не доживають, але згадка про подвиг чи віддане життя залишається у серцях назавжди і це дуже важливо.

Дівчинка(фон музики)

Я пам'ятаю себе маленькою біля ліжка свого прадідуся. Памятаю, як питала у нього, що таке війна, а він розповідав і іноді по його щоці текла сльоза. Ці сльози я запам'ятаю назавжди. Лише згодом я зрозумію, чому плакав кремезний чоловік, який пройшов через стільки випробувань. Саме через ці випробування він і пускав скупі сльози.. Я знаю, він точно бачив

смерть, і не одну. Він це пережив, і це стало частиною його життя... Страшною картиною, що вже ні на день не залишить його спогад. Це дуже страшно, зрозуміла я згодом, коли подорослішала.

Прадідусь казав мені «Війна- це чорна смуга у житті людини, родини, народу. Вона приходить несподівано і назавжди змінює все. Вона змінює людину і її характер, ламаючи усе те що було у минулому. Люди, що пройшли це жахіття, ділять життя на до і після. Це страшно, бо ти вже ніколи не зможеш жити так як жив до війни. Але ми намагалися жити, дружити, любити. Саме любов робила нас сильніше». Для мене це не просто слова, тому що я тільки недавно зрозуміла, що саме з любов'ю до родини, друзів, Батьківщини наші прадіди подолали ворога який хотів нас лишити всього що ми любили і чим дорожили. А вони вижили, продовжили працювати на відбудову мирного життя і не втратили вміння любити.

Сльози прадідуся назавжди залишаться у моєму серці, і ще не раз будуть викликати у мене біль, бо не кожний у наш час цінує учасників **Другої Світової Війни**, і той подвиг, який вони здійснили в роки війни.

Ведучий: Мужньо воювали кам'янчане на фронтах **Другої Світової Війни** 8800 наших земляків отримали урядові нагороди. Четверо уродженців Кам'янського були визнані гідними звання Героїв Радянського Союзу.

Ведучий: Це - І.М.Шепетов, П.А.Остапенко, П.К.Мурахтов, О.О.Позняков. Як своїх земляків, ми також ушановуємо Героїв Радянського Союзу С.Х.Горобця та В.С.Солдатенко, які в довоєнні роки працювали у нашому місті

Ведучий: П'ятеро дніпродзержинців (за даними, що зберігаються в Музеї історії міста), в тому числі начальник політуправління 4-го Українського фронту генерал - майор Брежнев, брали участь у параді **Перемоги**, що відбувся 24 червня 1945 р. на Червоній площі в Москві.

Ведучий: Пам'ятати про події війни і їх мужніх учасників - наш святий обов'язок. Пам'ять про наших земляків та визволителів міста, що віддали своє життя за Перемогу,

Про війну нагадують вицвілі фотографії та солдатські трикутники, що зберігаються в багатьох сім'ях, музейні експозиції та зали бойової слави в навчальних закладах. І головний урок, який винесло людство із війни - це не повинно повторитися!

Сколько их прогремело над нашей землей...

Всяких войн, небольших и больших.

И за каждой войной, и за каждой войной

Сколько сломанных судеб людских...

Сколько выдержат может живой человек?

Кто ответит за ужас сполна?

Пусть уходит навек, пусть уходит навек

Это страшное слово "война".

Тот, кто пал, не увидит цветенья весны

И любимой ему не обнять.

Люди помнить должны, люди помнить должны,
Нам убитых уже не поднять.
Как хочу я все войны планеты моей
Уничтожить навек, навсегда
И в сиянии дней, и в сиянии дней
Пусть продолжатся жизни года

Війна, це продовження політики іншими засобами. Війна в Афганістані

Учень: 31 рік тому закінчилася війна у Афганістані. Ким були наші воїни: інтернаціоналістами? Агресорами? Героями?

Учень: Десять років збройного протистояння в Афганістані стали чи не найбільш тривалою війною двадцятого століття. Вже в кінці 1979 року українські батьки проводжали на строкову службу в Афганістан своїх синів.

Учень: І протягом ще дев'яти років українські родини здригалися від страшного слова «Афган». Бо в один, то в інший будинок привозили їх дітей в цинковій труні. То були страшні часи. Навіть ті парубки, що вижили повертались додому скалічені, скалічені не тільки фізично, але і душею.

Учень: Багатьом із них не судилося повернутися на рідну землю. З довідки Міністерства оборони СРСР: "Всього через Афганістан пройшло **546 255** осіб з них **15 051** чоловік загинули і померли від ран. Інвалідами стали **6669** осіб. **330** людей зникли безвісти".

Учень: Майже за 10 років бойових дій в Афганістані на кладовищах України з'явилося більше трьох тисяч могил з фотографіями молодих чоловіків.

Навіть на могильних плитах довго забороняли писати справжню причину загибелі, байдуже посилаючись на інтернаціональний обов'язок, чому посивілим за добу батькам було вдвічі важче.

Учень: У виконанні інтернаціонального обов'язку в Афганістані брали участь 6276 воїнів Дніпропетровщини, 268 з них так і не повернулися додому, 9 пропали без вісті, 458 отримали поранення

Учень: Серце стискається від болю, коли думаєш про тих, хто, виконуючи наказ Батьківщини, пройшов важкими дорогами чужої країни. За кожним воїном-афганцем - доля, життєвий подвиг, крок у безсмертя. Такий крок зробили і **Дніпродзержинці**.

Учень: Буряк Петро, ряд. Бурчак Валерій, м-р Воробйов Анатолій, к-н Губенко Михайло, ряд. Дзюба Павло, л-нт Злуницин Олег, мол. серж. Калістратов Сергій, ряд. Коноров Юрій, ряд. Лікар Володимир, ст. л-нт герой радянського союзу Стовба Олександр, мол. серж. Складар Юрій, ряд. Сухий Сергій, серж. Белобров Геннадій.

Учень: Потрапивши на палаючу афганську землю, наші воїни-інтернаціоналісти прийняли її біль, як свій, і до останнього подиху захищали інтереси афганський народ, виконуючи свій інтернаціональний обов'язок.

Учень: 31 рік назад, 15 лютого 1989 року, останній наш солдат був виведений за межі республіки Афганістан. Цей день завершив календар

афганської війни для радянських людей. Була дописана остання сторінка героїчного і драматичного літопису.

Учень: Старенька мати йде до свого сина,
Гранітні плити плачуть під ногами,
Стукоче серце в грудях, ніє спина:

- Синочку, рідний, йди в обійми мами.
Стоїть старенька й плаче. Ні, ридає...
Перед очима в неї похоронка,
І бій, що котрий день вже не згасає,
І у землі пекуча та воронка.

Синочку, рідний, чуєш, як курличуть
У синім небі сумно журавлі?
Вони ж тебе до себе, сину, кличуть,
А ти лежиш в холодній цій землі.

Я чую, мамо, чую, як співають
Вони над Україною пісні.
Ти не журись, я крила розпростаю
І прилечу до тебе уві сні.
Вкраїнським рушником зітру сльозинку
І поцілую в сивеє чоло.

О, синку рідний, мій єдиний сину,
Як хороше б мені тоді було!

Стоїть старенька мати на могилі,
І навіть квіти плачуть мовчазні.
Від сина погляд відвести не в силі,
А син довічно житиме у сні.

Пісня Ілля Ціпа
країнці! Всі вставаймо!
Революція гідності

Ведучий: Всі війни схожі. Інших війн не буває, є тільки інший час, інше місто і різні люди. Солдати будь-якої війни так само всі однакові. Незалежно від справедливості війни. Між ними немає майже ніякої різниці, які б часи і простори їх не розділяли. Смерть завжди залишається смертю, життя завжди залишається життям, а сміливість - сміливістю. Так завжди було і так буде.

Ведучий: Подвиг - це завжди жертва, але водночас це і життєвий вибір. Що штовхає людину на такий вчинок? Перш за все, небайдужість до чужого горя, співчуття до знедолених і покритвджених, бажання допомогти їм навіть ціною власного життя.

Учень: Війна поглинає в собі все найстрашніше, жорстоке, все саме таке, що суперечить людській суті. Людина народжена, щоб жити, любити і радіти.

І тому ми маємо право поставити запитання: «Навіщо і кому потрібні війни? За яким законом одна людина має право вбивати іншого? Хто заплатить за біль, страждання, поламани долі, причиною яких стає війна? »

Учень: На жаль, головне питання: «Бути чи не бути війні?» - вирішує не той, хто несе на собі реальний вантаж. І тому не стихають дотепер війни на нашій землі.

Ведучий: Сьогодні на Сході України гримлять вибухи й свистять кулі. Уже понад 5 років Україна воює за єдність і незалежність нашої держави. А все починалося у далекому 2013 році.

Ведучий: 21 листопада 2013 року до лютого 2014р. в Україні відбулася Революція гідності. Політичні та суспільні зміни, викликані відходом політичного керівництва України від законодавчо закріпленого курсу на європейську інтеграцію.

Ведучий: Розпочалися протестні акції проти корупції, свавілля правоохоронних органів і сил спеціального призначення, спрямовані на підтримку європейського вектору, зовнішню політику України, яка пізніше дістала назву Євро Майдан. Вони значно поширилися після свого розгону демонстрації в Києві 30 листопада.

Ведучий: По всій країні прокотилася хвиля мітингів, демонстрацій і студентських страйків. Фінальними, найбільш драматичними стали події в Києві 18-20 лютого 2014 року, в ході яких загинули більше сотні протестувальників, більше тисячі було поранено. Так з'явилася Небесна Сотня.

Солдате, дякую тобі

Вклоняюсь низько за твій подвиг,

Війна на сході України

Ведучий: У квітні 2014 року збройний конфлікт загострився на сході нашої держави.. Українська влада у відповідь заявила про проведення антитерористичної операції з залученням збройних сил.

Ведучий: Каменчане також стали гострою цих жахливих подій. Звичайні люди, молоді юнаки, дорослі чоловіки, солдати і офіцери, студенти і робітники вони всі прожили різне життя хтось досі довге, а хтось зовсім коротке. Але їх об'єднало одне – любов до України.

Ведучий: Війна, яка сьогодні випала на долю нашого покоління, на долю нашої батьківщини не виняток. Коли вона закінчиться, а вона обов'язково закінчиться, то буде ще довго нагадувати про себе - поки живі будуть ті хто, втратив у цій війні дітей, рідних і близьких, поки будуть боліти рани воїнів, поки люди будуть пам'ятати про цю війну, пам'ятати про тих хто заради Батьківщини віддав своє життя. 27 наших земляків на сьогодні загинуло у полум'ї антитерористичної операції :

Хвилина мовчання

№ з/п	ПІБ рік народження	Дата загибелі	При яких умовах загинув
1	ЛІСНОЙ Сергій Володимирович 21.11.1978	14.06.2014	Загинув, м. Луганськ в збитому літаку ІЛ- 76
2	АВДЄЄВ Костянтин Сергійович 05.08.1991	14.06.2014	Загинув, м. Луганськ в збитому літаку ІЛ - 76
3	МОСЬПАН Віталій Олексійович 07.08.1976	19.06.2014	Красний Лиман Донецька обл. Вогнепальне поранення
4	КАКАЛЮК Олександр Валентинович 20.07.1976	02.08.2014	м.Шахтарськ Донецька обл. вогнепальне поранення
5	КОРДАБНЬОВ Володимир Олександрович 1964	07.08.2014	с. Степано-Кринька Амвросіївський район Донецької обл. вогнепальне поранення у зоні АТО
6	КОЧУРА Максим Дмитрович 1994	07.08.2014	с. Степано-Кринька Амвросіївський район Донецької обл. вогнепальне поранення у зоні АТО
7	МЕЛЬНИКОВ Олександр Юрійович 20.05.1980	12.08.2014	м. Вуглегірськ Донецької обл. вогнепальне поранення у зоні АТО
8	ЗАГОРОДНІЙ Олександр Сергійович	21.07.2014	м. Старобе-Шеве Донецька обл. Вибухова травма
9	КИРИЛЮК Василь Сергійович 11.08.1985	16.08.2014	м.Вуглегірськ Донецької обл. вогнепальне поранення у зоні АТО
10	СКРАБУНОВ Микола Сергійович 18.11.1986	21.08.2014	м. Ілловайськ Донецька обл. від осколкового поранення в зоні АТО
11	РОВЕНСЬКИЙ Дмитро Олександрович 26.04.1976	29.08.2014	м.Ілловайськ Донецька обл. від осколкового поранення в зоні АТО
12	ДРОБНИЙ Денис Євгенійович 01.03.1984	05.09.2014	Донецька обл. вибухова травма в зоні АТО
13	ВОЛОШИН Юрій Сергійович 09.10.1992	06.11.2014	сmt. Курахово Донецька обл.вибухова травма в зоні АТО

14	БОРОДАЙ Сергій Юрійович 21.09.1977	23.11.2014	с.Орлово - Іванівка Шахтарський район Донецька обл. вибухова травма в зоні АТО
15	УДОВИЦЬКИЙ Ігор Миколайович, 21.06.1973	10.12.2014	На дорозі між с.Орехово- Донецьке та с. Кряковка Новоайдарський район Луганська обл. від вогнепального поранення в зоні АТО
16	СЛІСАРЕНКО Сергій Станіславович, 05.02.1963	22.01.2015	с.Красний Партизан Ясинуватський район Донецька обл. вибухова травма в зоні АТО
17	ПАНЧЕНКО Едуард Андрійович, 04.07.1992	08.02.2015	Помер, Знаходячись на лікуванні, після поранення у зоні АТО в шпиталі м. Київ
18	КОВАЛЕНКО Євген Анатолійович, 06.02.1983	13.03.2015	Помер знаходячись у відпусці від серцево- легеневої недостат.
19	КРИМІНСЬКИЙ Дмитро Валентинович 1985 р.н.	15.02.2015	Загинув, знаходячись у відпусці в дорожньо - транспортній пригоді у м.Дніпродзержинськ
20	НОР Олександр Олександрович 1988 р.н.	24.02.2015	Помер у зв'язку з гострою серцево-судинною недостатністю у В/ч А 0339
21	ЖАРКОВ Володимир Миколайович 1983 р.н.	24.04.2015	Помер у лікарні від поранень отриманих під час виконання бойового завдання у зоні АТО
22	КУЧЕРОВСЬКИЙ Станіслав Сергійович 1984 р.н.	15.05.2015	с. Новоселівка Перша, Донецької обл. під час участі в АТО
23	Яровий Володимир Валентинович 1975 р.	Серпень 2014	Загинув у Донецькій обл. під час участі в АТО
24	Ткаченко Сергій Миколайович	24.10.2015	Приймав участь в АТО у 2014 р. Помер у тубдиспансері м. Дніпропетровськ, після тривалого лікування

Ведучий: Кожен з них – герой, віддавши найцінніше – своє життя за ради нової України

Ведучий: Герой – це людина, яка знає, що є блага, дорожчі за життя, людина, яка присвятила своє життя служінню держави, людина, яка присвятила себе одну служінню багатьом.

пісня

Поцілуй мене на прощання,
Обніми мене, обніми...
Швидко час іде до світання,
А світанок серед до війни...

Ця війна, здається, усюди
Заступила неба блакить,
Я б тебе не пустила б нікуди,
Тільки хто ж мене захистить?.

А дорога із дому далека,
Хай дорога додому легка,
На війну повертатись нелегко
Та в солдата доля така.

У тумані дивного стону
Куля хай тебе обмина,
Буду я молитися Богу
І чекати біля вікна.

Ангелів в далеку дорогу
Хай летять з тобою вони,
Дорога ціна перемоги
Залишилась на полі...
Волю не дають, а здобувають.

Ведучий: Для багатьох Українців все не так просто , тому що деякі з них сьогодні на фронті , у зоні АТО, інші де який час перебували там. Саме вони, які бачили війну в обличчя, можуть правдиво відповісти на питання: що для них сьогодні життя, подвиг, любов до України?

Кепенач Олександр, по закінченні школи вступив до Військової академії ім. Петра Сагайдачного у м. Львові .По закінченні академії29 червня2014 року у званні лейтенанта десантних військ та розвідки. Олександр 18 серпня був направлений у зону бойових дій у складі 25 окремих дніпропетровської повітрянодесантної бригади. 20 січня при штурмі шахти Спартак Олександр отримав поранення і його евакували до шпиталю у м. Дніпропетровськ. До служби він повернувся через місяць, а вже у червні знову АТО

Ведучий: Дебальцево, Нижня Кринка, Димитрово, Авдєєвка, Селідово - це міста де Сашкові прийшлося воювати – що хвилини цінити своє життя і життя своїх підлеглих.

Ведучий: Сьогодні Олександр знаходиться Дніпропетровська область, Новомосковський район п. Гвардійський Бойових дій там немає, але щоб воно завжди було мирним йому потрібно чесно виконувати свій військовий обов'язок і будь в яку хвилину бути готовим захистити рідну Батьківщину.

Ведучий: На запитання, що для нього війна Олександр відповів: «Війна, це страждання і біль які вживаються в тебе і ти починаєш цінувати кожен хвилину свого життя і життя оточуючих тебе». А на запитання що таке подвиг? Він відповів: «Подвиг це вміння вижити, коли піднімаєшся в бій першим і за тобою піднімаються твої підлеглі». На питання, що для тебе значать слова: любов до Батьківщини? Він лаконічно відповів: «Є така професія Батьківщину захищати, і саме її обрав я. В цьому і є моя любов до Батьківщини».

Ведучий: Однокласник Саші – Агафонов Родіон Сергійович .Вчителі кажуть, що в цьому хлопці сьогодні неможливо впізнати того крихкого не завжди впевненого в собі учня. «Тоді в шкільні роки - каже Родіон, я не міркував про те щоб стати професійним військовослужбовцем і якби ні війна я був би звичайним інженером-хіміком. Але час обрав нас, і я повинен був стати на захист Вітчизни».

Ведучий: В березні 2014 року отримав повістку. «Ховатися я і не думав. Прийшов час виконати свій військовий обов'язок»,- говорить Родіон. Місцем його служби стала 93 окрема механізована бригада. Саме в цій бригаді він став навідником танку одного з танкових взводів. Життя вирішило випробувати Родіона на міцність духу і ось він на фронті «В одному з боїв мене контузило від розриву гранати РПГ. Страшно було? На диво, ні. Страшно інше: коли тобі треба оборонятися, а все що може зберегти життя закінчилося. А ти розумієш, що потрібно жити всім смертям на зло. І ти держишся і живеш. Цей кошмар мені зараз досить часто сниться, але тоді то були звичайні воєнні будні».

Ведучий: А 14 листопада 2014 року за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі, Родіон був нагороджений орденом «За мужність III ступеня». На питання: «За який подвиг він отримав орден? Родіон відповів, що подвиг він не який не здійснював, а просто чесно виконував свій громадянській обов'язок- захищав Батьківщину.

Ведучий: Зараз Родіон закінчив в Національну академію сухопутних військ. і захищає нашу Батьківщину. І може ще ні одну нагороду він отримує за свою службу, але ця перша нагорода є мірило його мужності

Вчитель– Хлопці налаштовані героїчно, вони є патріотами, вони є діти своєї землі і я вважаю, що вони налаштовані лише на перемогу, так як по іншому не може бути. Мі дуже пишаємося ними, я дуже пишаюся своїми учнями, вони в мене справжні герої...Вони дуже мужні. Хотілось, щоб усі хлопці повернулися живими. –

Ведучий: Війна, яка сьогодні випала на долю нашого покоління, на долю нашої батьківщини не виняток. Коли вона закінчиться, а вона

обов'язково закінчиться, то буде ще довго нагадувати про себе - поки живі будуть ті хто, втратив у цій війні дітей, рідних і близьких, поки будуть боліти рани воїнів, поки люди будуть пам'ятати про цю війну, пам'ятати про тих хто заради Батьківщини віддав своє життя. 27 наших земляків на сьогодні загинуло у полум'ї антитерористичної операції (учні називають імена загиблих).

Ведучий: Друга Світова війна, війна в Афганістані, війна на сході України - це смерть, біль..... Подвиг - це завжди жертва, але водночас це і життєвий вибір. На таке здатні тільки благородні, самозречені натури з високим почуттям обов'язку перед сім'єю, батьками, дітьми, друзями, народом, Батьківщиною. Ті, хто здійснив подвиг в ім'я народу, здобули моральне безсмертя, вічну вдячність і пам'ять нащадків.

Учні співають пісню

Шумейко Л. В.,

заступника директора з виховної роботи

Херсонська загальноосвітня школа I-III ступенів №13

Херсонська область, Україна

Слепухіна Р. І.,

вчитель історії,

Херсонська загальноосвітня школа I-III ступенів №13

Херсонська область, Україна

СЦЕНАРІЙ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ «УРОКИ ВІЙНИ ТА ГОЛОКОСТУ – УРОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ»

Мета: розкрити зміст подій, пов'язаний з трагедією Голокосту в Бабиному яру і на Херсонщині, виховувати гордість за тих співвітчизників, які віддали своє життя заради інших, продовжувати формувати основу культури міжнаціональних відносин у суспільстві, учити співчувати та допомагати ближньому.

Хід заходу

Слово викладача:

Українська та світова спільнота у вересні 2020 року відзначатиме 79-ту річницю початку подій у Бабиному Ярі, що є символом трагедії Голокосту та нацистських злочинів на українській землі, жертвами яких стали мільйони людей. Бабин Яр став могилою десятків тисяч євреїв, а також українських патріотів, військовополонених, циган та інших громадян. Лише за два дні, 29 та 30 вересня 1941 року, було знищено більше 30 тисячі євреїв. Усього за роки нацистської окупації Києва (1941-1943 рр.), за різними джерелами, було знищено близько 100000 осіб. 79-річчя трагедії Бабиного Яру є нагодою не тільки згадати жертв війни та Голокосту, але й вшанувати героїв опору нацизму. Ми повинні ніколи не допустити подібних подій заради рятуння життя людей

(Демонстрація Видео Олександра Розенбауса «Бабин Яр» 4.06 мин.) на фоні музики Менселлі к фільму «Реквієм по мечте»

Ведучий 1:

Бабин Яр — урочище на північно-західній околиці Києва. Перша згадка — у 1401, коли володарка цієї землі жінка-шинкарка («баба») продала її Домініканському монастирю. У 15 — 17 ст. згадується також як урочище Бісова баба, Шалена баба.

Ведучий 2:

У 1869 році неподалік від Бабиного Яру заснували Сирецький військовий табір. У 1895 на території табору була закладена Дивизионная церква. На місці цієї церкви пізніше знаходився вхід в Сирецький концентраційний табір. У 1870 році територія на півдні Бабиного Яру була використана під будівництво Лук'янівського кладовища, яке закрили в 1962 році. В даний час територія кладовища є заповідною зоною

Ведучий 1

У 1891-1894 роках поряд з Бабиним Яром було засновано Нове єврейське кладовище. Його закрили в 1937 році і остаточно знищили під час Другої світової війни. Зберігся лише маленький фрагмент цвинтаря, що залишилися поховання були пізніше перенесені на Берковецьке кладовище.

Ведучий 2.

У 1935 році, в газеті "Більшовик" з'явилася замітка: "Гора злетіла в повітря. Вибух амоналу в Бабиному яру". Мова йшла про те, що Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву (Тсоавіахім) вирішило побудувати в Бабиному яру стадіон для проведення показових всеармійські стрілецьких змагань. Для скорочення термінів будівництва був задіяний спосіб переміщення ґрунту за допомогою спрямованих вибухів.

Автор замітки образно описує вибух, і ось фінал: "Повільно сідає піщаний пил. Вже можна розгледіти результати вибуху. Піщана гора зникла. Повалені на бік численні кубометри землі".

Ведучий 1:

У загальній складності у Бабиному яру провели десяток таких вибухів, для чого була використана тонна амоналу. У результаті замість схилу гори утворилася рівний майданчик, обгороджений, з одного боку уступом (результат вибухів) - крутою стіною, заввишки від 12-ти до 17-ти метрів і довжиною до ста метрів, а з інших сторін - яром. До стадіону вів вузький пологий спуск з боку, де зараз розташована станція метро "Дорогожичі". Як зазначив заступник голови Тсоавіахіму - керівник будівництва стадіону: "Бабин яр за своїми природними умовами - прекрасне природне стрільбище".

Ведучий 2.

на фоні музики реквієма Альбіони

На жаль, його слова стали пророчими. Під час захоплення Київа німецьки нацисти 19 вересня 1941 року, використовували Бабин Яр для проведення масових розстрілів. Перший розстріл відбувся 27 вересня 1941

року - було страчено 752 пацієнти психіатричної лікарні ім. Івана Павлова, що розташовувалася поруч з ярмом.

Ведучий 1. Друга світова війна обернулася для Києва низкою трагічних подій, незліченними людськими втратами та матеріальними збитками. Вже на світанку 22 червня 1941 року Київ бомбардувала німецька авіація, а 11 липня німецькі війська підступили до Києва. Київська оборонна операція тривала 78 днів. Форсувавши Дніпро в районі Кременчука, німецьким військам вдалося оточити Київ, а 19 вересня місто було взяте. При цьому у полон потрапило понад 665 тисяч бійців і командирів, захоплено 884 одиниці бронетехніки, 3718 гармат тощо.

Ведучий 2

24 вересня на Хрещатику НКВД підірвало два будинки, де влаштувалися представники окупаційної адміністрації. Вибухи і пожежі влаштовувалися і в наступні дні, було зруйновано близько 940 великих будівель. Нацисти розцінили це як привід для ліквідації єврейського населення. В Наприкінці вересня 1941 року зондеркоманда захопила дев'ять провідних рабинів Києва і наказала їм звернутися до населення: "Після санобробки всі євреї і їхні діти, як елітна нація, будуть переправлені в безпечні місця ..." 27-28 вересня нацистські власті віддали наказ про те, щоб 29 вересня єврейське населення міста до 8 години ранку прибуло в призначену точку збору з документами та цінними речами. За непокору наказу - розстріл.

Ведучий 1

По місту було розклеєно більше 2 тисяч оголошень. Паралельно через двірників і кербудів поширювалася дезінформація про перепис і переселення євреїв. Більшість з залишилися в місті євреїв - жінки, діти і люди похилого віку (доросле чоловіче населення було призвано в армію) прибутку в призначений час. Були зібрані також і представники деяких інших нацменшин.

Відео Ужасы урочища Бабий Яр (3 мин. 21 сек)

Ведучий 2.

У минулому актриса Діна Пронічева, дивом уціліла під час розстрілу й спромоглася вночі вибратися з Бабиного Яру, в своїх свідченнях свідчила: «На моїх очах роздягали, били: люди істерично сміялися, мабуть, божеволіли, ставали за кілька хвилин сивими. Грудних дітей виривали у матерів і кидали нагору через якусь піщану стіну, всіх голих шикували по дві-три людини і вели на височину до піщаної стіни, у якій були прорізи. Туди люди входили і не поверталися ... З протилежного боку їх розстрілювали з кулеметів, люди падали вниз у дуже глибоку прірву ».

Ведучий 1

Сторож Лук'янівського кладовища Сергій Іванович Луценко, колишній очевидець страшного злочину, розповідав: «Століттями ховали на Лук'янівці мерців, але прокляті фашисти за один тиждень поховали в Бабиному Яру стільки, що й на трьох кладовищах не вкладеш ... Зі сторожки на кладовищі було добре видно, як людей роздягали догола, як з автоматів і

кулеметів розстрілювали поставлених над прірвою, як хапали дітей за ніжки, піднімали і кидали живими в яр ».

Ведучий 2

Так як розстріляти всіх прибулих за одну добу не встигли, як пункт тимчасового утримання використовувалися приміщення військових гаражей. За два дні 29-30 вересня 1941 зондеркоманда 4а під командуванням штандартенфюрера Пауля Блобеляпрі участю частин вермахту (6-ї армії) та Київського куреня української допоміжної поліції під командуванням Петра Захвалинського (сам Захвалинського ніякого відношення до цих розстрілів не мав, тому що прибув до Києва лише у жовтні 1941 р.; в 1943 р. його вбили німці) розстріляли в цьому яру 33 771 осіб - практично все єврейське населення Києва. Подальші розстріли євреїв відбулися 1, 2, 8 і 11 жовтня 1941, за цей час було розстріляно близько 17 000 євреїв.

Ведучий 1.

Масові страти продовжувалися аж до самого відходу німців з Києва. 10 січня 1942 були розстріляні 100 матросів Дніпровського загону Пінської військової флотилії. У 1941-1943 роках у Бабиному Яру було розстріляно і поетесу Олена Теліга і її чоловіка, у якого була можливість врятуватися, але він вважав за краще залишитися з дружиною і друзями по редакції «Українського слова» .

Ведучий 2

Перед очима, як наяву, постають незлічимі натовпи людей (150 тисяч? 200 тисяч?), гнаних фашистами на розстріл “до одної ями” Бабиного Яру ... І була серед них Олена Теліга. Так і не дожила вона до своїх 35 років ... У спадок залишились вірші цієї нескореної українки.

Учень. (на фоні реквиома Альбионі)

Пломінний день

День прозорий мерехтить, мов племінь,

І душа моя горить сьогодні.

Хочу жити, аж життя не зломить,

Рватись вгору чи летить в безодню.

Хоч людей довкола так багато,

Та ніхто з них кроку не зупинить,

Якщо кинути в рухливий натовп

Найгостріше слово – Україна.

І тому росте, росте прокляття!

Всі пориви запального квітня

Неможливо в дійсність перелляти,

На землі байдуже-непривітній.

Хочу крикнуть в далечинь безкраю

І когось на допомогу кликать,

Бо душа моя сьогодні грає

І рушає на шляхи великі.

Хай мій клич зірветься у високість

І, мов прапор в сонці, затріпоче,
Хай кружляє, мов невтомний сокіл,
І зриває рідних і охочих!

Ведучий 1.

Бабин Яр, також, став місцем розстрілу п'яти циганських таборів. У загальній складності, в Бабиному Яру в 1941-1943 було розстріляно від 70 000 до 200 000 чоловік. Євреї-ув'язнені, яким німці наказали спалювати тіла в 1943 році, стверджували про 70-120 тис

Ведучий 2

Крім того, на місці військового табору частин РСЧА був відкритий Сирецький концтабір, в якому містилися комуністи, комсомольці, підпільники, військовополонені та інші. 18 лютого 1943 в ньому були розстріляні троє гравців футбольної команди «Динамо» - учасників «Матчу смерті»: Трусевич, Кузьменко та Клименко.

Ведучий 1

Всього в Сирецькому концтаборі загинуло не менше 25 000 чоловік. Відступаючи з Києва і намагаючись приховати сліди своїх злочинів, нацисти в серпні - вересні 1943 встигли частково знищити табір, вирили і спалили на відкритих «печах» безліч трупів, кістки перемелювалися на спеціально привезених з Німеччини машинах, попіл був розсипаний по всьому Бабиному

Яру. У ніч на 29 вересня 1943 року в Бабиному Яру відбулося повстання біля печей 329 ув'язнених-смертників, з яких врятувалися лише 18 чоловік, інші 311 героїчно загинули. Ті, що врятувалися в'язні стали згодом свідками спроби німців приховати факт масових убивств. Після порятунку Києва Червоною армією 6 листопада 1943 Сирецький концтабір був табором для німецьких полонених до 1946. Після цього табір знесли, а на його місці наприкінці 1950-х заснували житловий масив Сирець та облаштували парк ім. Сорокаріччя Жовтня (зараз він носить назву Сирецький парк

Ведучий 2. У різних публікаціях даються різні цифри загальної кількості знищених у Бабиному Ярі — приблизно від 70 тисяч до 200 тисяч осіб. У 1946 році на Нюрнберзькому процесі наводилася оцінка близько 100 тисяч осіб, згідно з висновками спеціальної державної комісії для розслідування нацистських злочинів під час окупації Києва.

Ведучий 1.

Так виглядав піщаний кар'єр (стрільбище), розповів (1944 р.) в нарисі про Бабин Яр єврейський письменник Іцик Кіпніс - учасник першого, після визволення Києва, стихійного мітингу: "Ті, хто не знає дороги, не питають, бо бачать, що всі йдуть туди <...>

Піщані обриви обсипаються під нашими ногами і тягнуть нас униз. <...> Наші серця згуртувалися і погляди спрямовані до великого зарослого майданчику, схожого за формою на чотирикутну чашу. Посудина, на дні якої не залишки недопитого вина, а кров, від дощу і снігу втратила свій колір. Видно лежить в низині зім'ятий і потемнілий шматок білої тканини. це було

колись сорочкою валяються шматки волосся, старий кашкет - все це виглядає страшніше смерті ...

Ведучий 2.

У 1969 році за дорученням Держбуду УРСР була створена комісія (керівник - відомий київський архітектор Валентина Шевченко), до якої увійшли учасники та свідки трагічних подій, а саме – ті, хто вижив під час розстрілу і військовополонені, які відкопували і спалювали останки загиблих. Комісія встановила факти і склала акт від 5 квітня 1969 про те, що в Бабиному Яру "масові розстріли та поховання відбувалися на території в межах вулиць Мельника та Ново-Окружній (відповідно сучасні назви - Мельникова і Олени Теліги - Л.Д.) до вулиці Дем'яна Бедного (Ольжича - Л.Д.)". Межі цієї території вказані в додатку до Акту і занесені в план сучасного Києва.

Ведучий 1.

Енергетика у цього місця була жахливою, постійно відбувалися події. У 1950 міська влада ухвалила рішення залити Бабин Яр рідкими відходами прилеглих цегляних заводів. Яр перекрыли земляним валом, щоб не допустити затоплення житлових районів. Особливості валу і пропускну здатність дренажу не відповідали навіть мінімальним нормам безпеки. Вранці в понеділок 13 березня 1961, через сильне танення снігу, вал не встояв під натиском води, і в результаті селевий потік висотою до 14 метрів ринув на Куренівку. Рідиною залило площу понад 30 гектар, знищено більше 30 будівель, зруйновано трамвайне депо ім. Красіна. Пам'ятник жертвам Куренівської трагедії, відкритий у березні 2006 року

Ведучий 2. Інформація про катастрофу піддавалася жорсткій цензурі, її масштаби сильно применшувати. Багато жертв були спеціально поховані на різних кладовищах у Києві з зазначенням інших дат і причин смерті, а частина тіл так і не знайшли під величезною товщею пульпи. Згідно з офіційним повідомленням комісії з розслідування причин трагедії, аварія погубила 145 осіб. А от сучасні дослідники Куренівської катастрофи стверджують, що насправді кількість жертв склало близько 1,5 тисяч чоловік. Цей епізод в історії Бабиного Яру називають Куренівської трагедією.

Ведучий 1. Німецький терор на залишив незайманим жоден регіон України. Під смертоносні подошви ніг Третього рейху потрапила й Херсонщина.

Сьогодні реальну картину впровадження «нового порядку» на території Херсонщини розкривають 74 «окупаційні фонди» зібрання Державного архіву Херсонської області.

Ведучий 2

Особливо жорстоку розправу вчинили німці над єврейським населенням. Перш за все єврейське населення було піддано жорстоким і принизливим тортурам. За розпорядженням комісара МАТТЕРНА від 2 січня 1942 року все єврейське населення міста зобов'язана була носити особливий

знак, який представляв собою коло, зроблений з тканини жовтого кольору, 5 см. шириною.

Ведучий 1

Четвертий параграф вищевказаного розпорядження говорить: «Знак треба носити: а) на правій стороні грудей, б) на середині спини, на верхньому одязі так, щоб його було добре видно. Від обов'язкового носіння цього знака звільняються діти до 3 років».

Ведучий 2

За невиконання даного розпорядження гітлерівські бандити погрожували тюремним ув'язненням чи примусовими роботами. Так попіралось гітлерівськими мерзотниками людську гідність.

Ведучий 1 Єврейське населення було зосереджено в районі форштадтських вулиць, у так званому «гетто», звідки вони не мали права виходити ні вдень, ні вночі.

Ведучий 2

Єврейське населення виконувало самі важкі та принизливі роботи: чистили вбиральні, перевозили вантаж, запрягаючись у вози, тягли машини з вимкненими двигунами і т. д.

Ведучий 1

За свідченнями очевидців та виробленими розслідуваннями встановлено, що восени 1941 р. в Херсоні було по-звірячому закатовано і розстріляно 10 тис. осіб з єврейського населення. Всього за час перебування на території Херсонщини було розстріляно 28541 радянських громадян і замучено 43589 чоловік. Якщо врахувати, що населення нашого краю в передвоєнні роки становило близько 750 тисяч, то загинула десята частина населення.

Ведучий 2

За рішенням Кнесету в 1953 році, коли на честь вшанування пам'яті жертв і героїв Голокосту був заснований Яд Вашем, людей, які були готові на самопожертву заради іншого, стали називати Праведниками народів світу. Присвоєння звання Праведник світу виражає собою прагнення єврейського народу віддати шану іншим національностям, які, ризикуючи своїм життям, рятували євреїв під час фашистської навали. Визнані Праведником світу отримують медаль і Почесну грамоту, а їх імена увічнюють в Яд Вашем на Горі Пам'яті в Єрусалимі.

Відео Сюжет ТБН - Израиль. Холокост.(2 мин. 45 хв)

Ведучий 1. Понад 2200 українців є Праведниками світу, їхні імена викарбувані на Стіні честі у Єрусалимі . На підставі Закону держави Израїль про Пам'ять Катастрофи (1951 р.) високе звання «Праведник народів світу» дістали 23 788 осіб (за даними «Яд ваШем» на 01 січня 2011 р.), вихідці з 45 країн світу, серед яких християни і мусульмани, віряни й атеїсти, чоловіки і жінки, люди всіх професій та різного віку, освічені та неграмотні, багаті та бідні. Усіх їх об'єднували людяність і мужність, прагнення, попри фашистський терор, зберегти найкращі моральні якості людини.

Вшануємо пам'ять загиблих під час Холокосту хвилиною мовчання.

Ведучий 2

Пройдуть роки, але ніколи не забудуться криваві злочини нацистського «нового порядку»: страхіття гітлерівських концтаборів, масових розстрілів, душоубок, убивств.

Якби фашисти не були розбиті
Могутнім залпом наших батарей,
Чи міг би залишитися на світі
Незнищеним хоча б один єврей?
То в кожному іудейському поколінні
Нехай звучить молитва на уста
Про тих, які зуміли
у Берліні
Повергнути знеславлений рейхстаг.

Ведучий 1.

Для багатьох народів незалежна Україна стала батьківщиною. Мир і злагода — це головне, що нам потрібно сьогодні. Пам'ятаючи **про трагедію минулої війни, ми з надією дивимося в майбутнє і віримо в нашу державу.**

Народе, що дав геніїв великих,
Народе, що несеш із світових глибин
Високий чесний дух серед обмовин диких,
Низький тобі уклін!
Нас хліб живив один, одні поїли води,
Ділили, як брати, ми радість і печаль.
І нам за землю цю, за цвіт її свободи
Життя віддять не жаль.
Нас не зломить повік, бо ми не поодинці,
А попліч ідемо крізь темряву негод...
Не умирать, а жити, євреї, українці!
Нехай живе народ!

Виконується Гімн України. (Боже Україну бережи)

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИКО- ПРАВОНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Ковтун-Павлова О.В.,
вчитель історії та правознавства,
КЗ «Якимівський ОЗЗСО»,
смт Якимівка, Запорізька область, Україна

РОЗРОБКА УРОКУ НА ТЕМУ: «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ» (9 КЛАС)

Мета уроку:

✦ **сформувати** поняття «кримінальне право», поняття та ознаки злочину, ознайомити учнів з джерелами кримінального права, показати на практичних вправах реалізацію кримінальних правових відносин, дати характеристику елементам складу злочину, видам, стадіям та співучасті у скоєнні злочину;

✦ **сприяти розвитку** інформаційної, комунікативної, соціалізуючої компетентностей, формуванню правової поведінки, розвивати вміння аргументувати власну думку та ефективно здійснювати пошук інформації, використовуючи такі мисленнєві операції як аналіз і синтез в роботі із нормативно-правовими актами

✦ **виховувати** стійке розуміння необхідності дотримуватися законів, що є запорукою правопорядку; повагу до закону.

Очікувані результати: після уроку учні зможуть:

✦ давати визначення кримінального права та називати його джерела;
✦ розкривати визначення співучасті у вчиненні злочину, називати співучасників;

✦ пояснювати, що таке злочин, розкрити його склад;

✦ називати види злочинів, стадії скоєння злочину, наводити приклади, аналізувати статті кримінального кодексу України

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

ХІД УРОКУ:

I. Організаційна частина. Привітання, перевірка наявності учнів та готовності до уроку.

Сьогодні на уроці ми продовжуємо вивчати 4 розділ програми «Неповнолітні як суб'єкти цивільних, сімейних, трудових, адміністративних і кримінальних правовідносин». Вивчаючи цей розділ ми знайомимось з галузями права.

II. Актуалізація знань.

✦ Назвіть галузі публічного права. (конституційне, адміністративне, фінансове)

- ✦ Що таке правопорушення?(протиправне, винне діяння, що завдає шкоди людям, суспільству, державі і спричиняє юридичну відповідальність)
- ✦ Назвіть основні види правопорушень?(проступки та злочини)
- ✦ Які причини можуть бути для скоєння правопорушення?(незнання законів, низький рівень свідомості, безкарність, шкідливі звички (алкоголь, наркотики)та інше.
- ✦ Як називається карність протиправної поведінки?(юридична відповідальність)

III. Мотивація навчальної діяльності.

Перегляд фрагменту кінофільму.

1. Як називається діяння зазначене в сюжеті?
2. Яка галузь права регулює відносини, що сталися?
Оголошення теми уроку та очікуваних результатів.

IV. Оголошення теми та завдань уроку. Знайомство з епіграфом уроку.

Епіграф до уроку:

«Людина є ні що інше, як ряд її вчинків»

Гегель

Питання для розгляду на уроці

1. Поняття злочину. Види злочинів.
2. Стадії скоєння злочинів.
3. Співучасть у злочині.

V. Вивчення нового матеріалу.

Ознакою сьогодення, на жаль, є зростання в Україні злочинності. Перед державою стоять серйозні завдання боротьби зі злочинністю. Юридичною базою боротьби зі злочинністю є кримінальне законодавство. Саме ґрунтовне знання питань з кримінального права надають можливість ефективного його застосування на практиці.

Стан злочинності в Якимівському районі (Слайд 7)

вид злочину	2019 рік	2018 рік	динаміка %
тяжкі	507	517	- 1,9
особливо тяжкі	258	159	+ 62,3
грабежі	34	6	+ 466,7
крадіжки	679	538	+ 26,2
шахрайство	54	58	- 6,9

- ✦ Розповідь учителя

Під злочинном у побуті розуміють дії, які порушують закон і підлягають кримінальному покаранню.

Поняття «злочину» має давню історію і ставлення до нього суспільства було різним. У Давньому Єгипті та Греції злочином вважалося залишення батьків без поховання. У багатьох країнах Європи в період Середньовіччя злочином оголошувалася ересь. Кровна помста в одних країнах розглядалась як обов'язок, а в інших — як злочин. У роки царювання Московського царя

Олексія Михайловича злочином вважали такі дії, як порушення «обов'язків ходити до церкви», «недотримання посту».

Уперше спробу дати визначення поняття «злочин» зробили римські юристи. Злочином вони вважали дії, які характеризуються насильством або обманом.

Проте для юридичної науки є важливим більш точне визначення цього поняття, яке зазначене в ст. 11 Кримінального кодексу України.

1. Поняття злочину. Види злочинів.

Робота з дефініцією «злочин» (робота в групах).

1-а група опрацьовує статтю 11 ККУ і порівнює дефініції «злочин» та «правопорушення»;

2-а група опрацьовує статтю 12 ККУ і визначає класифікацію злочинів; Розгляд ситуацій.

а) громадянин країни Г займався на території України збором інформації, що становила державну таємницю;

б) група осіб протягом 2 років здійснювала викрадення людей;

в) стоматолог зареєстрував приватне підприємство і відкрив кабінет не вказавши в реєстраційних документах рішення суду про заборону займатися медичною практикою;

г) лікар в інтерв'ю газеті повідомив про захворювання громадянина Н.

2. Стадії скоєння злочинів.

Опрацювати текст ст.14-16 ККУ та заповнити таблицю.

	Стадії вчинення злочину		
	Готування до злочину	Замах на злочин	Завершений злочин
У чому полягає			Вчинення діяння, передбаченого ККУ
Чи доведено дії до кінця			завершено
Причини припинення діяння	З причин, які не залежать від волі особи		
Відповідальність		Особа відповідатиме за злочин, на який скоєно замах	

3. Співучасть у злочині.

Ст. 26 ККУ. Поняття співучасті., Ст. 27 ККУ. Види співучасників., Ст. 28 ККУ. Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією.

Метод «Навчаючи вчуся».

Опрацюйте матеріал про одну з форм співучасті у злочині та ознайомте представників інших груп із цією інформацією.

Картка №1

Учинення злочину групою осіб це менш небезпечна та недосить поширена форма співучасті. Вона характеризується невисоким ступенем узгодженості та приєднанням учасників до виконавця злочину тільки під час його вчинення без попередньої змови між собою. Наприклад, працівник залізничної станції Петренко побачив, що Воронов відкрив контейнер з імпорнтними товарами і складає у мішок хутряні куртки. Він підійшов до контейнера і з мовчазної згоди Воронова також викрав шість хутряних курток.

Картка №2

Учинення злочину групою осіб за попередньою змовою має місце тоді, коли співучасники ще до початку злочину домовилися про спільне його вчинення (наприклад, громадянин Петренко попросив свого знайомого Василенка вкрати на базі й привезти йому за винагороду бочку бензину).

Картка №3

Злочин вчинений організованою групою (трьома або більше особами), якщо він вчинений групою осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для здійснення одного або кількох злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Організована група характеризується обов'язковими ознаками — попередньою змовою та стійкістю.

Картка №4

Злочинна організація є найбільш небезпечним з усіх форм співучасті. Злочинна організація є стійким ієрархічним об'єднанням осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної злочинної діяльності з метою вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації. Наприклад, злочинні організації в сфері наркобізнесу або торгівлі людьми.

VI. Закріплення нових знань і вмінь. (юридичний практикум)

1. Група підлітків віком від 13 до 17 років вночі зламала замок, проникла до сільського магазину і вкрала товарів на суму 5000 грн.

2. Під час полювання мисливець почув у кущах важкі кроки і, очікуючи саме з цього напрямку появи звіра, здійснив постріл із рушниці. Але як виявилось замість звіра до місця розташування мисливців наближався їхній товариш, що запізнився. Чоловік отримав важке поранення від якого пізніше помер в лікарні.

3. Молода жінка викрала дитину, вимагаючи від батьків викуп у 18 тисяч доларів. Завдяки діям спецпідрозділів органів внутрішніх справ її було затримано, дитину повернуто батькам без будь якої фізичної шкоди.

4. Група молодиків уночі намагалася відкрити автомобіль з метою його викрадення. Їх було затримано поряд патрульної служби поліції.

5. Іван мріє про красиве життя. Він лежить на дивані і розмірковує в якому з місцевих магазинів наприкінці робочого дня може бути найбільша

виручка, щоб задарма не ризикувати і здійснити напад з максимальним результатом.

VII. Рефлексія.

Висловіть свої думки, розпочинаючи речення :

- Протягом уроку я мав змогу ...
- Новим для мене стало...
- Особливо сподобалося...
- Для себе я зробив такі висновки...
- Отримані на уроці знання я зможу використати:...

VIII. Домашнє завдання.

- 1) Правознавство: Підручник для 10 кл., § .26;
- 2) Знайдіть у пресі повідомлення про резонансні кримінальні злочини та їх покарання;
- 3) Розробіть рекомендації « як не стати жертвою злочину».

Любченко В.В.,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель історії

Новогуївинська гімназія

смт Новогуївинське, Житомирська область, Україна

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Історія як наука виросла з прагнення людей фіксувати те, що пережито. Саме тому, нам історикам добре відомо що існувала колись епоха, коли володіння інформацією та здатність її відтворювати, надавали переконливу перевагу. Проте сьогодні, у стрімкому та дикому кругообігу світу: те, що вправно спрацьовувало раніше, більше не працює, і в XXI ст. освіта містить забагато мінливого і невідомого, щоб ми мали змогу з цим впоратися, використовуючи лише знання.

Пошук і розробка діючих засобів підвищення ефективності освітньої діяльності на уроках історії є актуальною та своєчасною. Однією з умов для реалізації цього завдання є використання візуалізації з урахуванням постійного збільшення кількості інформації, в якій стає все важче орієнтуватися. Враховуючи вищезазначене, ми описуємо деякі сучасні способи візуалізації інформації, що допомагають систематизувати історичну інформацію, висловлювати власну точку зору та її відстоювати.

Український тлумачний словник дає наступне визначення поняття візуалізація - це одержання (подання) видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження. Іншими словами, допомагає бачити проблему, вияляти суперечності, висувати ідеї та аналізувати.

Результати соціально-психологічних досліджень, стверджують, що людина запам'ятовує 10% з того, що прочитає, 20% від почутого, 30% - від побаченого, 50% - від одночасно побаченого і почутого, 70% - від побаченого, почутого та обговореного, 90% - від побаченого, почутого, обговореного й активно виконаного [8, с. 6]. Тобто, чим більше проблемості в наочній інформації, тим вищим буде ступінь розумової активності учня. Сьогодні, науковці визначають, що візуальне мислення є найвищим рівнем розвитком наочних форм мисленнєвої діяльності. Однак, варто пам'ятати, що семантичне (факти) і епізодичне (візуальне) мислення перебувають у постійній взаємодії [7, с. 98]. Тому, важливим аспектом використання візуальних навчальних матеріалів є визначення оптимального співвідношення наочних образів, словесної та символічної інформації.

Пригадаємо теорію про стилі навчання. У звіті про результати опитування, здійсненому 2004 року британським дослідницьким центром із розвитку освіти й професійних навичок, порівнюються понад 70 стилів навчання, що їх нині пропонує ринок. Автори звіту стверджують, що прихильники цих інструментів створюють засновану на корисливих інтересах індустрію з «бедламом суперечливих аргументів». На думку дослідників, украй згубною є спокуса класифікувати, вішати ярлики й зациклюватися на стереотипах, адже це призводить до хибного відчуття слабкого потенціалу [1, с. 125]. Однією з найпоширеніших теорій про стилі навчання - теорія VARK, розроблена новозеландцем Нілом Флемінгом на початку 90-х рр ХХ ст.. Ця ідея так глибоко вкорінилась в нашій свідомості, що стала народною мудрістю в галузі освіти та невід'ємною частиною того, як люди себе сприймають. Ніл Флемінг працював шкільним інспектором. Спостерігаючи за роботою вчителів, він помітив що лише деякі могли повністю донести інформацію до всіх учнів. Тому, він зробив припущення, що люди по різному сприймають інформацію. За цією теорією, слід виокремлювати чотири види сприйняття інформації: візуальний (V), аудіальний (A), читання (R) і кінестетичний (K). Теорія набула особливого поширення серед вчителів, оскільки переконувала що можна зацікавити кожного учня, якщо підійти до нього з розумінням його стилю навчання [10].

Проте, у 2008 році когнітивним психологам Гарольду Пешлеру, Марку Макденіелу, Дагу Рореру і Бобу Бйорку доручили здійснити дослідження, яке мало підтвердити, що студенти з певним стилем навчання (наприклад, візуали) краще справляються, коли їм викладають у цьому стилі (візуальному), ніж в іншому (аудіальному). Дослідники, дійшли висновку, що важливіше, щоб метод викладання відповідав предмету, який викладається: візуальний - для геометрії, географії, історії, вербальний - для поезії, тощо. Коли стиль викладання пасує до змісту матеріалу, усі учні засвоюють краще, незалежно від того, якому методу сприйняття інформації віддають перевагу [1, с. 126]. Сьогодні, кожен вчитель у нашій державі має змогу і право, яке гарантовано ст. 54 Закону України «Про освіту», підібрати саме ті методи роботи які

сприятимуть ефективності навчання учнів та розвивати в них пізнавальну активність [4].

Візуалізацію можна використовувати на всіх етапах уроку: під час сприйняття та усвідомлення нового матеріалу, повторення, закріплення, узагальнення та систематизації знань, роботи з текстом, самостійної роботи, як форму домашнього завдання та ін. Даний вид роботи сприяє формуванню інформаційної компетентності.

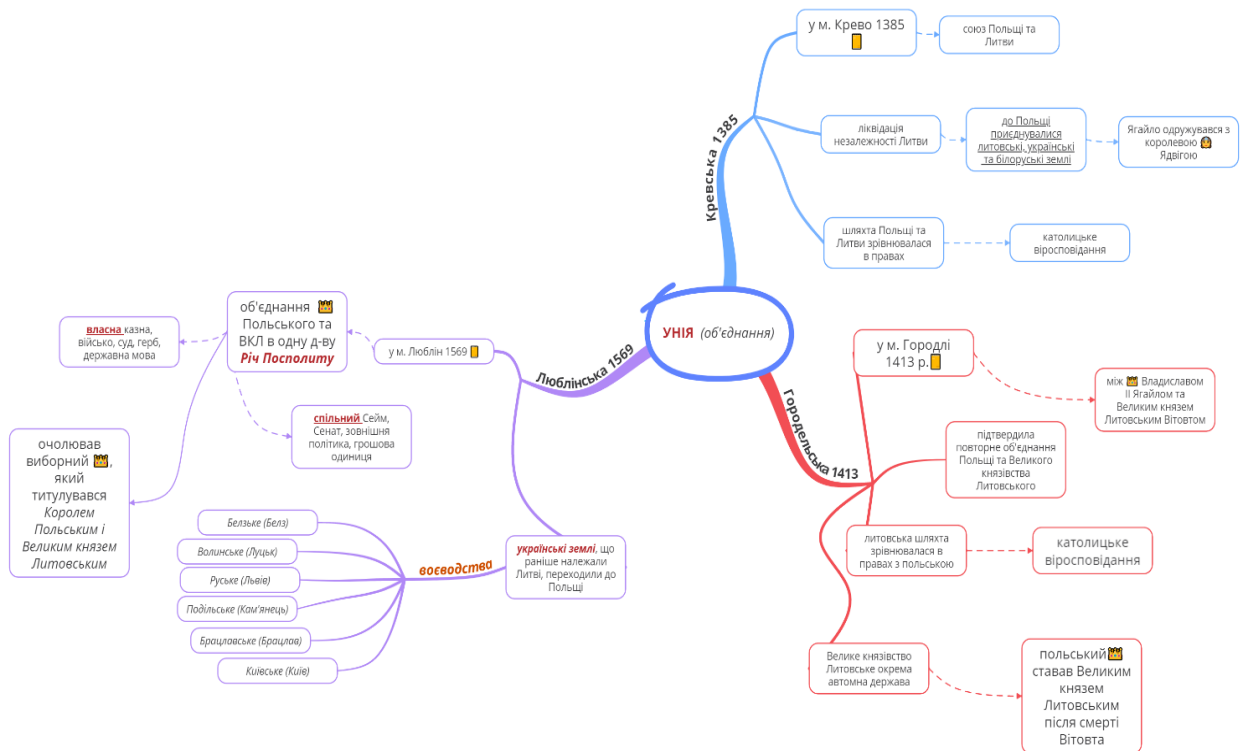
Одним із способів візуалізації інформації на уроках історії є інтелектуальні карти. Суть інтелект-карт полягає в пов'язуванні окремих елементів головним чином асоціативними зв'язками, найбільш звичними саме для людського мислення і пам'яті. Інтелектуальна карта є комбінованим методом навчання, який поєднує пізнавальну, художньо-продуктивну, мовленнєву, навіть рухову чи театралізовану діяльність.

Вважається, що подібний метод візуалізації інформації вперше застосував філософ Порфирій Тіросський ще в III ст.н.е., намагаючись розібратися в концепціях Аристотеля. Серйозні сучасні розробки в даному напрямі відносяться до 1960-х років і були пов'язані з розвитком теорії семантичних мереж стосовно вивчення людського мислення в процесі навчання. Базові правила для «Concept mapping» розробив професор Джозеф Новак з Корнуельського університету, який запозичив цю ідею з теорії Девіда Аулубела стосовно важливості попереднього досвіду для формування нових концепцій.

Англійський психолог, відомий дослідник із проблем інтелекту, психології навчання і проблем мислення Тоні Бьюзен значно спростив техніку побудови інтелект-карт, а також зробив їх радіальними, тобто такими, що будуються навколо якоїсь центральної думки або проблеми. Саме така технологія отримала назву Mind Mapping і вперше була представлена світу весною 1974 року [5]. Він визначив характерні риси та етапи будови інтелект-карти. Написав 82 бестселери за цією темою [6, с. 38].

Найбільший ефект від інтелектуальної карти, як ствержують дослідники, досягається, коли в центрі розміщується графічний образ, ніж слово, але це стосується випадків, які є підходящими для такої заміни.

Нижче наведено зображення інтелектуальної карти під час вивчення теми з історії України «Люблінська унія та її наслідки для українських земель».

Дана карта була складена впродовж одного уроку. На етапі актуалізації знань учнів «виросли гілки» Кревська та Городельська унії. На етапі сприйняття та усвідомлення нового матеріалу «виросла гілка» Люблінська унія. Таким чином, учні вчать ся виокремлювати найголовніші поняття серед великого обсягу інформації та вкладають їх у ментальну структуру.

У 1973 році англійські психологи Булл і Віттрок, провели експеримент, який доводив вищевказане. Булл і Віттрок запропонували школярам 9-10 років вивчити визначення таких понять: «мозок», «журнал», «проблема» і «правда». Дітей об'єднали в три групи. Група №1 спочатку читала слово, потім його визначення і записували їх у зошит. Після цього замальовували спочатку своє первинне уявлення про поняття, а потім уявлення, яке в них сформувалося, коли вони прочитали визначення. Діти в групі №2 робили все як і діти з групи №1, за виключенням того, що вони не замальовували поняття, а отримали готові малюнки в своє використання. Діти з групи №3 просто записували слово і визначення декілька разів. Тиждень потому провели іспит, щоб з'ясувати на скільки добре діти засвоїли слова і визначення. Діти з групи №1, які малювали мисленнєві образи, краще за інших витримали іспит. Діти ж з групи №3, які взагалі не працювали з візуальними образами, впоралися найгірше [2, с. 79-80] підтвердивши теорію, що багаторазове повторення матеріалу є неефективним методом навчання.

Отже, інтелектуальні карти є дієвим навчальним методом, оскільки вони не лише використовують візуальні образи, вони самі є візуальними образами.

Ще одним прийомом візуалізації інформації на уроках історії, що міститься в тексті підручника на єдиному спільному зображенні, є створення «хмари слів». Як видно на зображенні, за її допомогою можна візуалізувати

терміни, поняття та дати з певної теми. Це сприяє запам'ятовуванню інформації. Дану «хмару слів», створену для теми «Зовнішня політика Данила Романовича», можна використовувати на різних етапах уроку: для формулювання навчальних цілей, висунути гіпотезу, закріпити опрацьований матеріал та як домашнє завдання. «Хмару слів» можна легко згенерувати власноруч, використавши спеціальні додатки.

Формування хронологічної компетентності є важливою складовою сучасної історичної освіти. Учням складно запам'ятовувати дати, оскільки для них це всього-на-всього, особливо на початковому етапі вивчення історії, величезна кількість нічим не пов'язаних цифр. Допоможуть їм в цьому різного роду завдання, зокрема, створення хронологічної стрічки часу або time line. Можна виконувати такі завдання в зошиті. Однак, у наш час існує дуже потужний інструментарій, як у прикладних комп'ютерних програмах, так і серед веб-сервісів, за допомогою яких можна, не витрачаючи багато часу та зусиль створити цікаву, авторську time line й використовувати її як у навчальній, так і позакласній роботі. Вони дають можливість «оживити» події, додати на стрічку фото, відео та посилання на додаткові джерела.

Візуалізація історичних процесів та подій на карті з датами та ілюстративним матеріалом дозволяє одночасно представити усі три виміри історії: де, коли, і як. Цей засіб наочного навчання дає змогу формувати уявлення про лінійність, незворотність часу, різні категорії часу (століття, тисячоліття, еру) за допомогою графічних образів. Він дозволяє проілюструвати поняття послідовності та тривалості історичних подій і процесів конкретними графічними зображеннями. Створення time line можна використовувати як під час засвоєння нової теми, так і для перевірки знань [3, с. 19].

Отже, використання на уроках історії візуалізації інформації є необхідною формою роботи. Її застосування робить урок не лише цікавим, а й збільшує можливість реалізації діяльнісного підходу, учні наочно уявляють предмет розмови, створюються сприятливі умови для осмислення запропонованої інформації та партнерської співпраці з вчителем. Проте, потрібно пам'ятати, що історія - навчальний предмет, зміст якого складають основи історичних знань, де візуалізація інформації є її складовою, що зумовлює певні особливості їх використання

Література

1. Браун Пітер, Редігер Генрі, Макденіел Марк Засіло в голові. Наука успішного навчання / Пітер Браун; пер. з англ. Юлія Кузьменко. - К. : Наш формат, 2019. - 240 с.
2. Бьюзен Тони и Бьюзен Барри Супермышление / пер. с англ. Е.А. Самсонов. - Мн. : ООО «Попурри», 2003. - 304 с.
3. Горпинко О.С. Роль візуалізації інформації у формуванні історичного мислення учнів // Науково-методичний журнал Історія та правознавство №10-12 (578-580). - С. 17-20

4. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38 – 39. – С. 380.

5. Кіндрат І.Р. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ar25.org/article/vykorystannya-intelektualnyh-kart-u-planuvanni-ta-organizaciyi-osvitnogo-procesu.html>

6. Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. - Х. : Вид. Група «Основа», 2018. - 144 с.

7. Оклі Барабара, Сейновські Терренс, Макконвіл Елістер Уроки без мороки. Хороші оцінки без зайвих страждань / Барбара Оклі; пер. з англ. Дмитро Кожедуб. -К. : Наш формат, 2019. - 224 с.

8. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання - №5-6(8), - 2014. - 95 с.

9. Пометун О.І., Власов В.С. Практичний довідник учителя історії // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання - №2(10), - 2015.- 96 с.

10. Khazan Olga The Myth of «Learning Styles» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2018/04/the-myth-of-learning-styles/557687/>

Геча О.А.,
вчитель історії
Озерненська гімназія
смт Озерне, Житомирська область, Україна

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Сучасне суспільство потребує фахівців високого рівня, всебічно підготовлених, з високорозвиненим інтелектом, творчими здібностями. Розроблення нових освітніх концепцій і технологій, побудованих на дослідницькому підході, зумовлена ще й тим, що сьогодні є нагальною проблема конкурентоспроможності України як держави, а також її громадян у вкрай динамічному світовому просторі XXI ст.

У сучасній історичній науці також з'являються нові підходи, погляди, аспекти, методи дослідження. Як вчитель історії, я переконана, що мої учні змінюються, потребують більш творчого, креативного навчання, хочуть бачити можливість практичного застосування набутих знань та вмінь.

Однією з помітних тенденцій сучасної української історичної науки є звернення дослідників до історії повсякденного життя суспільства. Йдеться не лише про опис повсякдення, а й розкриття його структури і смислів, проведення аналізу буденності як чинної складової історичного минулого

вважає О.Коляструк [6]. Повсякденність є обов'язковим і невід'ємним підґрунтям соціалізації людини. Проаналізувавши різні сфери повсякденного життя суспільства, можна з'ясувати його стан у різних «горизонтальних» формах (економіка, політика, родина, етнос, соціальні стосунки, культурні інститути тощо) і на різних «вертикальних» (макро-, мета-, мікро-) рівнях.

Даний новий напрям у методології історії, що отримав просту назву «історія повсякденності», пов'язують з діяльністю французьких істориків широковідомої історіографічної школи «Анналів» М. Блока, Ф. Броделя, Л. Февра. Саме діячі школи «Анналів» твердо обстоювали людинознавчу, народознавчу концепцію історії [6].

Історія повсякденності включає й історію побуту, і подієву історію (вплив тих чи інших подій на повсякденний побут людей), й історію казусів, і історію ментальностей і ментальних стереотипів, історичну психологію, а разом з нею – історію особистих переживань людини. Виокремлення побутової історії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, що відбувалися в Україні є одним з пріоритетів, на якому базується історичний матеріал старшої школи.

До кожного розділу історії України у 10-11 класах подано теми, які можуть бути розкриті на практичних заняттях/ під час виконання навчальних проєктів/ при написанні есе. У навчальній програмі з історії України для загальноосвітніх навчальних закладів на 2019-2020 навчальний рік зазначалося, що рекомендовані проєкти спрямовані на розвиток творчо-пошукових умінь і навичок. Контраверсійність пропонованих тем відповідає віковим особливостям учнів/учениць старшої школи й орієнтована на формування розуміння зв'язку між вивченим матеріалом і сучасністю. Наприклад, в 11 класі повсякденне життя вивчається під час проведення практичних занять «Нові явища у соціальній сфері та повсякденному житті населення», «Демографічні зміни. Повсякденне життя повоєнних років. Доля жінки». Зокрема, можна провести дослідницький проєкт, використовуючи метод «усної історії» і підготувавши анкету для опитування рідних і знайомих про життя в період «застою» чи «перебудови». Результати дають змогу зрозуміти як політичні процеси впливали на долю селянина, робітника, вчителя, військового тощо.

На становленні історії повсякденності в українській історичній науці позначився перегляд Міністерством освіти навчальних програм з історії України та всесвітньої історії у бік людинознавчої концепції та орієнтування на світові навчальні стандарти. Співпраця України з Радою Європи (з 1995 р.) сприяла модернізації змісту програм з історії для шкіл за такими напрямками: зміна співвідношення соціальної історії з політичною та економічною історією на користь «людинознавчої» історії; зростання ролі пересічної людини в політичній, економічній, соціальній і культурній історії; акцентування ролі історії повсякденності при відборі та структуруванні навчального матеріалу; вивчення життя різних соціальних груп (жінок, дітей, національних меншин, емігрантів та ін.) [4].

Американська дослідниця Шейла Фіцпатрік, фахівець з історії СРСР, основні праці якої присвячені повсякденному життю пересічних радянських громадян в сталінський період, окреслила «коло тем», які, на її думку, мають бути в предметі досліджень історії повсякденності: торгівля; подорожі; свята; анекдоти; пошук квартири; отримання освіти, роботи; просування по службі; налагоджування зв'язків і придбання покровителів; заключення шлюбу і виховання дітей; скарги і доноси; голосування і спроби уникнути впливу ворогів[12].

Звичайно, що це «коло тем» не вичерпує всього предмета історії повсякденності, які можна вивчати на уроках історії у старших класах.

Для формування позитивної мотивації до самостійної пошуково-дослідницької діяльності з історії педагоги мають чітко й переконливо інформувати учнів про те, що саме і з якою метою вони будуть робити. Важливо, щоб виучуваний матеріал був насичений цікавими для учнів проблемами. Дослідницька діяльність гімназистів спрямована на роботу з історичною інформацією, її пошук, аналіз, структурування, трансформування у дидактичний продукт (кожна з цих дій реалізовується в проектно-технологічній діяльності учнів: організаційно-підготовчому етапу відповідає пошук інформації, її аналіз, конструкторському і технологічному етапу – структурування та трансформування у дидактичний продукт) [2].

Вперше в Україні у 1996 р. К. Баханов виклав методику проведення практичних занять у посібнику для вчителя «Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України». На думку автора: «лабораторно-практичні заняття покликані розвивати мислення учнів, формувати пізнавальну потребу, забезпечувати переростання її в інтерес, у пізнавальну активність аж до досягнення пізнавальної самостійності, сприяти розвиткові волі й наполегливості в навчанні; удосконалювати емоційну сферу особистості; виробляти загально навчальні вміння і навички»[1, с. 41].

В. Власов вважає, що історичні джерела є найефективнішим засобом формування історичної компетентності. Варто зробити наголос на самостійній творчо-пошуковій діяльності учнів на такому уроці, спрямований на формування предметних умінь та розвиток критичного мислення. [3, с. 16]. Кожне із завдань, що використовується під час практичного заняття містить:

- спосіб діяльності (доведіть, визначте, порівняйте тощо);
- формулювання самого завдання (умови чи зміст того, що складає історичну подію, явище, процес);
- джерела інформації (текст, ілюстрації, усні свідчення, інколи це можуть бути власні знання учня) [9, с. 15]

Як історичне джерело для вивчення повсякденного життя може слугувати художній твір. По-перше, завдяки розгорнутому у часі і просторі авторському опису характерів героїв, їх вчинків, ціннісних орієнтирів і моральних принципів вимальовується загальне уявлення про психологічний клімат епохи, притаманні їй життєві норми й аномалії громадського і

приватного життя, стандартні і виняткові, прийнятні і девіантні поведінкові реакції різних соціальних верств у певних умовах, про їх емоційно-чуттєві переживання тощо. По-друге, присутній у художньому творі світ матеріально-побутових умов життя і праці надається до відтворення цілісної образної конкретики предметно-речового оточення людей. У такий спосіб повсякдення набуває своєї «тілесності» у кількісному і якісному розумінні, у кольорі й об'ємі, звучанні і пластиці, у плинності і мінливості. Завдяки такій «матеріалізації» повсякденного простору можна виявити в ньому типове і унікальне, масове і одиничне як на рівні побутовому (їжа, одяг, взуття, житло), так і сенсово-аксіологічному (світоглядні виміри, культурноестетичні потреби). По-третє, розкриття внутрішнього світу героїв, аналіз їх емоцій, роздумів, мрій і намірів, споглядання за їх віруваннями і потаємними переживаннями сприяють розумінню духовної сфери повсякденного життя, його ментальних складових [11]. Під час вивчення теми «Українська Держава Павла Скоропадського» у 10 класі можна використати уривки з твору М. Булгакова «Біла гвардія», уривки зі спогадів самого П. Скоропадського.

Колективна монографія «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)» під редакцією С. В. Кульчицького є першою спробою узагальнення історії повсякденного життя в радянській Україні в роки нової економічної політики. Автори досліджують повсякденне життя основних класів, соціально-професійних верств та етнічних спільнот українського суспільства [8]. Представлене дослідження містить багатий джерельний матеріал, який допоможе збагатити знання і вміння старшокласників при вивченні даної теми, зокрема під час проведення практичного заняття «Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя».

У сучасному освітньому процесі розширюється коло джерел. Крім предметів матеріальної культури – одягу, домашніх речей, знарядь праці, фотографій, що залучаються для дослідження, історики повсякденності головним джерелом вважають інтерв'ю, записи усних розповідей. Для вивчення повсякденності на уроках історії є характерним прагнення досягнути предмети із середини. Помітно підвищився інтерес до історії провінційного міста, міського кварталу, вулиці, будинку, що є засобом мотивації учнів до вивчення історії.

Одним з методологічних підходів і джерельної бази історії повсякденності може слугувати новий напрям історичної науки як метод усної історії. Останнім часом усна історія стає ефективним педагогічним засобом в Україні. Усні анкети використовувались, щоб прищепити інтерес учнів до історії. Отримані дітьми від їхніх бабусь і дідусів повідомлення були дивовижними документами, свідченнями, які дозволяли по-новому поглянути на події Другої світової війни, Голодомору та повсякденного життя в часи Радянського Союзу. Також в освітній процес залучаються такі нові методи як жіноча історія, мікроісторія, краєзнавчі студії.

Для вивчення приватного життя радянських громадян можна використовувати традиційні архівні джерела: листування, щоденники, мемуарні свідчення, окрім того, художню літературу, публіцистику, поштові листівки, плакати, фотографії, кінодокументи тощо. Потрібно чітко розрізняти офіційні та неофіційні документи, вказуючи на те, що в офіційних відображено не так реальне повсякденне життя, як уявлення влади про його нормальний та належний вигляд. Приватні документи, не призначені для публічного розголосу, найкраще надаються для реконструкції реалій повсякдення та моделей узвичаєної поведінки.

На думку критиків, що історія повсякденності досить часто занурює читача в море дрібниць, до побуту «маленьких людей», важливо дотримуватися класичних принципів об'єктивності, комплексності та історизму в опрацюванні джерел з історії повсякденності, що дасть можливість досягти максимальної достовірності наукових результатів та вірогідності і обґрунтованості висновків [11].

Сучасний навчальний заклад, покликаний готувати випускника-дослідника, здатного поширювати та досліджувати нові методи роботи, формувати нові ідеї і реалізувати їх на практиці. Можна стверджувати, що дослідницька діяльність старшокласників як одна із форм пізнавально-творчої діяльності, забезпечує формування інтелектуальної активності, яка є складовою професійної компетентності майбутнього фахівця. Усвідомлення тенденцій розвитку швидкозмінного світу, розуміння потреби змінюватись, на думку С. Сисоевої, вимагає від особистості готовності до навчання протягом життя [7].

Таким чином, використання в сучасній методології історії України такого актуального підходу, як історія повсякденності, допоможе швидше вивести науку зі стану методологічної кризи, перетворити історію на цікаву, справді людинознавчу дисципліну.

Література

1. Баханов К. О. Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України (методичний посібник для учителів)– К. : Генеза, 1996. – 208 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В.П.Беспалько. – М., 1989. – 230 с.
3. Власов В. С. Методика проведення практичних занять у 6 класі. // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання. – 2014. – № 9. – С.16 - 34.
4. Єгоров Г. “Європейський вимір” у вітчизняній історії // Історія в школі. –1998. – № 9. – С. 14–16.
5. Журба О. В. Методичні засади організації та проведення практичних робіт на уроках історії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zipro.net.ua › NaukRobota

6. Коляструк О.А., Повсякденність як об'єкт історичного дослідження: окремі методологічні зауваження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua > cgiir..

7. Кульчицький С. В. Історія України : дод. до підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту, академ. рівень / С. В. Кульчицький, Ю. Г. Лебедева. – К. : Генеза, 2011. – 88 с. : іл.

8. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу(1921–1928 рр.): Колективна монографія/ Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. – Ч 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. –445 с.

9. Пометун О.І., Малієнко Ю.Б. Викладання історії в 5-му класі. Посібник для вчителя // Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання». – К.: 2013 – № 3.

10. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. / С.О. Сисоєва – К.: Поліграф. книга, 1996. – 406 с.

11. Удод О. Історія повсякденності як методологічна проблема [про актуальність історії повсякденності]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: history.sumy.ua > 226-istoriya...

12. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история Советской России в 30-е годы: город. – 2-е изд. – М., 2008. – 336 с.

Деркач Ю.О.,
вчитель історії та правознавства
Харківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 7
Харківська область, Україна

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Розвиток інформаційного суспільства, полегшення доступу до інформаційних ресурсів, процеси еволюції та конвергенції інформаційних та педагогічних технологій обумовлюють зміни у підходах до організації самостійного навчання на протязі всього життя. Тому одне із головних завдань сучасної педагогіки полягає у формуванні навичок та вмінь до самостійного набуття знань, їх актуалізації та генерації. Потрібно готувати учнів до життя в інформаційному суспільстві, вчити їх навичкам самостійного вирішення інформаційних задач. Правильна організація самостійної роботи учня в умовах дистанційного навчання дозволяє значно поліпшити навчальний процес у цілому.

Дистанційна форма навчання школярів тільки набуває свого поширення. Тому відсутній достатній рівень наукового, практичного та методичного підґрунтя. **Проблему вивчали:** Богачков Ю.М., Биков В.Ю.,

Пінчук О.П., Манако А.Ф., Вольневич О.І., Царенко В.О., Ухань П.С., Мушка І.В.

У рекомендаціях ЮНЕСКО підкреслено, що на теперішньому етапі набуває особливої уваги питання накопичення найкращого досвіду педагогічної практики та підкреслюється, що чим більший досвід має вчитель у галузі активного використання інформаційних та комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності, тим кращі результати досягаються учнями. Практично всі вчителі України тільки починають свою діяльність у нових умовах. Тому для всіх відкриваються однакові можливості — стати кращим і надати свій достойний внесок у розвиток української системи навчання майбутнього.

Інформаційне середовище дистанційного навчання стає основою для розвитку навчальної діяльності учнів. Головна задача вчителя полягає у тому, щоб розвивати самостійну пізнавальну, творчу, пошукову діяльність учнів. Самостійна навчальна діяльність учня стає важливим компонентом навчального процесу. Змінюється і сама парадигма самостійної роботи. На теперішньому етапі вона зорієнтована на розвиток вміння жити та працювати в інформаційному суспільстві, що, в свою чергу, вимагає вміння сприйняття інтегрованої інформації в електронному вигляді, орієнтації в електронному інформаційному світі, здійснення інформаційно-пошукової діяльності, креативності у рішенні багатьох навчальних задач, а головне — здатність адаптуватися у сучасному інформаційному середовищі, що потребує нового підходу до змісту та методики організації самостійної роботи учня.

Одна з головних проблем, які потрібно вирішувати на сучасному етапі — це проблема створення гнучкої організації керування інформаційними потребами школярів та реалізації феномену їх інформаційних бажань, які повинні полягати не тільки в віртуальних іграшках та розважальній інформації. Одна з форм роботи з школярами, яка допоможе правильно сформувані інформаційні потреби учня — самостійні роботи.

Типи самостійної роботи (навчання)

Протягом навчання потрібно вирішувати наступні дві взаємопов'язані задачі. Поперше, потрібно забезпечити учням певний обсяг сталих знань відповідно до навчальної програми, плану. По-друге, потрібно навчити їх самостійно здобувати інформацію та знання, оцінювати та використовувати їх для самостійного вирішення задач, формувати свій світогляд та використовувати в практичній діяльності. Взагалі, самостійна робота спрямована на формування творчої активності, набуття певного рівня самостійності з метою розвитку творчого та інтелектуального рівня особистості.

Отже виходячи з цільової спрямованості і складності змісту завдань та у відповідності з рівнями самостійної продуктивної діяльності, самостійні роботи прийнято ділити на чотири типи: *репродуктивні, реконструктивно-варіативні, евристичні, творчі роботи.*

1. Репродуктивні самостійні роботи за зразком необхідні для запам'ятовування способів дій у конкретних ситуаціях. Самостійність діяльності учнів спрямована на відтворення та просте повторення дій за зразком. Науково-методичні основи підтримки такого типу Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах 99 робіт досить ґрунтовні, базуються на великій кількості педагогічних експериментів та отриманих позитивних результатах.

2. Реконструктивно-варіативні самостійні роботи дозволяють на базі раніше засвоєних знань знайти самостійно конкретні способи вирішення завдань. Головна спрямованість робіт цього типу — створення умов для розвитку інтелектуальної активності учня шляхом використання вказаних методів та прийомів осмисленого переносу знань у типові ситуації.

3. Евристичні самостійні роботи формують уміння і навички пошуку відповіді за межами відомого зразка. Виконання завдань цього типу сприяє формуванню творчої особистості учня.

4. Творчі самостійні роботи спрямовані на розвиток інтелектуальної діяльності учнів. Протягом їх виконання учні можуть самостійно одержувати абсолютно нові знання. При цьому закріплюються навички самостійного пошуку знань та їх оцінювання.

Потрібно підкреслити, що виконання творчих самостійних робіт в умовах дистанційного навчання сприяє розвитку інформаційної та мовленнєвої культури школярів та розвитку комунікаційних здібностей особистості.

Рекомендації щодо основних задач загальноосвітньої середньої школи з організації самостійної роботи учнів в умовах дистанційного навчання :

- Потрібно сформувавши загальну стратегію організації самостійної роботи учнів в умовах дистанційного навчання. Також потрібно визначити форми організації самостійної роботи та організувати відповідну технологічну підтримку.

- На основі ґрунтовного аналізу організації самостійної роботи учнів за традиційною формою навчання, відповідно до навчального плану потрібно розробити основну структуру організації самостійної роботи учнів в умовах проведення дистанційного навчання за окремим навчальним предметом.

- Доцільно ретельно сформувавши завдання для самостійної роботи учнів, враховуючи особливості використання технічних засобів підтримки дистанційного навчання.

- Вчителю необхідно спроектувати весь цикл завдань за темами, що вивчаються, та запропонувати методичні рекомендації щодо підтримки діяльності учня. Досвід організації самостійної роботи в умовах дистанційного курсу свідчить, що відсутність або недостатній рівень професійності при підготовці таких рекомендацій може мати негативні наслідки.

- Потрібно окремо розглянути питання зберігання результатів самостійної роботи учнів. Це дозволить уникнути питань щодо справедливості

виставлення оцінки, якщо учень або його батьки будуть висловлювати претензії щодо результатів оцінювання виконаної роботи.

• Необхідно розробити загальну стратегію діяльності педагогічного колективу або окремого вчителя з питань інформування батьків щодо особливостей проведення та оцінювання самостійної роботи учнів. Така стратегія залежить від низки факторів, і може бути прийнята на основі загальної політики школи.

При виконанні учнем самостійної роботи вчителю рекомендовано:

• Забезпечити відповідний рівень допомоги та підтримки самостійної роботи учнів.

• Не пропонувати завдань, виконання яких потребує дуже багато часу, або потребує використання спеціального програмного забезпечення та інформаційних ресурсів, яких немає у наявності, або якими учень ще не володіє.

• Рівень завдань та технічної підтримки, яка потрібна для його виконання, повинен відповідати рівню знань та вмінь учня. На рівень виконання завдань не повинен впливати загальний рівень володіння учнями інформаційними технологіями.

• Допомогти учню зрозуміти навчальні цілі і завдання, які потрібно вирішити в ході самостійної діяльності.

Література

1. Информационные технологии в научной деятельности (курс для аспирантов, соискателей и молодых ученых ТГПУ им. Л. Н. Толстого) / Составители Богатырева Ю. И., Косарев П. А. 2005

2. Гриценко В. И., Манако А. Ф. Использование учебного мультимедиа в электронных учебниках и дистанционных курсах, поставляемых через Интернет/ Учебное пособие. — К.: Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН та МОН України, ТОВ «Вітус». 2002. — 104 с.

3. Мультимедіа в дистанційних навчальних курсах – .Електронний ресурс. <http://learn.irtc.org.ua/program/3kursa/first.html>

4. Данилова О. В., Манако В. В., Манако Д. В. Мультимедіа власноруч. Посібник для викладачів шкіл. Видавництво «Педагогічна преса». Київ, 2014. 124 стор.

5. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти //Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. № 2 (16). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>,(<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/>)

Панчук Л.І.,
вчитель історії
Чернівецька гімназія №2
м. Чернівці, Чернівецька область, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЗА МРСН

Сучасний світ кидає людині виклики, вихід з яких може знайти здатна до саморозвитку, неперервної освіти й духовного самовдосконалення, готова до постійних змін і соціальної мобільності компетентна особистість. Тому в освітньому просторі України сьогодні існує підвищений інтерес до наукоємних розвивальних моделей навчання, що забезпечують якісно вищі результати у соціалізації особистості. Чернівецька гімназія №2 працює за однією з таких методик, а саме за модульно-розвивальною системою навчання.

Принцип **модульно-розвивальної системи навчання (МРСН)** полягає в тому, що учень майже самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною програмою навчання, яка містить цілий план дій, банк інформації та методичне керівництво щодо досягнення поставлених цілей. **МРСН у предметах гуманітарного циклу** являє собою гармонійну сукупність змісту, форм, методів і засобів розвиваючого навчання, яка дає можливість оптимізувати зростання особистості вчителя і учня шляхом реалізації принципу модульності, забезпечує розвиток мотиваційної сфери учня, його інтелекту, самостійності, вміння керувати своєю навчально-пізнавальною діяльністю.

Семантичний зміст терміну «модуль» має значення «функціональний вузол». У педагогіці модуль – це функціональний вузол навчально-виховного процесу, довершений блок дидактично адаптованої інформації.

Модульне навчання - це своєрідний пакет навчальних програм для індивідуального навчання, який передбачає певні навчальні досягнення учня з попереднім рівнем підготовки. Навчальна програма включає в себе цільову програму дій, банк інформації та методичні поради щодо досягнення поставлених дидактичних цілей.

До навчально-методичного комплексу модуля входять матеріали, що методично і дидактично забезпечують взаємодію змісту навчання з діяльністю учня з оволодіння змістом навчання:

1. Програма,
2. Граф-схема навчального курсу,
3. Граф-схема окремого навчального модуля,
4. Модуль вчителя:
 - детальне планування навчального блоку;
 - система контролю на кожному етапі вивчення модуля;
 - навчально-методичне забезпечення модуля.
5. Модуль учня:

- навички і вміння, якими учні повинні оволодіти на даному етапі;
- нові терміни і поняття, з якими учні познайомились;
- види обов'язкового контролю знань, умінь і навичок учня,
- перелік питань, що вивчаються;
- список літератури (вказівки по роботі з літературою);
- перелік завдань і вправ, які потрібно опрацювати і вміти розв'язувати (диференційовані).

б. Дидактичні матеріали поточного, проміжного та узагальнюючого контролю за модулем; опори тощо.

Модульно-розвивальне навчання, яке передбачає чіткий структурний підхід до змісту навчання, послідовний виклад теоретичного матеріалу, в той же час, дає можливість вносити зміни у навчальні плани, якісно наповнити навчальний процес методичним матеріалом, розробити чітку та зрозумілу для учнів систему контролю і оцінювання знань, а також адаптувати навчальний процес до потреб часу, як-от, **дистанційне навчання в умовах загальнонаціонального карантину. В умовах дистанційного навчання особливу роль відіграє саме «Модуль учня»** - робочий план, де зазначені: тема модуля, кількість годин на його вивчення, розподіл тем за уроками, література до кожного питання, перелік різнорівневих задач і вправ, які необхідно виконати; загальна кількість обов'язкових оцінок в модулі. План модуля дає можливість старшокласнику раціонально планувати свій час, не відставати у вивченні матеріалу, дисциплінує учня, вчить працювати з кількома джерелами інформації та додатковою літературою.

Розглянемо як приклад вивчення теми «Україна у роки II світової війни» у 10 класі. На початку навчального року кожний учень отримав роздрукований у вигляді брошури «Модуль учня», який містить граф-схему курсу, державні вимоги щодо рівня знань та умінь після вивчення кожної теми (модуля), основні дати, розподіл тем у модулі, обов'язкову літературу, кількість і вид обов'язкових контролів, короткий виклад матеріалу, тренувальні завдання. **Модуль 10-6: УКРАЇНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

(10+8 год.)

Урок	Зміст навчального модуля	Контроль	Підручник *"
VI-I: Окупація України військами Німеччини та її союзниками			
61	Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецькі договори 1939 р.	Семинар	Пар. 30 Ст.197
62	Початок Другої світової війни. Українці в польській армії. Розкол ОУН. Андрій Мельник. Степан Бандера		Пар. 30 Ст.198-199
63	Окупація Червоною армією Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії. Радянізація нових територій. Масові	К.к. №2	Пар. 30 Ст.199-204

	політичні репресії 1939–1940 рр.		
64	Політичне та соціально-економічне становище в Україні напередодні німецько-радянської війни.		Пар. 30 Ст.204-207
65	Бойові дії в 1941–1942 рр. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи. Тактика “випаленої землі” та інші злочини комуністичного тоталітарного режиму.		Пар. 31 Ст.208-214
66	Опір окупантам. Український визвольний рух. Проголошення Акту відновлення Української Держави. Поліська Січ. Тарас Бульба (Боровець).		Пар. 31 Ст.215-217
67	Окупація України військами Німеччини та її союзниками. Новий порядок. Колабораціонізм. Самоврядування під німецькою окупацією.	К.к №4	Пар. 32 Ст.218-221
68	Остарбайтери. Військовополонені. Концтабори. Масове знищення мирного населення.		Пар. 32 Ст.221-224
69	Голокост. Трагедія Бабиного Яру. Праведники народів світу в Україні. Олена Вігер.		Пар. 32 Ст.224-226
70	Українська повстанська армія. Роман Шухевич. Українсько-польське протистояння. Українська головна визвольна рада.		Пар. 33 Ст.231-236
71	Радянський партизанський рух. Сидір Ковпак.		Пар. 33 Ст.228-230
72	Проміжний контроль (<i>тести у форматі ЗНО</i>)	Тести	
VI-II: Визволення території України від нацистських загарбників та її союзників			
73	Бойові дії 1942–1943 рр. Бої на Лівобережжі влітку–восени 1943 р. Битва за Дніпро.		Пар. 34 Ст.237-238
74	Чорносвитники. Вигнання німецьких військ та їхніх союзників з Правобережної та Південної України.		Пар. 34 Ст.239-242
75	Депортація кримських татар та інших народів Криму. Завершення бойових дій на території України.		Пар. 34 Ст.242-245
76	Українці у військових формуваннях держав Об’єднаних Націй. Внесок українського народу в перемогу над нацизмом.		Пар. 35 Ст.246-248
77	Українське питання на Ялтинській і Потсдамській конференціях. Ціна війни.		Пар. 35 Ст.249-250
78	Культура в роки війни. Освіта і наука. Література.	повідомл учнів	Пар. 35 Ст.250-253
79	Образотворче мистецтво. Музика та кіно.	повідомл учнів	Пар. 35 Ст.250-253
80	Урок узагальнення.. Контроль з модуля (тести у форматі ЗНО)	Тести	

*Історія України, (Рівень стандарту): Підручник для 10 класу ЗЗСО/.В.С Власов, С.В Кульчицький. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 256 с.

Обов’язковий контроль: К. карта №2,4

Проміжний контроль – тести, практичне заняття № 9

Контроль з модуля – тести

Приклад матеріалу, поданого до кожного уроку у «Модулі учня»:

ТЕМА 61, 63. УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ДОГОВОРИ 1939 р. ОКУПАЦІЯ ГАЛИЧИНИ, ВОЛИНИ, ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ, ХОТИНЩИНИ ТА ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ. РАДЯНІЗАЦІЯ НОВИХ ТЕРИТОРІЙ.

(Урок – семінар)

План семінару:

1. Радянсько – німецькі договори 1939р. Пакт Ріббентропа – Молотова.

2. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на Західну Україну. Договір про дружбу і кордони від 28 вересня 1939 року.

3. Приєднання західноукраїнських земель до УРСР. Початок радянзації Західної України.

4. Пакт Ріббентропа – Молотова та доля Буковини.

Ключові терміни і поняття: Радянзація, депортація, націоналізація, анексія, репресії

Завдання до першого питання:

Охарактеризуйте роль українського питання на кінець 30-х років у міжнародній політиці

Проаналізуйте документи:

Група 1: «Договір про ненапад між Німеччиною та СРСР»

Основні умови договору

На який термін був укладений договір

Як договір вирішував питання взаємовідносин між Німеччиною та СРСР?

Група 2 : *Таємний протокол до договору (пакт Ріббентропа – Молотова)*

• Які основні умови договору ?

• По якій лінії мала проходити межа сфери інтересів Німеччини та СРСР?

• Чому, на вашу думку, цей додаток був таємним?

Проблемне питання:

Доведіть чи спростуйте твердження, що СРСР як і Німеччина несе відповідальність за розв'язання II світової війни ?

Для виступу використайте схему доведення: 1)Я вважаю, що ...2) Тому що ...3) Наприклад ...4) Таким чином ..

Завдання до другого питання:

• Коли і як почалася Друга світова війна?

• Використовуючи карту, покажіть, до складу яких країн входили українські землі напередодні II світової війни.

• Коли і як радянські війська вступили на територію Західної України?

• Дайте характеристику «Договору про дружбу та державний

кордон» від 28.09.39.

Проблемне питання:

Деякі історики вважають, що з підписанням договору про дружбу і кордони з Німеччиною від 28 вересня 1939 року СРСР вступив у Другу світову війну. *Чи погоджуєтесь ви з цією думкою? Відповідь обґрунтуйте.*

Завдання до третього питання:

- У вигляді простого плану дайте відповідь на питання «Що передбачала радянська Західноукраїнських земель?»
- Визначте наслідки радянської і заповніть таблицю:

Позитивні наслідки радянської	Негативні наслідки радянської
-------------------------------	-------------------------------

Завдання до четвертого питання:

Зробіть аналіз статті №3, таємного додаткового протоколу, яка стосувалась Бессарабії (*текст договору надано на платформі classroom*)

Покажіть реалізацію СРСР ст.3 таємного додаткового протоколу:

- Дві ультимативні ноти уряду СРСР уряду Румунії від 26 та 27 червня 1940.
- Дипломатичні заходи СРСР для забезпечення реалізації таємного додаткового протоколу (ст.3).
- Вступ радянських військ на територію Буковини 28 червня 1940 року.
- Юридичне оформлення включення Північної Буковини до складу СРСР та УРСР - Радянська країна (1940-1941 рр.)

Проблемне питання:

Щодо включення Північної Буковини до складу СРСР та УРСР існують неоднозначні оцінки: торжество історичної справедливості; військова операція; агресивна акція СРСР щодо Румунії; приєднання Північної Буковини до складу СРСР та УРСР - довгоочікувана буковинцями подія. Оберіть та обґрунтуйте свою точку зору.

Таким чином, в умовах дистанційного навчання зв'язок «вчитель-учень» з допомогою платформ Zoom, Classtime, Classroom стає більш структурованим, зрозумілим, глибоким та дає можливість до неперервної освіти.

Література

1. Григор'єва О.В., Кушнір А.І. «Готовність вчителя до інноваційної діяльності в системі модульно-розвивального навчання» //Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. Науково-методичний журнал. 2014 р., випуск 16. С.25-28.

2. О.В. Григор'єва, А.І. Кушнір, С.В. Матвійчина // Збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – 2016. – 53-56. Режим доступу: <http://iprobuk.cv.ua/images/Oleksyuk/2016-12-23/>.

3. Методичний посібник для вчителів «Модульно-розвивальне навчання як педагогічна технологія формування особистості», укладачі: Матвійчина С.В., Панчук Л.І., Мартинюк О.П., Кушнір А.І. – Чернівці, 2015. – 67 с.

Фролова Т.М.,
вчитель історії та правознавства,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист
«Комунальний заклад освіти «Багатопрофільний навчально-
реабілітаційний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна

КОНСПЕКТ ВІДКРИТОГО УРОКУ-ПРОЕКТУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ (ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА МОВЛЕННЯ) НА ТЕМУ: «ПЕРЕДНЯ АЗІЯ В І ТИС. ДО Н.Е. АССИРІЯ». ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 6 КЛАС

Тема: Передня Азія в І тис. до н.е. Ассирія.

Мета: ознайомити учнів із історією створення Ассирії, її розвитком у період економічного і культурного піднесення; розкрити причини занепаду держави; дати оцінку загарбницьким війнам у ході яких створювались і руйнувались держави. Розширювати словниковий запас учнів, тренувати вміння сприймати висловлювання співрозмовника на різній відстані. Розвивати мислення, пам'ять. Корегувати усне мовлення.

Виховувати інтерес до історії Стародавнього світу.

Обладнання: «Всесвітня історія. Історія України»: підручник для 6 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / О.І. Пометун, П.В. Мороз, Ю.Б. Малієнко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014, презентація по темі, фрагмент відеофільму «Час і війни. Ассирійці. Майстри війни», створений каналом discovery-channel <https://www.youtube.com/watch?v=yOpFjioIs-8&t=118s>, атлас «Історія стародавнього світу. 6 клас», авторський посібник «Опорні листи з всесвітньої історії. Історія України».

Тип уроку : урок засвоєння нових знань, урок – проект.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент уроку

1. Перевірка стану слухових апаратів.
2. Робота за екраном.
3. Повідомлення мети і теми уроку.

- Доброго дня, діти! На уроці говоріть правильно, слідкуйте за вимовою.

II. Перевірка домашнього завдання.

- Декілька уроків поспіль ми вивчаємо стародавні держави Передньої Азії.

Робота з картою.

- Поясніть, що таке Передня Азія і покажіть на карті. (Слайд)

На минулому уроці ми познайомились з історією Ізраїльсько-Іудейського царства.

Словникова робота.

1. Що таке Палестина?
2. Хто такі євреї?
3. Хто такий Авраам?
4. Що таке іудаїзм?

Робота з підручником (Слайд)

Опрацюйте с. 75 і дайте відповіді на питання

1. Хто і коли заснував Ізраїльське царство?
2. Де виникло Іудейське царство?
3. Хто і коли об'єднав ці царства?
4. За правління яких царів Ізраїльсько-Іудейське царство стало наймогутнішим?

Робота в парах.

1. Віра в єдиного Бога, творця Всесвіту й людини, називається:
а) язичництво; б) тотемізм; в) монотеїзм; г) фетишизм
2. Релігія євреїв, яка виникла на початку II тис. до н.е., називалась:
а) магія; б) християнство; в) іудаїзм; г) фетишизм.
3. Часи його правління називають «золотим віком» Ізраїльсько-Іудейського царства.

а) Давид; б) Мойсей; в) Соломон г) Саул.

4. Хто вивів євреїв з єгипетського полону?

а) Саул; б) Давид; в) Мойсей (Моше); г) Авраам

5. Скрижалі (кам'яні дошки) з десятьма заповідями, Мойсей (Моше), згідно з ученням, одержав від Бога:

а) у Вавилоні; б) у місті Бібл; в) на горі Синай; г) у Єрусалимі.

6. У Біблії розповідається, що першим євреєм був:

а) Давид; б) Авраам; в) Ізраїль; г) Мойсей

Словникова робота

- Що таке Біблія? Поясніть.

Робота на встановлення хронологічної послідовності.

- Поставте події в хронологічній послідовності (позначте цифрами).

Користуємось знаннями, отриманими на попередньому уроці і додатковою інформацією посібника с.4

Царювання Соломона	Правління Саула
Вавилонський полон	Царювання Давида
Переселення євреїв до Палестини	Захоплення Ізраїлю Ассирією

Висновок: Стародавні євреї – народ, який збагатив культуру народів світу багатьма надбаннями. Головна писемна пам'ятка давньоєврейської культури відома нам як біблійний Старий Заповіт. Неможливо переоцінити той величезний вплив, що мала старозавітна Біблія на культуру Європи та й цілого людства. Її тексти визнані священними книгами сучасних християнства та іудаїзму.

До ліричних частин Біблії належать псалми Давидові та «Пісня пісень». Згідно з традицією, її автором вважається цар Соломон. «Пісня пісень» – гімн на честь кохання.

III. Мотивація навчальної діяльності

Проблемне питання

«Насильство породжує насильство»

Крістіан Пфайффер (німецький кримінолог).

- Сьогодні ми продовжуємо вивчати стародавні держави Передньої Азії. Одна з них - Ассирія, яка вела загарбницькі війни та були наймогутнішою у I тис. до н.е. Досліджуючи розвиток та занепад цих країн, спробуйте пояснити на прикладі їх історії вислів Крістіана Пфайффера (німецького кримінолога): **«Насильство породжує насильство»**.

Вивчати нову тему ми будемо з вами новим методом – методом проекту. На попередньому уроці ми з вами з'ясували, що відомостей про Ассирійське царство в підручнику недостатньо для розуміння основних етапів їх розвитку і пояснення, чому ж в Ассирії з'явилась одна з самих могутніх армій стародавнього світу. Тому дехто з вас отримав завдання: дослідити історію з інших джерел.

IV. Вивчення нового матеріалу

Робота в зошиті.

- Записуємо тему уроку: **Передня Азія в I тис. до н.е. Ассирія.**

Робота з картою.

- Поясніть, що таке Передня Азія і покажіть на карті. (Слайд)

Передня Азія (або Західна Азія) – частина Азії, яка охоплює півострів Мала Азія, Вірменське та більшу частину Іранського нагір'я, Дворіччя, Аравійський півострів.

Утворення й розквіт Ассирійського царства

Робота з підручником.

- Відкрили с.78 Читаємо перший абзац.

1. Географічне положення Ассирії.

(Слайд)

Ассирія – держава, яка виникла в північній частині Дворіччя.

2. Природні умови. Заняття населення.

- Доповнюємо відомості про ранню історію Ассирії повідомленням про природні умови та основні заняття населення.

Повідомлення учня

Природні умови Ассирії	Родючі землі степового передгір'я Північного Дворіччя. Землеробство тут не вимагало поливу або водовідведення
Основні заняття населення	Першими з народів Дворіччя стали добувати й обробляти залізо (III ст. до н.е.), що давало перевагу у сільському господарстві, ремеслі, військовій справі. Розвивалися ремесла, торгівля.

- Так, зверніть увагу на те, що ассирійці першими стали виготовляти знаряддя праці і зброю із заліза у Дворіччі.

Висновок: Природні умови Ассирії були сприятливими для життя людей. Основними заняттями населення були: землеробство, скотарство, ремесла, торгівля, військова справа.

3. Утворення держави Ассирія.

Як же саме утворилась держава Ассирія?

Повідомлення учня

Утворення держави	Близько 2000 р. до н.е. ассирійці звільнилися від залежності від шумерів та аккадців і заснували Ассирійську імперію. Спочатку столицею було місто Ашшур у верхній течії Тигру. З VIII ст. до н.е. столиця - місто Ніневія, яке ще називали «лігвом левів» або «містом крові».
-------------------	--

Робота з атласом.

- Визначте столиці Ассирії.

Ашшур – столиця Ассирії.

Ніневія - столиця Ассирії з VIII ст. до н.е..

- Чому ж Ніневію називали містом крові? На це питання дасть відповідь....., який детально опрацював це питання.

Повідомлення учня «Ніневія – місто крові».

Столицею Ассирії стає місто Ніневія — «місто крові», «лігво левів». Башти і стіни столиці вкривала шкіра, здерта з полонених. Біля воріт, у клітках, на ланцюзі сиділи полонені царі та товкли у ступах кістки своїх предків. На чолі держави стояв цар, який мав необмежену владу. Його оточували воєначальники, жерці, знатні люди та урядовці. Основним заняттям жителів Ассирії були загарбницькі війни. Джерело існування — грабінництво. Захоплені народи обкладалися тяжкою даниною, а з непокірними жорстоко розправлялися. Щоб завойоване населення не змогло організувати повстання, його розселяли поміж іншими народами.

(Слайд. Карта)

4. Ассирійська армія

На основі тексту-повідомлення та ілюстрацій підручника (с. 78) поясніть, чому ассирійцям вдалося завоювати такі величезні території?

Повідомлення учня

Ассирійська армія

Ассирійська армія була добре навчена й дисциплінована. Це було професійне військо, озброєне невідомою раніше залізною зброєю. Ассирійці мали гарну кінноту. В армії були загони вершників, воїни на бойових колісницях і піхотинці. Під час війни швидко застосовувалась інженерна справа – швидко й майстерно споруджували мости, переправи і воєнні дороги, будували фортеці.

Спеціальні загони воїнів переправлялися через річки на надутих шкіряних мішках.

До фортечних мурів обложеного міста підкочували *тарани* на колесах.

Таран – це велика колода з масивним залізним наконечником, підвішена всередині великої дерев'яної клітки. Колоду розгойдували і пробивали нею дірку в кріпосній стіні міста. Ассирійці першими в історії винайшли металеві машини, які кидали кам'яні ядра або горщики з палаючою смолою на обложене місто.

- Так чому ж чому ассирійцям вдалося завоювати такі величезні території?

Відповідь:

- Добре навчена, організована армія.
- Використання залізної зброї.
- Активне використання гарної кінноти.
- Застосування інженерної справи.
- Створення і використання таранів і металевих машин.

- Ассирійцям вдалося створити найсильнішу армію стародавнього світу того часу. Вашій увазі пропонується уривок із відеофільму «Час і війни. Ассирійці. Майстри війни», створений каналом discovery-channel. В цьому уривку розповідається про взяття Дамаска Ассирійським царем Тиглатпаласаром III – одним з найбільш войовничих царів Ассирії.

Перегляд відео фрагменту

- Якою була ассирійська армія по духу? (Злою, жорстокою)

Пам'ятаєте проблемне питання нашого уроку?

«Насильство породжує насильство»

- Спробуємо пояснити його зміст після вивчення останнього пункту нашого уроку:

5. Загибель Ассирії.

У VII ст. до н.е. вавилоняни об'єдналися з іншими народами і розгромили Ассирію. Вони перегородили річку Тигр і спрямували її води на місто Ніневію. Такий прийом часто використовували в давнину.

Останній ассирійський цар, щоб не потрапити в полон, підпалив свій палац і кинувся у вогонь.

Помста народів спіткала завойовників. Це сталося ?

.....в 612 р. до н.е.

V. Підсумок уроку, домашнє завдання.

Так чому ж

«Насильство породжує насильство»

Можна використати метод «Мікрофон». Думки записуються на дошці.

Висновок:

Ассирія – одна з найбільших держав стародавнього світу була створена внаслідок завойовницьких, грабіжницьких війн і поневолення інших народів, які повстали і знищили Ассирію без жалю.

Додатковий матеріал (матеріали авторського посібника «Опорні листи з історії «Всесвітня історія. Історія України. 6 клас»

Ізраїльсько-Іудейське царство

Палестина – земля на східному узбережжі Середземного моря.

Філістимляни – давні мешканці Палестини.

Євреї – («люди – зарічани», які переселилися в Палестину із-за річки Євфрат) народ.

Авраам – засновник єврейського народу.

Ізраїльське царство — давнє єврейське царство. Згідно з Біблією, засноване у XI столітті до н. е. пророком Самуїлом і першим ізраїльським царем Саулом (Шаулем — у вимові івритом).

Іудейське царство — давнє єврейське царство, що виникло у південній частині Палестини. За легендою, його заснував цар Давид.

Цар Давид – цар, засновник Іудейського царства, який правив у 1005-965 рр.. до н.е.

Ізраїльсько-Іудейське царство – держава, що утворилася внаслідок об'єднання Ізраїльського та Іудейського царств в єдину державу царем Давидом після смерті Саула. Столиця – Єрусалим.

Соломон – син Давида, цар Ізраїльсько-Іудейської держави, який правив у X ст. до н.е.

Іудаїзм - релігія єврейського народу.

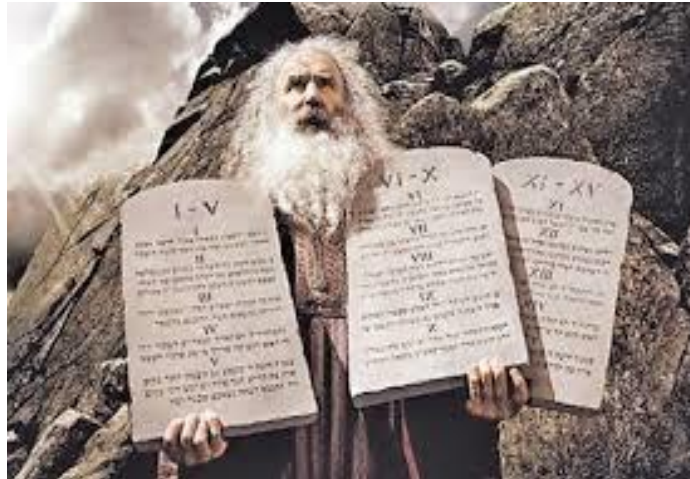
Яхве (Ягве) – єдиний Бог євреїв.

Біблія – Святе Писаніє, священна книга усіх християн, у якій викладено історію створення Богом всесвіту і людини. Біблія поділяється на дві частини: Старий Заповіт і Новий Заповіт.

Пророк – людина, яка пророкує (проголошує, сповіщає) людям слово Бога.

Мойсей – пророк єврейського народу.

Скрижалі – кам'яні таблички – з десятьма заповідями.

Додатковий матеріал

Розвиток Ізраїльсько-Іудейської держави

928 р. до н.е.	Розпад єдиної Ізраїльсько-Іудейської держави на Ізраїльське та Іудейське царства
722 р. до н.е.	Ізраїльське царство розгромлене Ассирією.

586 р. до н.е.	Вавилон завоював Іудейське царство; початок «вавилонського полону» євреїв, які повернулися до Іудеї після смерті царя Навуходоносора II
IV ст. до н.е.	Іудея захоплена Александром Македонським

Завдання

I рівень (Початковий)

1. Віра в єдиного Бога, творця Всесвіту й людини, називається:

а) язичництво; б) тотемізм; в) монотеїзм; г) фетишизм

2. Релігія євреїв, яка виникла на початку II тис. до н.е., називалась:

а) магія; б) християнство; в) іудаїзм; г) фетишизм.

3. Один із найдавніших законодавців у світі, що перетворив Вавилон на могутню державу Дворіччя. Його ім'я згадано в Біблії.

а) Мойсей; б) Давид; в) Соломон; г) Хаммурапі.

4. Укажіть народ, що створив алфавіт, який покладено в основу багатьох систем писемності, у тому числі української:

а) євреї; б) шумери; в) фінікійці; г) ассирійці.

II рівень (Достатній)

5. Часи його правління називають «золотим віком» Ізраїльсько-Іудейського царства.

а) Давид; б) Мойсей; в) Соломон г) Саул.

6. Хто вивів євреїв з єгипетського полону?

а) Саул; б) Давид; в) Мойсей (Моше); г) Авраам

7. Скрижалі (кам'яні дошки) з десятьма заповідями, Мойсей (Моше), згідно з ученням, одержав від Бога:

а) у Вавилоні; б) у місті Бібл; в) на горі Синай; г) у Єрусалимі.

8. У Біблії розповідається, що першим євреем був:

а) Давид; б) Авраам; в) Ізраїль; г) Мойсей

Самостійна робота _____

(прізвище, ім'я учня)

1. Священна книга усіх християн - це

А) Коран Б) Біблія

В) Тора Г) Веди

2. З скількох частин складається Біблія?

А) 1 Б) 2 В) 3 Г) 4

3. Хто заснував Ізраїльське царство?

А) Соломон Б) Мойсей В) Давид Г) Саул

4. Якому богу поклонялися євреї?

А) Ягве Б) Ра В) Перуну Г) Себек

5. Кого з єврейських царів вважають наймудрішим?

А) Соломона Б) Мойсея В) Давида Г) Саула

6. Яке місто стало столицею Ізраїльсько-Іудейського царства?

А) Тір Б) Єрусалим В) Сідон Г) Бібл

Передня Азія в I тис. до н.е.

Ассирія

Ассирія – держава, яка виникла в північній частині Двोरіччя.

Ашшур – столиця Ассирії.

Ніневія - столиця Ассирії 3 VIII ст. до н.е..

Ново-Ассирійське царство - держава, яка існувала у X—VII ст. до н.е.. Столиця – місто Ніневія.

Тіглатпаласар III — цар Ассирії, правив у 745–727 рр.. до н. е., цар Вавилонії у 729—727 рр. до н. е.

Ашшурбаніпал – найосвіченіший ассирійський цар, який правив приблизно в 669 – 627 рр.. до н.е.

Завдання

I рівень (Початковий)

Тест

1. Ашшур було засновано на правому березі річки...
2. Найбільш освічений цар Ассирії...
3. Ассирійці першими навчилися виплавляти...
4. Стіни фортець розбивали за допомогою...
5. «Місто крові» — ...
6. Найбільш войовничий цар Ассирії...
7. Ніневія була зруйнована у...
8. Армія Ассирії налічувала...
9. Тіглатпаласар зруйнував...
10. Необмежена влада царя — ...

II рівень (Достатній)

Запитання

1. "Із цієї землі вийшов Ассур і побудував місто Ніневію" - на основі цього запису в Старому Заповіті було вченими - археологами було відкрито:

а) Вавилонію; б) Халдею; в) Юдею; г) Ассирію.

2. Укажіть державу, загибель якої описана в тексті Біблії:

Ніневія від часу утворення свого була, наче ставок, наповнений водою, а вони втікають. Стійте! Постривайте! Але ніхто не озирається.

Розкрадайте срібло, розкрадайте золото! Немає кінця накопиченню всілякого коштовного начиння.

Пограбована, спустошена і розорена вона, — і тале серце, коліна тремтять; у всіх крижах сильний біль, і лица в усіх збагровіли.

Де нині лігво левів і те пасовисько для левенят, котрим походжав лев, левиця і левеня, і ніхто не лякав їх?

а) Ассирійське царство; б) Аккад; в) Вавилонське царство; г) Єгипетське царство.

Література

1. «Біблія. Старий і Новий Заповіт в переказі для дітей». Третє видання переглянуте і удосконалене. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2009.

2. «Всесвітня історія. Історія України»: підручник для 6 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / О.І. Пометун, П.В. Мороз, Ю.Б. Малієнко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014.

3. «Історія стародавнього світу: підручник для 6 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / О.І. Шалагінова, Шалагінов Б.Б. – К.: Пед.преса, 2006.

4. «Всесвітня історія: Схеми і таблиці» / Земерова Т.Ю. – Харків: ФОП Співак В.Л., 2010.

5. Всесвітня історія у визначеннях, таблицях і схемах - 6—7 клас. Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс). <https://history.vn.ua/pidruchniki/vs-istoriya-u-viznachennyah-6-7-cl/>

6. Відеофільм «Час і війни. Ассирійці. Майстри війни», створений каналом discovery-channel <https://www.youtube.com/watch?v=yOpFjioIs-8&t=118s>.

Відомості про авторів

Ачкасов Андрій Євгенович, вчитель історії та правознавства, Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 25, Харківська область, Україна

Безпалько Світлана Зіновіївна, заступник директора з ВР, вчитель історії, Добросинська ЗОШ І-ІІІ ступенів, с. Добросин, Львівська область, Україна

Геча Олена Анатоліївна, вчитель історії, Озерненська гімназія, смт Озерне Житомирська область, Україна

Горчакова Анжела Богданівна, вчитель географії та історії, Криворізька загальноосвітня школа №26, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Грязнова Віта Іванівна, вчитель історії, Криворізький науково-технічний металургійний ліцей № 16, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Дебела Тетяна Вікторівна, вчитель історії, Ріпкинська гімназія імені Софії Русової, Чернігівська область, Україна

Деркач Юлія Олегівна, вчитель історії та правознавства, Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 7, Харківська область, Україна

Караганова Олена Андріївна, викладач суспільних дисциплін, учитель-методист історії, Полтавський обласний науковий ліцей-інтернат ІІ-ІІІ ступенів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка, Полтавська область, Україна

Ковтун-Павлова Олена Василівна, вчитель історії та правознавства, КЗ «Якимівський ОЗЗСО», смт Якимівка, Запорізька область, Україна

Ласкава Єлизавета Володимирівна, вчитель історії та правознавства, Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №100, м.Кривий Ріг Дніпропетровська область, Україна

Любченко Валентина Вікторівна, заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель історії, Новогуївинська гімназія, смт Новогуївинське, Житомирська область, Україна

Матвійчук Олена Борисівна, учитель правознавства, Конотопська спеціалізована школа ІІ-ІІІ ступенів №2, Сумська область, Україна

Мироненко Вікторія Ігорівна, вчитель історії, правознавства та громадянської освіти, Комунальний заклад «Середня загальноосвітня школа № 44», м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

Міснік Любов Володимирівна, вчитель історії, Комунальний заклад «Середня загальноосвітня школа № 44», Дніпропетровська область, Україна

Нестеренко Олена Юріївна, вчитель історії та правознавства, Шостаківський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів, Миколаївський район, Миколаївська область, Україна

Панчук Людмила Іванівна, вчитель історії, Чернівецької гімназії №2, м. Чернівці, Чернівецька область, Україна

Примачек Тетяна Михайлівна, вчитель історії та правознавства, Запорізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 38, м. Запоріжжя, Україна

Присяжнюк Оксана Петрівна, вчитель історії, Лисівська філія І – ІІ ступенів, Корнинський ООЗ, с. Лисівка, Попільнянський р-н., Житомирська область, Україна

Прокопчук Михайло Миколайович, вчитель історії, географії та предмета «Захист України», Єланецька гуманітарна гімназія, смт Єланець, Єланецький район, Миколаївська область, Україна

Розсудовська Наталія Миколаївна, вчитель історії, Ріпкинська гімназія імені Софії Русової, Чернігівська область, Україна

Слєспухіна Римма Іванівна, вчитель історії, Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №13 Херсонська область, Україна

Устименко Ірина Сергіївна, вчитель історії та географії, Новомажарівська ЗОШ І – ІІІ ступенів, Харківська область, Україна

Фролова Тетяна Миколаївна, вчитель історії та правознавства, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, «Комуніальний заклад освіти «Багатопротільний навчально-реабілітаційний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна

Шумейко Лариса Володимирівна, заступника директора з виховної роботи, Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №13 Херсонська область, Україна

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Концепції, реалії та стратегії у сфері викладання історико-правознавчих дисциплін»

10 червня 2020 р.

Видавник: Центр прогресивної освіти «Генезум»

Електронна пошта: mail@genezum.org

сайт: genezum.org

tel: +38 (096) 277 14 16

Підписано до друку 12.06.2020 р. Здано до друку 13.06.2020 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 7,91.

Тираж 100 прим.